

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KUR'AN-I KERİM OKUMA VE KIRAAT İLMİ BİLİM DALI

**AHMED ER-RÜŞDÎ'NİN MÜRŞİDÜ'T-TALEBE
ADLI ESERİ BAĞLAMINDA BAKARA VE FURKAN
SÛRELERİNİN TAHRÎRAT İLMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

USAME TOKLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. ALİ ÇİFTÇİ

KONYA – 2024

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı	USAME TOKLU		
Numarası	21810601062		
Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI KUR'AN-I KERİM OKUMA VE KIRAAT BİLİM DALI		
Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
	Doktora		
Tezin Adı	AHMED ER-RÜŞDÎ'NİN MÜRŞİDÜ'T-TALEBE ADLI ESERİ BAĞLAMINDA BAKARA VE FURKAN SÛRELERİNİN TAHRÎRAT İLMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

USAME TOKLU

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	USAME TOKLU		
	Numarası	21810601062		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAMİ BİLİMLER ANA BİLİM DALI KURAN-I KERİM OKUMA VE KIRAAT BİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	DOÇ. DR. ALİ ÇİFTÇİ		
	Tezin Adı	AHMED ER-RÜŞDÎ'NİN MÜRŞİDÜ'T-TALEBE ADLI ESERİ BAĞLAMINDA BAKARA VE FURKAN SÜRELERİNİN TAHRİRAT İLMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ		

Tahrîrât ilmi özellikle İbnü'l-Cezerî sonrasında üzerine müstakil eserler yazılan bir alana dönüşmüştür. Hem Osmanlı'da hem de diğer Müslüman ülkelerde bu alanda pek çok eser telif edilmiştir. Bu eserlerden bazıları kıraat ilmi okutulurken ana kaynak olarak kullanılmaktadır. Günümüzde Mısır tarikin'in Şeyh Atâullah mesleği ile İstanbul tarikin'in Sûfî mesleği takip edilmektedir.

Yusuf İmamefendizâde Ahmed er-Rüşdî'nin telif ettiği ve tezimizde Bakara ve Furkan Surelerinin değerlendirmesini yaptığımız *Mürşidü't-Talebe ilâ İzâhi Ba'di Âyâtî'l-Kur'aniyyeti min Turuki't-Tayyibe* isimli eseri Şeyh Ataullah mesleğinin takrib tarikin'in ana kaynaklarından biri olarak okunmakta ve takip edilmektedir.

Tezimizde öncelikle tahrîrât ilminin tanımı, tarihçesi, faydaları ile tahrîrât ilmindeki ekollere yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye de yaygın olarak okutulan tarikler ve bu tariklerin mesleklerine yer verilmiştir. Ayrıca tahrîrât ilminde İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr* isimli eserine ve daha sonra yazılan tahrîrât ilmi eserlerine kaynaklık eden eserlerin tanıtımı yapılmıştır. İkinci bölümde ise Ahmed er-Rüşdî'nin hayatı ve eserleri tanıtılmıştır ve *Mürşidü't-Talebe*'nin tanıtımı, metodu ve kullandığı kavramlar ele alınmıştır ve *Mürşidü't-Talebe* özelinde Ahmed er-Rüşdî'nin tahrîrât ilmine bakışı değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kur'an, Kıraat, Tahrîrât, Ahmed er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe*

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	USAME TOKLU		
	Student Number	21810601062		
	Department	Basic Islamic Sciences / Quran Reading and Qiraat Science		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	DOÇ. DR. ALİ ÇİFTÇİ		
	Title of the Thesis/Dissertation	EVALUATION OF SURAH BAKARA AND FURQAN IN TERMS OF THE SCIENCE OF TAHRİRÂT IN THE CONTEXT OF AHMED ER-RUSHDI'S WORK NAMED MURSHID'T-TALEBE		

The science of Tahrirat, particularly after Ibn al-Jazari, has transformed into a field where independent works are written. Numerous works have been authored in this field both in the Ottoman Empire and in other Muslim countries. Some of these works are used as primary sources when teaching the science of Qira'at. Today, the Sheikh Ataullah profession of the Egyptian path and the Sufi profession of the Istanbul path are followed.

The work titled *Murshid al-Talaba ila Izah ba'd Ayat al-Qur'aniyya min Turuk al-Tayyiba*, authored by Yusuf Imamefendizade Ahmed al-Rushdi, which evaluates the Surahs of Al-Baqarah and Al-Furqan in our thesis, is read and followed as one of the primary sources of the approximation method of the Sheikh Ataullah profession.

In our thesis, the definition, history, and benefits of the science of Tahrirat, as well as the schools within this science, are covered. Additionally, the paths widely taught in Turkey and the professions of these paths are discussed. Furthermore, the works that served as sources for Ibn al-Jazari's work *al-Nashr* and later Tahrirat science works are introduced. In the second part, the life and works of Ahmed al-Rushdi are introduced, the methodology and concepts used in *Murshid al-Talaba* are examined, and Ahmed al-Rushdi's perspective on the science of Tahrirat is evaluated specifically in the context of *Murshid al-Talaba*.

Keywords: Qur'an, Qira'at, Tahrirat, Ahmed al-Rushdi, Murshid al-Talaba

ÖNSÖZ

Kur'an'ı kullarına bir kolaylık olarak yedi harf üzere indiren ve bizi Kur'an-ı sahih rivayetlerle tilavet eden kârilere kılan Allah'a hamdü senalar olsun. Kur'an-ı bize ulaştıran Hz. Muhammed'e (s.a.s) ve Kur'an-ı ondan öğrenip tahriften koruyarak gelecek nesillere aktaran Âline ve Ashabına salat ve selam olsun.

Kur'an Allah'ın yeryüzüne indirdiği son kitaptır. İlk emri “oku” olan ilahi vahiy öncelikle Hz. Peygamber tarafından ezberlenmiş ve okunup anlaşılması için vahiy kâtiplerine yazdırılmıştır. Kur'an Allah'ın “*Kesin olarak bilirsiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyan da yine biziz.*” (Hicr, 15/9) müjdesi ile diğer ilahi kitaplar gibi tahrif olmaktan korunmuştur. Allah; kitabını seçtiği kulları eliyle muhafaza etmektedir. Günümüze kadar Kıraat ilmi ve bu ilmi okuyup okutan kârilere Kur'an'ın varisleri ve muhafazakarları olmuşlardır. Kıraat ilmi özelinde de sahih rivayetleri belirleyip okunması rivayet edilmeyen vecihleri men ederek Kur'an tilavetini fazla ve eksik vecihlerden koruma görevini tahrîrât ilmi ve bu ilimle işigal eden kimseler üstlenmişlerdir.

Çalışmada tahrîrât alanında telif ettiği eserler günümüzde ders kitabı olarak takip edilen “Yusuf İmamefendizâde” ve “Güllü Hafız” lakapları ile meşhur Ahmed er-Rüşdî'nin perspektifinden Bakara ve Furkan sureleri tahlil edilmeye çalışılmıştır. Ahmed er-Rüşdî'nin telif ettiği *Mürşidü't-Talebe* isimli eseri günümüzde Mısır tariki Şeyh Atâullah mesleği takrib tarikinde ders kitabı olarak takip edilmektedir.

Çalışmamızın birinci kısmında tahrîrât ilminin tanımı, tarihçesi, yararları, tahrîrât ilmindeki ekoller, ekollerin temsilcileri, Türkiye de yaygın olarak okutulan tarikler ve mesleklerle birlikte tahrîrât ilmine kaynaklık eden eserlerin tanıtımına yer verilmiştir.

İkinci kısımda ise Ahmed er-Rüşdî'nin hayatı, eğitimi, hocaları, talebeleri ve Mürşidü't-Talebe adlı eserinin tanıtımı, müellifin eserdeki metodu ile eserde bulunan kavramlar ve bu kavramların eserde gösterilen rumuzlarına yer verilmiştir.

Üçüncü kısımda *Mürşidü't-Talebe*'nin Bakara ve Furkan surelerindeki metodu nesr ve yazma hali ile *Zübdetü'l-İrfân* ile birlikte basılan taş baskısının karşılaştırılması yapılmıştır.

Bu çalışma süresince yardımını ve önerilerini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Ali ÇİFTÇİ'ye, kıraat ve arapça eğitimimi kendisinden tahsil ettiğim ve hayatımın her alanında maddi manevi desteklerini esirgemeyen kıymetli hocam Şeyhü'l-Kurrâ Fatih AYDIN'a, tezin okunmasında ve düzenlenmesinde destek olan Kurrâ Hafız Mücahid TOKLU'ya, başta anne ve babam olmak üzere kıymetli aileme, birlikte kıraat eğitimini aldığım tez süresince de görüşlerini benimle paylaşan arkadaşlarıma ve değerli eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Usame TOKLU

Konya- 2024

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
TAHRÎRÂT İLMİ	4
1.1. Tahrîrât'ın Tanımı	4
1.2. Tahrîrât'ın Tarihçesi	4
1.3. Tahrîrât'ın Faydaları	6
1.4. Tahrîrât İlmindeki Ekoller	6
1.4.1 Azîmet Ekolü	6
1.4.1.1. Yusuf Efendizâde'nin Terk Ettiği Bazı Vecihler	7
1.4.1.2. Mustafa el-İzmîrî'nin Tahrîrât'taki Metotları	7
1.4.1.3. Azîmet Ekolünün Temsilcileri	9
1.4.1.3.1. Yusuf Efendizâde (ö. 1167/1754)	9
1.4.1.3.2. Mustafa el-İzmîrî (ö. 1155/1741)	10
1.4.1.3.3. Azîmet Ekolünün Diğer Temsilcileri	11
1.4.2. Ruhsat Ekolü	11
1.4.2.1. Ruhsat Ekolünün Temsilcileri	12
1.5. Türkiye de Yaygın Olan Tarikler ve Meslekler	12
1.5.1. Tarikler	12
1.5.1.1 Türkiye de Takip Edilen Tarikler	13
1.5.1.1.1 İstanbul Tariki	13
1.5.1.1.1.1 İstanbul Tariki'nin Genel Rivâyet Özellikleri	15
1.5.1.1.2 Mısır Tariki	15
1.5.1.1.2.1 Mısır Tariki'nin Genel Rivâyet Özellikleri	16
1.6. Tahrîrât İlmine Kaynaklık Eden Eserler	16
1.6.1 <i>en-Neşr fî'l-kırâ'âti'l- 'aşr</i>	17

1.6.2 <i>et-Teysîr fî 'l-kırâ'âti's-seb'</i>	18
1.6.3 <i>Câmi 'u 'l-beyân fî 'l-kırâ'âti's-seb'</i>	18
1.6.4 <i>eş-Şâṭibiyye</i>	19
1.6.5 <i>el- 'Unvân fî 'l-kırâ'âti's-seb'</i>	19
1.6.6 <i>el-Hâdî fî 'l-kırâ'âti's-seb'</i>	20
1.6.7 <i>el-Kâfî fî 'l-kırâ'âti's-seb'</i>	20
1.6.8 <i>el-Hidâye ilâ mezâhibi 'l-kurrâ'i's-seb' a</i>	21
1.6.9 <i>et-Tebşîra fî 'l-kırâ'âti's-seb'</i>	21
1.6.10 <i>Telhîsu 'l-İbârât bi-Ladîfi 'l-İşârât fî 'l-kırâ'âti's-seb'</i>	21
1.6.11 <i>et-Tezkire fî 'l-kırâ'âti's-semân</i>	22
1.6.12 <i>Kitâbü 'r-Ravza fî 'l-kırâ'âti 'l-ihdâ aşer</i>	22
1.6.13 <i>et-Tecrîd li Buğyeti 'l-Mürîd</i>	23
1.6.14 <i>Müfredetü Yakub</i>	23
1.6.15 <i>et-Telhîs fî 'l-kırâ'âti's-semân</i>	24
1.6.16 <i>Kitâbü 'l-İrşâd fî 'l-kırâ'âti's-seb'</i>	24
1.6.17 <i>el-Vecîz fî 'l-kırâ'âti's -semâniyye</i>	25
1.6.18 <i>Kitâbü 's-Seb' a fî 'l-kırâ'ât</i>	25
1.6.19 <i>el-Müstenîr fî 'l-kırâ'âti 'l-Aşr</i>	26
1.6.20 <i>el-Mübhic fî 'l-kırâ'âti's-seb' el-mütemmeme bi-İbn Muḥayşın ve 'l-A 'meş ve Ya 'kûb ve Halef</i>	27
1.6.21 <i>el-Câmî fî 'l-kırâ'âti 'l-Aşr ve kırâ'âti A 'meş</i>	27
1.6.22 <i>İrşâdü 'l-mübtedî ve tezkiyetü 'l-müntehî</i>	28
1.6.23 <i>Kifâyetü 'l-mübtedî ve tezkiyetü 'l-müntehî (el-Kifâyetü 'l-kübrâ fî 'l-kırâ'âti 'l- 'aşr)</i>	28
1.6.24 <i>Gâyetü 'l-ihtisâr fî 'l-kırâ'âti 'l- 'aşr li-e'immeti 'l-emşâr</i>	28
1.6.25 <i>el-İknâ fî 'l-kırâ'âti's-seb'</i>	29
1.6.26 <i>el-Gâye fî 'l-kırâ'âti 'l -Aşr</i>	29
1.6.27 <i>el-Mişbâhu 'z-zâhir fî 'l-kırâ'âti 'l- 'aşri 'l-bevâhir</i>	30

1.6.28 <i>el-Kâmil fi 'l-kırâ'ât</i>	30
1.6.29 <i>el-Müntehâ fi 'l-kırâ'âti hamsete aşer</i>	31
1.6.30 <i>el-Kenz fi 'l-kırâ'ât -Aşr</i>	31
1.6.31 <i>el-Kifâye</i>	31
1.6.32 <i>İkdü 'l-Leâlî fi 'l-kırâ'âti's-seb'il-avâlî</i>	32
1.6.33 <i>eş-Şûrâ fi 'l-kırâ'âti's-seb'</i>	32
1.6.34 <i>el-Kasîdetü 'l-Husriyye</i>	32
1.6.35 <i>et-Tekmiletü 'l-Müfide li-Hafizi 'l-Kasîde</i>	32
1.6.36 <i>Kitabü 'l-Bustâni 'l-Hüdât Fi'htilâfi 'l-Eimmeti ve'r-Ruvât</i>	33
1.6.37 <i>Cemâlü 'l-kurrâ' ve kemâlü 'l-ikrâ'</i>	33
İKİNCİ BÖLÜM	34
AHMET ER-RÜŞDÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ	34
2.1 Ahmet er-Rüşdî'nin Hayatı	34
2.2 Eğitimi	34
2.3 Hocaları	35
2.3.1 Hacızâde Muhammed Efendi	35
2.3.2 Kabasakal İmamı Halil Efendi	35
2.3.3 Beyzâde Mustafa Efendi	36
2.4 Talebeleri	36
2.4.1 Turşucuzâde Ahmed Hıfzî Efendi	37
2.4.2 Kırmastîzâde Ahmed Efendi	37
2.4.3 Şumnulu Hafız Hilmi Efendi	37
2.5 Eserleri	38
2.5.1 Mürşidü't-Talebe	38
2.5.1.1 Ahmed er-Rüşdî'nin Mürşidü't-Talebedeki Metodu	40
2.5.1.1.1 Mürşidü't-Talebede Tekrarsız Vecihler	41
2.5.1.1.2 Mürşidü't-Talebede Tekrarı Bulunan Vecihler	41
2.5.1.2 Ahmed er-Rüşdî'nin Mürşidü't-Talebede Kullandığı Kavramlar	42

2.5.1.3 Ahmed er-Rüşdî'nin Mürşidü't-Talebe'de Rivayette Bulunduğu İmam, Ravi ve Tarikler.....	46
2.5.1.2 Mürşidü't-Talebe'de Bakara Suresinin Tahrîrât İlmi Açısından Değerlendirilmesi	50
2.5.1.3 Mürşidü't-Talebe'de Furkan Suresinin Tahrîrât İlmi Açısından Değerlendirilmesi	125
SONUÇ.....	130
KAYNAKÇA.....	132

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

b. : bin, İbn

bkz. : Bakınız

c. : Cilt

çvr. : Çeviren

Hız. : Hazreti

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

nşr. : Neşreden

s. : Sayfa

s.a.v : Sallallahu aleyhi ve sellem

thk. : Tahkik eden

trc. : Tercüme eden

ö. : Ölüm

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve diğerleri

Yay. : Yayınları

GİRİŞ

1. Çalışmanın Konusu

Çalışmamızın ana konusu Türkiyede yaygın olarak takip edilen Mısır tariki Şeyh Atâullah mesleği takrib tarikinde ders kitabı olarak okutulan *Mürşidü't-Talebe* ve eserin müellifi Ahmed er-Rüşdî'nin perspektifinden tahrîrât ilmine bakışıdır.

Bu itibarla Ahmed er-Rüşdî'nin hayatı, ilmi tedrisatı, hocaları ve talebeleri de çalışmada işlenecektir. Ayrıca tahrîrât ilminin konusu, tarihçesi ve yararları gibi konularda çalışmada işlenecektir.

Ahmed er-Rüşdî'nin azimet ve ruhsat ekollerinden hangisini benimsediği ekollerin usul ve esasları anlatılarak işlenecektir.

2. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Kur'an-ı Kerim Allah'ın kullarına emirlerini iletmek için gönderdiği son ilahi kitaptır. Hz. Peygamber (s.a.s.) Kur'an-ı ashabına en fasih bir şekilde hatasız ve eksiksiz bir şekilde iletmiştir. Ashapta gelecek nesillere büyük bir titizlikle Kur'an'ı nakletmişlerdir. Allah Kur'an'ı muhafaza edeceğini söylemektedir. Bu muhafazayı da kullarından Kur'an-a varis kıldığı seçilmiş kulları eliyle yapmaktadır. Kur'an'ın korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan en önemli ilim dalı kıraattir. Kıraat ilmi nakledilen vecihleri belirli kurallar göz önünde bulundurularak sahih kıraatleri şaz kıraatlerden ayırmaktadır.

Kıraat okunurken infirad ve indirac adında iki yöntem mevcuttur. İnfirad yöntemi her bir imamın rivayetlerinin bir hatimde, toplamda ise aşere eğitiminde otuz hatmin okunduğu yöntemdir. İndirac yöntemi ise bütün imamların vecihlerini cem ederek bir hatim ile okumaktır. İnfirad yöntemi daha eğitici ve öğretici olmakla beraber uzun zaman gerektirmektedir. Bu nedenle günümüzde infirad yöntemi usulen Bakara suresinin 39. ayetine kadar okunmaktadır. Geri kalan kısımlar indirac yöntemi ile okunmaktadır.

Tahrîrât ilmi bir ayette herhangi bir imam veya ravi için ihtimal dâhilindeki vecihlerin hangilerinin okunup hangilerinin terk edileceğini *en-Neşr* özelinde kıraat ilminin genel kaynaklarına gidilerek belirleyen ilim dalıdır. Tahrîrât ilmi alanında öne çıkan eserler Mustafa el-İzmîrî'nin *Bedâiu'l-Burhân* isimli eseri, Yusuf Efendizâde'nin *el-Îtilâf fî Vucûhi'l-İhtilâf* isimli eseri ile Ali el-Mansûrî'nin *Tahrîru't-Turuk ve'r-Rivâyât* isimli eseridir.

Ahmed er-Rüşdî'nin *Mürşidü't-Talebe* adlı eseri bu üç kitabı temel alarak Ali el-Mansûrî'nin *Tahrîru't-Turuk ve'r-Rivâyât* isimli eseri üzerine bina etmiştir. Ahmed er-Rüşdî *Mürşidü't-Talebe*'de *Tahrîru't-Turuk*'ta ele alınmayan bazı kıraat vecihlerinin de eserine ilave etmiştir.

Çalışmanın amacı Ahmed er-Rüşdî'nin *Mürşidü't-Talebe* adlı eseri özelinde tahrîrâtın ne olduğu ve nasıl yapıldığını açıklamaktır. Tahrîrât ilminde hangi vechin alınıp hangi vechin alınamayacağı İbnü'l-Cezerî'nin *Tayyibe* adlı eserinde bahsettiği 1000'den fazla tarikin rivayetlerinin gözden geçirilmesi ile ortaya konulmaktadır. Tahrîrât alanında yazılan eserlerin pek çoğu bir vechin alınıp alınmamasını temel kaynakların rivayet edip etmemesine bağlı olarak delillendirmişlerdir. Fakat vecihlerin alınıp alınmaması meselesi bir imamın ravileri ve tariklerinin o imamdandır hangi vechi rivayet edip hangi vechi terk ettikleri ile alakalıdır. Bu çalışmada kitap isimlerinin yanı sıra bir vechi rivayet edip diğer vechi terk eden tariklerin isimlerine de yer verilerek ihtilafın en başına inilmeye çalışılmıştır.

3. Çalışmanın Metodu ve Kaynakları

Çalışmada Ahmed er-Rüşdî'nin perspektifinden Bakara ve Furkan sureleri tahrîrât ilmi açısından değerlendirilmeden önce konunun anlaşılması için bazı bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler arasında tahrîrât ilminin tanımı, tarihçesi, yararları, azimet ve ruhsat ekolleri ile Türkiye de yaygın olarak okutulan tarikler ve mesleklere yer verilmiştir. Bunların yanı sıra Ahmed er-Rüşdî'nin hayatı, hocaları, talebeleri ve eserlerine yer verilmiştir. Devamında ise *Mürşidü't-Talebe* adlı esere genel bir bakış yapılmış diğer eserler ile arasındaki farka ve eserin usul ve üslubuna değinilmiştir. Metot olarak bilgiler tespit edilmiş ve toplanmıştır.

Çalışmanın kaynaklarının başında kendisinden sonra yazılan tahrîrât ilmi eserlerinin neredeyse hepsini etkileyen İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr fî'l-Kıraati'l-Aşr* ve *Tayyibetü'n-Neşr* isimli eserleri yer almaktadır. Ahmed er-Rüşdî'nin şematik ve nesr olarak telif ettiği *Mürşidü't-Talebe* isimli eseri çalışmanın temel kaynaklarından biridir. Tahrîrât ilmi alanında öne çıkan ve *Mürşidü't-Talebe*'yede kaynaklık eden Mustafa el-İzmîrî'nin *Bedâiu'l-Burhân* isimli eseri, Yusuf Efendizâde'nin *el-İtilâf fî Vucûhi'l-İhtilâf* isimli eseri ile Ali el-Mansûrî'nin *Tahrîru't-Turuk ve'r-Rivâyât* isimli eserler de çalışmanın kaynaklarını oluşturmaktadır. Çalışma da sözlük olarak *Mu'cemü'l-Vesîd*, müelliflerin hayatları için Mehmed Süreyya'nın *Sicilli-i Osmânî* isimli eseri ile Bursalı Mehmed Tahir Efendi'nin *Osmanlı Müellifleri* isimli eserlerden istifade edilmiştir.

Bu kaynakların yanı sıra özellikle tezin üçüncü kısmında Ahmed er-Rüşdî'nin kaynak olarak verdiği eserlere başvurulmuştur. Bu eserlerin isimleri ve tanıtımları birinci bölümde yapılmıştır. Çalışmada modern kaynaklardan Osman Bostan'ın *Ahmed er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Adlı Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri* adlı çalışmasından, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'nden ve Fatih Aydın'ın *Şeyh Atâullah Mesleği Üzere Aşere ve Takrip Kaideleri* isimli eserlerinden faydalanılmıştır.

Çalışmanın konu ve başlık olarak benzeyen Osman Bostan'ın *Ahmed er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Adlı Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri* adlı çalışmadan farkı; bu çalışmada Ahmed er-Rüşdî'nin *Mürşidü't-Talebe* adlı eseri bağlamında tahrîrât ilmi tanıtılmaya çalışılmış, Ahmed er-Rüşdî'nin Bakara ve Furkan sûrelerindeki tahrîrâtları gözden geçirilmiş ve müellifin eserinde kitap bazlı yaptığı tahrîrâtlarda tariklerin rivayetlerine yer verilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TAHRİRÂT İLMİ

1.1. Tahrîrât'ın Tanımı

Tahrîrât (تحريرات) tahrîr kelimesinin çoğuludur. Terim manası; kölelikten azat etme, serbest bırakma, araştırma ve ayıklama gibi manalara gelmektedir.¹

Kıraat ilminde ise ıstılâhî olarak tahrîrât;

Kıraat ilminin temel kaynaklarının incelenerek müelliflerin mutlak olarak zikrettikleri ayet vecihlerinin tahsis edilmesi, eserlere ilk bakışta alınıp okunması caiz görünen vecihlerin yasaklanması ve kıraatler eda edilirken ortaya çıkabilecek hataların önüne geçilerek Kur'an'ın indirildiği gibi okunmasını amaçlayan ilim dalıdır.²

Tahrîrât ilmi tariklerin beyan ettiği sahih kıraat vecihlerinin karilerin tilaveti sırasında terkinin dışına çıkarak haram veya tahrimen mekruh bir okuyuştan sakınmaları için vecihlerin hususileştirilmesi veyahut yasaklanması amacı³ ile sahih kıraat kitaplarının özellikle *en-Neşr fil-Kırââtîl Aşr* ve *Hırzul Emânî*'nin incelenerek doğru tertiplerin ortaya koyulması sanatıdır.

1.2. Tahrîrât'ın Tarihçesi

Tahrîrât ilminin tarihi ashabın araştırmaları ve Kur'an-ı doğru okumak adına birbirleri ile münakaşa ettikleri Hz. Peygamber (s.a.s) dönemine kadar uzanmaktadır. Hz. Ömer ve Hişam b. Hâkim arasında geçen şu olay bunun en güzel örneklerinden kabul edilmektedir: “Ömer b. Hattâb (r.a) dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) henüz hayatta iken Hişam b. Hâkim'in el-Furkan suresini okuduğunu duydum. Kıraatine kulak verdim, baktım ki, Rasûlullah (s.a.v.) in bana okutmadığı birçok harf üzere onu okuyor. Namazdayken neredeyse yakasına yapışacaktım. Ama selâm verinceye kadar onu bekledim. Sonra yakasına yapıştım ve: "Bu sureyi sana kim okuttu? Dedim. Rasûlullah okuttu, deyince, yalan söylüyorsun. Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.) okuduğun sureyi bana okuttu" dedim ve onu sürükleyip Rasûlullah (s.a.v.) e götürdüm, Ya Rasûlullah, dedim. Ben bunun beni okutmadığın harfler üzere el-Furkan sûresini okuduğuna şahit oldum. Oysa siz bana el-Furkan suresini okutmuştunuz. Rasûlullah (s.a.v.) “*yakasını bırak ya Ömer*” dedikten sonra ona: “Oku ya

¹ Hamid Mustafa, *el-Mu'cemül Vasît*, 1:165.

² Osman Bostan, “en-Neşr Merkezli Çalışmalar (Tahrîrât Örneği)”. On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 52 (Haziran 2022) 207-234

³ Cemâleddin Muhammed Şeref, *Tahrîrâtü Tayyibetü'n-Neşr alâ mâ câe fî Umdetü'l-İrfân lil-İzmirî*, (Tanta: Daru Sahabetü lit Tûrâs) 1:3.

Hişam” dedi. Hişam, daha önce kendisinden duyduğum şekilde okudu. Rasûlullah (s.a.v.) "*Böyle indirilmiştir*" buyurduktan sonra şöyle buyurdu: "*Muhakkak ki bu Kur'an yedi harf üzere indirilmiştir, kolayınıza gidenini okuyunuz*" buyurdu.”⁴

Bu vb. hadiseler gösteriyor ki tahrîrât ilminin doğuşu Hz. Peygamber (s.a.s.) dönemine kadar gitmektedir. Sahabe döneminden hicrî 5. asıra kadar kıraat öğrenmek isteyen veya bir kıraat ile Kur'an okumak isteyen kimse her imam ya da her ravi için infirad usulüne göre bir hatim okuması gerekiyordu. Hicri 5. Asrın başlarında kıraatlere olan ilgi azalmaya başladı. Bunun üzerine indirâc usulü geliştirildi ve bütün imamlar bir hatimle cem edilmeye başlandı. Kıraat âlimleri cem konusunda bazı şartlar getirdiler.⁵

Kıraatler cem edilirken uyulması gereken şartları İbnü'l-Cezerî (ö.833/1429) *Tayyibe* isimli eserinin usul bâblarının sonuncusu olan kıraatin infiradı ve cem-i isimli bâbta sistematik olarak ele almaktadır. Bu şartlardan bazıları: Ayetlerin toplanması hüsnü edaya, terkibe, vakıf ve ibtidaya riayet ederek vakıflarda yapılmalı. Bir durakta durulduktan sonra durağa en yakın nerede bir vecih varsa o kelimedeki vecih alınarak ayetteki vecihler alınmaya devam edilmeli. Bu da en kısa şekilde, tüm vecihleri kapsayarak ve tertipli yapılmalıdır.⁶

Zaman ilerledikçe sened sayısı fazlalaştı, tarikler çoğaldı ve vecihler arttı. Kıraatler yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyar hale geldi. Bu da Kur'an'da okunması haram olan vecihlerin önüne geçilmesi için tahrîrât ilminin doğuşuna ortam hazırladı.⁷

Tahrîrât üzerine yapılan çalışmalar hicri 5. asırda kıraatlerin cemi ile başlayarak hicri 8. asra kadar kıraat kitapları içerisindeki tarik ve rivayetler ele alınarak müstakil bir eser yazılması yerine kıraat kitaplarındaki vecihlerin açıklanması üzerine çalışmalar yapılmıştır.⁸

İbnü'l-Cezerî ile birlikte tahrîrât ilmi üzerine müstakil eserler yazılan bir alana dönüşmüştür. Bunun en önemli sebeplerinden birisi İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr fîl Kıraatil Aşr* isimli eserinde ve *Tayyibetün Neşr*'inde on imam için ikişer ravi olmak üzere 20 ravi, her ravi için ikişer tarik ve her tarik için yine ikişer tarik olmak üzere yaklaşık 1000 tariki kaleme

⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîhu'l Buhârî*, böl. Fedâilü'l-Kur'ân.5

⁵ Muhammed b. Muhammed b. Halîl b. İbrahim ed-Dabbâh, "*Fethu'l-'aliyyi'r-Rahmân fî şerhi Hibeti'l-Mennân*", 16.

⁶ İbnü'l-Cezerî Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed, *Tayyibetün Neşr Fil Kıraatil Aşr*, thk. ez-Zu'bi Muhammed Temîm (Cidde: Mektebetü Darul Hüda, 1994) 1:61. Ayrıca konu hakkında daha geniş bilgi için Mehmet Rüştü Aşıkutlu'nun *Tayyibe Şerhinde* 389-392. sayfalara bakınız.

⁷ ed-Dabbâh, *Fethu'l-'aliyyi'r-Rahmân fî şerhi Hibeti'l-Mennân*, thk. Sabbâh Abdulcebbâr Alî Buhârî (Mekke: Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, Yüksek Lisans Tezi, 1435/2013)16.

⁸ İhâb Ahmed Fikrî, "*Günümüz Kıraat Tedrisatında (Tayyibe Merkezli) Tahrîrât Çalışmalarının Yeri*", 305.

alınması ve bu tariklerden rivayette bulunulmuş olmasıdır.⁹ Tarik sayısının bu denli fazlalaşması tahrîrât alanında yapılan çalışmaların artmasına ve derinleşmesine zemin hazırladı.

İbnü'l-Cezerî'nin *Neşr*'i kendisinden sonra tahrîrât alanında yazılan eserlerin pek çoğuna kaynaklık etmiştir. Bu eserler ileride tahrîrât alanında yazılan eserler kısmında tanıtılacaktır.

1.3. Tahrîrât'ın Faydaları

Tahrîrât'ın en önemli faydalarından biri Kur'an okunurken alanında uzmanlaşmış âlimlerin yasakladığı terkip ve telfik'in¹⁰ men edilmesidir. Bunun yanı sıra

Şâtibiyye, *Dürre* ve *Tayyibe* gibi kıraat metinlerinin mücmel lafızlarının açıklanması, mukayyed lafızlarının mutlaklaştırılması ve zayıf vecihlerinin ortaya çıkarılmasıdır.

Allah'ın kitabına bir hâlel ya da bir hata ile şüphe girmesinin önüne geçilmesidir.

Her bir rivayetin sahih tarikler çerçevesinde ve hatasız olarak birbirlerinden ayrıştırılmasıdır.

Rivayetlerdeki özel ve sahih vecihlerin ortaya koyulmasıdır

İndirac usulü ile okunan hatimlerde terkîb sebebi ile okunabilecek yasaklı vecihler için önceden uyarılması tahrîrât'ın en önemli faydalarıdır.

1.4. Tahrîrât İlmindeki Ekoller

Tahrîrât alanında genel kabule göre 2 ekol vardır.¹¹ Bu ekoller Azîmet ve Ruhsat ekolleridir. Yalnız M. Atilla Akdemir "*Kıraat İlminde Tahrîrât Meselesi*" isimli makalesinde ekolleri 3'e ayırmış ve bu ekollere el-Mansûrî ekolü, Yusuf Efendizâde ekolü ve el-İzmîrî ekolü isimlendirmesini yapmıştır.¹²

1.4.1 Azîmet Ekolü

Azîmet sözlükte karar, emir, güçlü bir irade, sert ve katı gibi anlamlarda kullanılmaktadır.¹³ İstilahta ise tahrîrât yaparken *en-Neşr*'i kaynakları ile birlikte

⁹ İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetün Neşr Fil Kıraatil Aşr*, 1:35.

¹⁰ Kıraat ilminde terkîb ve telfik kavramları kıraat kitaplarının zahirinden çıkarılan ve vecihler belli bir düzenle okunduğu zaman sahih olarak görülebilen vecihlerin tahrîrât ilmiyle eserlerin kaynaklarına ve tariklerine ulaşıldığında bazılarının men edildiği okuyuşlara verilen isimdir.

¹¹ Muhammed Mütevellî, *er-Ravdu'n-Nadîr fî Tahrîri Evcühi'l-Kitâbi'l-Münîr*, thk. Halid Hasan Ebul Cûd (Tanta: Daru Sahabetü lit Türasi, 2006) 1:64.

¹² Detaylı bilgi için: Mustafa Atilla Akdemir, "Kıraat İlminde Tahrîrât Meselesi", Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2 (2018) 102-106.

¹³ İbrahim Mustafa vd, *el-Mu'cemül Vesîd*, (Mısır: Mektebetü Şuunid Devliyye, 2004), "azm", 1:599.

değerlendirmeye tabi tutmaktır. Bu ekolün kurucusu aynı zamanda İstanbul tarikinın İtilaf mesleğinin de kurucusu olan Yusuf Efendizâde'dir. Ekolün en önde gelen temsilcisi ise Yusuf Efendizâde'nin de öğrencisi olan Mustafa el-İzmîrî'dir. Mustafa el-İzmîrî hocasının başlattığı bu ekolü o kadar ilerletmiştir ki ekol "Medresetü'l-İzmîrî" olarak da anılmaktadır.¹⁴

Ekolün temsilcileri *en-Neşr* de gördükleri her bir konu için kıraat ilminin temel kaynaklarına¹⁵ başvurarak *en-Neşr* ile aralarında bir uyumsuzluk varsa temel kaynakları esas almaktadırlar. İzmîrî, Yusuf Efendizâde ve bu ekolün diğer temsilcilerinin bu tutumu *en-Neşr*'e itibar etmemelerinden kaynaklı değildir. Aksine pek çok yerde *en-Neşr*'den nakilde bulunurlar. Yalnızca nakilde bulunacakları zaman bizzat asıl kaynağa giderek vecihlerin güvenilirliğini bir kez daha sorgulayıp tam anlamı ile bir kanaate varmak istemeleridir.

Yusuf Efendizâde *Tayyibe*'nin zâhirinden anlaşılabilir imamlardan, ravilerden ve tariklerden pek çok vechi terk etmiştir.¹⁶

1.4.1.1. Yusuf Efendizâde'nin Terk Ettiği Bazı Vecihler

Şeyh Yakup için "العالمين" gibi vakıfta gelen cemi müzekkeri salim veznindeki kelimeleri Ha-u Sekt ile okumaktadır.

Hamza için ister "السماء" gibi meddi muttasıl da olsun ister "بما انزل" gibi meddi munfasıl da olsun med sekti ile okumaktadır.

Bütün imamlar için "هدى للمتقين" gibi tenvin veya sakin nun'dan sonra gelen lam ve ra harflerinin gunneli okunmaktadır.

Şeyh Yakup için "فيه هدى" gibi yerlerde idğam-ı kebirle okumaktadır.¹⁷

1.4.1.2. Mustafa el-İzmîrî'nin Tahrîrâtındaki Metotları

Mustafa el-İzmîrî Tahrîrât alanında azîmet ekolünün asıl geliştiricisi olarak görülmektedir. İzmîrî'nin tahrîrât yaparken kullandığı bazı usuller şunlardır:

1- Pek çok yerde İbnü'l-Cezerî'nin nakillerine itimat etmeyerek hüküm çıkarmak için ana kaynaklara gitmek.

¹⁴ Osman Bostan, "en-Neşr Merkezli Çalışmalar (Tahrîrât Örneği)", 228.

¹⁵ Bu kaynaklar *en-Neşr*'inde kaynaklarını oluşturmaktadır. Kaynakların isimleri ve İbnü'l-Cezerî 'ye ulaşan silsileleri için bakınız; *en-Neşr* 1:51-82

¹⁶ Muhammed b. Abdurrahman Halîcî, *Şerh-u mukarribi't-tahrîr li'n-neşri ve't-tahbîr*, (Kahire: Mektebetüş Şimaliyye,2009)1:54.

¹⁷ Muhammed b. Abdurrahman Halîcî, *Şerh-u mukarribi't-tahrîr li'n-neşri ve't-tahbîr*, 1:54-55.

2- Ezrak'ın ğunneli okuyuşu, Şube'nin ğunnesiz okuyuşu ve *Mübhic* isimli eserde yer alan Muttavvii'nin zevâtî râ'nın fetihsiz okuması gibi İbnü'l-Cezerî'nin ana kaynaklarda bulunan vecihlere muhalif olarak naklettiği vecihleri terk etmek.

3- İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr* ve *Tayyibe* isimli eserlerinde delillendirme haricinde tafsilata girmeden verdiği senetler ve bazen de sened rivayet etmeden sadece vecihleri söylediği yerlerde İbnü'l Cezerî'ye itimat etmemiştir. Bu konunun örneklerinden birisi şudur:

İbnü'l Cezerî *en-Neşr*'inde kıraat imamlarının tenvin veyahut nûn-u sakineden sonra gelen lam ve ra harflerini ğunneli okumaları hakkında açıkça şunları söylemiştir;

“Ben derim ki: lam ve ra harfleri ile birlikte okunan ğunne Hicaz, Şam, Basra imamları ve Hafs için kitabımızın tariklerinden nas ve eda yönüyle sahih olarak gelmiştir. Bu rivayeti Kalun, İbn-i Kesîr, Hişam, İsa b. Virdân, Ravih ve diğer kıraat imamları için okudum.”¹⁸

İbnü'l Cezerî lam ve ra harflerinde ğunne ile okumayı eda tariki ile Ebu Ma'ser'den rivayet etmiştir. Fakat İzmîrî ekolünde bu tarik rivayetin alınması için yeterli değildir. Bilakis İzmîrî İbnü'l-Cezerî'ye Ezrak'ın ğunne yapması hakkında itirazda bulunmuştur. Çünkü İbnü'l-Cezerî'nin rivayet ettiği senetteki kitapta Ezrak için lam ve ra harflerinde ğunne zikredilmemiştir.¹⁹

Buradan da açıkça anlaşılıyor ki, Azîmet ekolünde *en-Neşr*'den eda tariki ile gelen rivayetler yok hükmündedir. Ancak İbnü'l-Cezerî'nin zikrettiği bazı hükümler hariç. Buna örnek olarak;

“Ehli edadan bir cemaat Hamza'nın ravileri olan Halef ve Hallâd için lam-ı tarifte ve (شئى) kelimesi nasıl gelirse gelsin (Merfu, Mecrur veya Mansub) sekti rivayet etmişlerdir. Bu görüş *Kâfî* isimli eserin müellifi ile Dâni tariki ile Ebu-l Hasan Tâhir b. Ğalbûn'un görüşleridir.”²⁰

4- Azîmet ekolü mensupları yukarıdaki usulleri bazen yerine getirdikleri gibi bazen de terk etmektedirler. İzmîrî Halefî'l-Âşir'in İdris rivayetinde iki sure arasındaki sekiz vechini kitaplara itimat etmek yerine İbnü'l-Cezerî'ye itimat ederek caiz görmemiştir.

5- İzmîrî İbnü'l-Cezerî tarikleri tafsili olarak senetlendirdiği vecihleri alırken sadece *en-Neşr*'in mukaddimesinde icmali olarak senetlendirdiklerini yeterli delil olarak kabul etmemiştir. Ekolün mensupları İbnü'l-Bâziş'in *İknâ* isimli eseri ile Sıbtu'l-Hayyât'ın *İhtiyar*

¹⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âtî'l-'aşr*, (Beyrut: Darul Kütübül İlmiyye, 2011) 2:19-20.

¹⁹ Muhammed b. Abdurrahman Halîcî, *Şerh-u mukarribi't-tahrîr li'n-neşri ve't-tahbîr*, 1:57.

²⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âtî'l-'aşr*, 326.

isimli eserini İbnü'l-Cezerî tafsili olarak senetlerini zikretmediği için *en-Neşr*'de bu kitapların geçtiği yerlerdeki hükümleri almamaktadırlar.²¹

1.4.1.3. Azîmet Ekolünün Temsilcileri

1.4.1.3.1. Yusuf Efendizâde (ö. 1167/1754)

Tam adı Abdullah Hilmi b. Mehmet'tir. Dedesine nispet edilerek Yusuf Efendizâde lakabı ile meşhur olmuştur²². Azîmet ekolünün kurucusu olarak kabul edilir.²³ 1066 yılında İstanbul'da doğan Yusuf Efendizâde 1167 yılının Zilhicce ayında İstanbul'da vefat etmiştir.²⁴ Yusuf Efendizâde pek çok farklı alanda eser telif etmiştir. Burada kıraat alanında telif ettiği eserlerin isimlerine yer verilecektir.

1. *el-İtilâf fî Vücûhi'l-İhtilâf*: Bu eser İstanbul Tariki İtilaf Mesleğinin ana kaynağıdır. Abdulfettah Pâluvî'nin *Zübdetü'l İrfân* adlı eserinin kenar kısmında yayınlanmıştır. Ayrıca Ali Öge ve Halil İbrahim Üren tarafından düzenlenerek 2022 yılında bastırılmıştır.

2. *Risâle fî Ecvibeti'l-Mesâil Mimmâ Yetealleku bi Vücûhi'l-Kur'ân*: Eser Abdullah Paşa'nın kıraat hakkındaki sorularına Yusuf Efendizâde'nin yanıtlarını ihtiva etmektedir.²⁵

3. *Risâle fî Halli Ba'zı'l-İşkâlât*: Eserde *Şâtıbiyye* ve *Teysîr* isimli kitaplardaki bazı zor beyitler açıklanmıştır.

4. *Risâle fî Reddi'l-Kırâati bi's-şevâz*: Şaz kıraatlerin yaygınlaşmasının önüne geçmek için kaleme alınmıştır.²⁶

5. *Risâletü'r-reddiyât fî'd-dât*: Eser Saçaklızâde'nin "*Risâle fî keyfiyyeti edâi'd-dâd*" isimli eserine cevaben yazılmıştır.²⁷

6. *Meseletü âl'âne fî 'ilmi vücûhi'l-Kur'ân*: Eserde ان Kelimesinin vücûhatı aktarılmıştır.

²¹ Muhammed b. Abdurrahman Halîcî, *Şerh-u mukarribi't-tahrîr li'n-neşri ve't-tahbîr*, 1:58.

²² Kamuran Aslantalay, Yusuf Efendizâde'nin ' 'İnâyetü'l-Meliki'l-Mün'im li-Şerhi Sahihi Müslim' adlı eserinin tahkîk ve değerlendirilmesi (Tahâret, hayz ve namaz kitapları), (Konya; Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 7.

²³ Abdurrâzık b. Ali b. İbrâhîm Mûsâ, *Teemmülât fî Tahrîrâtı'l-Kırâat*, 11.

²⁴ Kamuran Aslantalay, "Yusuf Efendizâde'nin ' 'İnâyetü'l-Meliki'l-Mün'im li-Şerhi Sahihi Müslim' adlı eserinin tahkîk ve değerlendirilmesi (Tahâret, hayz ve namaz kitapları)", 23.

²⁵ Gökdemir Ahmet, "Osmanlı Kıraat Eğitiminde Tarikler, Meslekler ve Mesleklerin Temel Eserleri", FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi 13 (2019), 104.

²⁶ Kıraatlerin sahih olması için gereken şartların detaylı bilgisi için bakınız: Yüksel Ali Osman, *İbn Cezeri ve Tayyibetü'n Neşr*, 1:256.

²⁷ Kamuran Aslantalay, "Yusuf Efendizâde'nin ' 'İnâyetü'l-Meliki'l-Mün'im li-Şerhi Sahihi Müslim' adlı eserinin tahkîk ve değerlendirilmesi (Tahâret, hayz ve namaz kitapları)", 41.

7. *Risâle fî tahkîki ba'zı vüçûhi'l-kırâ'âtî fî ş-Şâtıbiyye*: Eserde Şatıbiyye'nin bazı vecihleri açıklanmıştır.

8. *Risâle fî vakf-i Hamza*: Eserde kıraat ilminin en çetrefilli usul konularından olan Hamza için hemze üzerine vakf babı anlatılmıştır.²⁸

9. *Tuhfetü't-talebe fî beyâni meddâti turukı't-Tayyibe'dir*: Eserde Tayyibe tarikinde medlerin nasıl ele alınacağı anlatılmıştır.²⁹

1.4.1.3.2. Mustafa el-İzmîrî (ö. 1155/1741)

Tam adı Mustafa b. Abdurrahman b. Muhammed el-İzmîrî'dir.³⁰ Hayatı hakkında pek bir bilgi yoktur. 1155 yılında Mısırda vefat etmiştir.³¹ Yusuf Efendizâde'nin öğrencilerinden olan İzmîrî Azîmet ekolünün ilke ve esaslarını belirginleştirerek ekolün 2. kurucusu olmuştur. Mütevellî³² İzmîrî'den şu sözlerle bahseder;

“el-İzmîrî hem *Neşr*'i hem de *Tayyibe*'yi tahkik edebilen nadir kimselerdendi. O bu alanın inceliklerini ve detaylarını gösteren muhakkik ve ilmi güvenilirliğini kanıtlamış bir kimseydi.”³³ Mütevellî İbnü'l Cezerî, İzmîrî ve Ali el-Mansûrî bir yerde farklı görüş beyan ettiklerinde İzmîrî'nin görüşünü esas alarak “Biz İzmîrî mensuplarıyız” diyerek İzmîrî'ye ne denli güvendiğini ortaya koymuştur.³⁴

İzmîrî'nin bilinen eserlerinin tamamı kıraat ile ilgilidir. O eserler şunlardır.

1. *Umdetü'l-irfân fî tahrîri evcûhi'l-Kur'ân*: Eser kıraat vecihlerinin tahrîrât ilmi açısından değerlendirilmesi olarak telif edilmiştir.

2. *Bedâ'i'u'l-burhân 'alâ Umdeti'l-irfân*: Bir önceki eserin şerhidir.³⁵

3. *Muhtaşarü'n-Neşr fî'l-kırâ'âtî'l-aşr*: İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr fî'l-kırâ'âtî'l-aşr* isimli eserinin sadeleştirilmiş halidir.

²⁸ Murat Akkuş ve Abdulselam Fityan, “Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî'nin ‘Urcûze fî Vakfı Hamza’ Adlı Risâlesi ve Tahlili”, Tefsir Araştırmaları Dergisi 5/1 (Nisan 2021): 328.

²⁹ Gökdemir Ahmet, “Osmanlı Kıraat Eğitiminde Tarikler, Meslekler ve Mesleklerin Temel Eserleri”, 105.

³⁰ İzmîrî Mustafa b. Abdurrahman b. Muhammed, *Bedai'u'l-Burhan ala Umdetü'l-İrfan fi Vucuhi'l-Kur'an* (Beyrut: Darul Kütübül İlmiyye, 2008), 1:17.

³¹ Bursalı Mehmet Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, sad. Ali Fikri Yavuz-İsmail Özen, (İstanbul: Meral Yayınları), 399.

³² Muhammed b. Ahmed b. el-Hasen ed-Darîr el-Mütevellî (ö. 1313/1895). Yakın dönem kıraat ve tahrîrât âlimi. Pek çok talebe yetiştirmiş ve eser telif etmiştir. Mısırda kıraat ilminin yayılmasında önemli bir rol oynamıştır.

³³ Mustafa Atilla Akdemir, “Kıraat İlminde Tahrîrât Meselesi”, 105.

³⁴ Mustafa Atilla Akdemir, “Kıraat İlminde Tahrîrât Meselesi”, 105.

³⁵ Bursalı Mehmet Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, 399.

4. *Tahrîrû'n-Neşr min tarîkı'l-'aşr*: İbnü'l-Cezerî'nin aynı adlı eserinde kaynak göstermediği bazı bilgilerin kaynaklandırıldığı eserdir.³⁶

1.4.1.3.3. Azîmet Ekolünün Diğer Temsilcileri

Azîmet ekolünün temsilcileri arasında Semennûdî, Semerkandî, Abdulfettah Pâluvî, İbni Kerîm, Seyyid Haşim ve Mütevellî'yi saymak mümkündür.³⁷

Bu isimlerin arasında dikkat çekenlerden olan Semennûdî bazı vecihlerde sadece İbnü'l-Cezerî'ye değil Mustafa el-İzmîrî'yede itimat etmemiştir. 1558 beyitlik *ed-Dürre'n-Nazîm* isimli eseri kaleme almıştır.³⁸

Abdulfettah Pâluvî Kırâati Aşere okunurken en çok takip edilen eserlerden birisi olan *Zübdetü'l İrfân* isimli eserin müellifidir.

Azîmet ekolünün temsilcilerinden birisi olan Mütevellî ilmi hayatının ilk dönemlerinde Ali el-Mansûrî'ye tabi olarak ruhsat ekolünü benimsemiştir. Sonraları ise azîmet ekolünü benimsemiş ve yukarıda da bahsettiğimiz gibi kendisini İzmîrî'ye mensup olarak tanıtmıştır.³⁹

1.4.2. Ruhsat Ekolü

Ruhsat sözlükte kolaylaştırmak ve bir işte kolaylık manasına gelmektedir.⁴⁰ İstilahta ise Tahrîrât yaparken *Neşr*'in zahiri manasına göre hüküm vermektir.⁴¹ Ekolün kurucusu aynı zamanda Mısır Tarikinin de kurucusu olan Ali el-Mansûrî'dir. Ekol aynı zamanda kurucusu olan Ali el-Mansûrî'ye nispetle “Medresetü'l-Mansûrî”⁴² ve “el-Mansûrî Ekolü”⁴³ olarak anılmaktadır.

Ruhsat ekolü mensupları tahrîrât yaparken İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr* ve *Tayyibe* isimli eserlerine tam bir itimat içerisindeyler. İbnü'l-Cezerî *Neşr*'inde bir vecih aktardığı zaman ister eserin başında zikrettiği eserlerden tarik isnadında bulunsun isterse tarik isnadında bulunmasın rivayet edilen bütün vecihlere itimat etmişlerdir. Ali el-Mansûrî *Neşr*'in kaynaklarından sadece İbnü'l Fehhâm'ın *Tecrîd*'i, Ebû Amr ed-Dânî'nin *Teysîr*'i ve *Şâtıbiyye*'ye müracaat etmiştir.⁴⁴

³⁶ Tayyar Altıkulaç, “İzmîrî, Mustafa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*(Ankara: TDV yayınları,1989), 23/530.

³⁷ Abdurrâzık b. Ali b. İbrâhîm Mûsâ, *Teemmülât fî Tahrîrâtî'l-Kırâat*, 11.

³⁸ Mustafa Atilla Akdemir, “Kıraat İlminde Tahrîrât Meselesi”, 106.

³⁹ Abdurrâzık b. Ali b. İbrâhîm Mûsâ, *Teemmülât fî Tahrîrâtîl Kırâat*, 11.

⁴⁰ İbrahim Mustafa, *el-Mu'cemül Vesîd*, 1:337.

⁴¹ Abdurrâzık b. Ali b. İbrâhîm Mûsâ, *Teemmülât fî Tahrîrâtîl Kırâat*, 11.

⁴² Osman Bostan, “*en-Neşr Merkezli Çalışmalar (Tahrîrât Örneği)*”, 224.

⁴³ Mustafa Atilla Akdemir, “Kıraat İlminde Tahrîrât Meselesi”, 102.

⁴⁴ Muhammed b. Abdurrahman Halîcî, *Şerh-u mukarribî't-tahrîr li'n-neşri ve't-tahbîr*, 1:54.

1.4.2.1. Ruhsat Ekolünün Temsilcileri

Ruhsat ekolünün kurucu olarak Ali b. Süleyman el-Mansûrî (ö. 1134/1721) kabul edilmektedir.⁴⁵ Ali el-Mansûrî'nin *Tahrîru't-Turuk ve 'r-Rivâyât* isimli eseri ekolün ilk ve ana kaynağı olarak görülmektedir. Ali el-Mansûrî'nin bu eserin dışında hem kıraat alanında hem de diğer alanlarda pek çok eseri mevcuttur. Kıraat ve tahrîrât alanlarında yazdığı eserler şunlardır:

1. *Tahrîru't-Turuk ve 'r-Rivâyât*: Tayyibe ve Neşr tarikine göre kıraat vecihlerinin tahrîrâtının yapıldığı bir eserdir. Yukarıda da bahsedildiği gibi Ruhsat ekolünün temel kaynaklarından biridir.
2. *Hallü mücmelâti't-Tayyibe*: Eser isminden de anlaşılacağı üzere Tayyibe'deki bazı mücmel lafızların açıklanması amacı ile telif edilmiştir.
3. *Reddû'l-ilhâd fî'n-nutki bi'd-dâd*: Dâd (ض) harfinin okunuşundaki hataların giderilmesi için yazılmış bir risaledir.
4. *Risâle fî mes'eleti âl'âne*: (الان) kelimesinin kıraat ve tahrîrât ilmi açısından nasıl okunacağını konu edinen bir risaledir.
5. *Tekbîr Risâlesi*: Hatimdeki tekbirleri konu edinen bir risaledir.⁴⁶

Ruhsat ekolünün diğer önemli temsilcileri arasında Mustafa el-Mîhî, İbrahim el-Abîdî, Muhammed et-Tabbâh, Muhammed el-Halîcî, el-Echûrî, el-Akbâvî ve ilim hayatını başlarındaki Mütevellî sayılmaktadır.⁴⁷

1.5. Türkiye de Yaygın Olan Tarikler ve Meslekler

1.5.1. Tarikler

Tarik kelimesi sözlükte “yol, yöntem, metot, tarikat ve mezhep” manalarına gelmektedir.⁴⁸ İstilahta ise kıraat ilmindeki imamların ravilerinden sonra gelen sened zincirinde ki herkese tarik denilmektedir.⁴⁹ Örneğin; İmam Nâfî kıraati seb'a imamlarından biridir. Kâlun ve Verş Nâfî'nin râvileridir. Verş ve Kâlun'dan rivayette bulunan Huluvânî, Ezrak ve sened zincirinde bu kimselere denk veyahut ta daha aşağıda olan kimseler tarik olarak

⁴⁵ Abdurrâzık b. Ali b. İbrâhîm Mûsâ, *Teemmülât fî Tahrîrâtîl Kırâat*, 11.

⁴⁶ Ali el-Mansûrî'nin hayatı ve eserleri hakkındaki detaylı bilgi için bakınız. Ahmet Gökdemir, Ali b. Süleyman el-Mansûrî ve Meşhur Mısır Tarihi Kurraları (Yalova: Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017)

⁴⁷ Abdurrâzık b. Ali b. İbrâhîm Mûsâ, *Teemmülât fî Tahrîrâtîl Kırâat*, 11.; Muhammed b. Abdurrahman Halîcî, *Şerh-u mukarribi't-tahrîr li'n-neşri ve't-tahbîr*, 1:54.

⁴⁸ İbrahim Mustafa, *el-Mu'cemül Vesîd*, 1:586.

⁴⁹ Mustafa Atilla Akdemir, “Kıraat İlminde Tahrîrât Meselesi”, 91.

adlandırılmaktadır. İbnü'l-Cezerî *Tayyibe*'sinde imam, râvî ve tarikleri şu şekilde sınıflandırmıştır.

وَمِنْهُمْ عَشْرٌ شُمُوسٌ ظَهَرَا ... ضَيَاؤُهُمْ وَفِي الْأَنَامِ انْتَشَرَا

حَتَّى اسْتَمَدَّ نُورُ كُلِّ بَدْرٍ ... مِنْهُمْ وَعَنْهُمْ كُلُّ نَجْمٍ دُرِّي

“O imamların on tanesin ışıkları güneş gibi insanların arasında yayıldı ve ortaya çıktılar. O güneşlerin ışıkları aylara (râvilere) kadar uzandı. O ışık aylardan da Dürri⁵⁰ yıldızlara (tarikler) uzandı.”⁵¹

Tarik kelimesi kıraat ilminde daha sonraki dönemlerde sened zincirindeki belirli kişilere verilen bir unvan olmakla birlikte kıraat ilminin alıp öğrenilmesinde farklı usul ve metotlar uygulanarak kıraat tedrisatının bir süreç halinde devam etmesine verilen isim olmuştur. Metot, yöntem ve usul farklılıkları olarak farklı tasniflere tabi tutulmuştur. Bunlardan birisi semâ ve arz tarikleri gibi kıraat ilmini tahsilini ele alan tariklerdir. Bir diğeri ise infırat ve indirac tarikleridir ki bu tarikler kıraat ilmi tahsil edilirken Kur’ân’ın her imama göre bir hatim (infırat) ya da bütün imamların bir hatimde toplanması (indirac) olarak farklılaşan kıraat eğitim uygulamalarının ele alındığı tariklerdir.

Burada anlatılacak asıl tarikler İstanbul ve Mısır gibi bir yere nispet edilen tariklerdir. İstanbul ve Mısır tariklerinin bu isimlerle meşhur olmaları mezkûr beldelerde kıraat okutan kurrânın kendi usul ve metotları ile kıraat eğitimini buralarda vermeleri ve genel olarak bu kurrâların metotları okuttukları bölgelerde yaygın oldukları için bölge ismi ile meşhur olmuşlardır.⁵²

1.5.1.1 Türkiye de Takip Edilen Tarikler

Türkiye de yaygın olarak takip edilen tarikler Mısır ve İstanbul tarikleridir.

1.5.1.1.1 İstanbul Tariki

İstanbul tariki olarak meşhur olan tarik aslında ana kaynağına nispetle “Teysîr Tariki” olarak adlandırılmaktaydı. İstanbul tariki olarak meşhur olması tarikin Osmanlıdaki kurucusu olarak kabul edilen Ahmet el-Mesyerî’nin (ö. 1006/1598) Kanunî Sultan Süleyman’ın fermanı

⁵⁰ Dürri: Parlayan, inci gibi parlayan manalarına gelmektedir.

⁵¹ İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetün Neşr Fil Kıraatil Aşr*, 1:32. 21 ve 22. Beyitler.

⁵² Tarikler hakkında detaylı bilgi için bakınız; Gökdemir Ahmet, “Osmanlı Kıraat Eğitiminde Tarikler, Meslekler ve Mesleklerin Temel Eserleri”.

ile Sokullu Mehmed Paşa tarafından Eyyüp Sultan Camii'ne⁵³ imam olarak atanması ile başlar. O burada vefat ettiği H. 1006 yılına kadar Teysîr tariki ile kıraat okuttu. Kıraat okuttuğu talebeleri icazetlerini alıp Anadolu'ya yayılmalarından itibaren (H. 1000 yılından sonra) mezkûr tarik önce İslambol daha sonra ise İstanbul Tariki olarak meşhur oldu.⁵⁴

İstanbul Tariki ana kaynak olarak Ebû Amr ed-Dânî'nin (ö. 444/1053) *et-Teysîr* ve İbnü'l-Cezerî'nin *Tahbîru-t Teysîr* isimli eserlerini kabul etmiştir. Bu kaynak eserlerin yanında yardımcı eser olarak Şâtîbî'nin *Hırzû'l Emânî* ve *Kasîdetü'l Lâmiyye* isimleriyle meşhur olan *Şâtîbiyye* isimli eseri ile İbnü'l-Cezerî'nin *Dürretü'l Muzîyye* isimli eserinden de faydalanılmıştır.⁵⁵ İstanbul tarikinın ana kaynaklarını nesr olarak telif edilmiş eserler yardımcı kaynaklarını ise manzum olarak telif edilmiş eserler oluşturmaktadır.

İstanbul tariki için itibar edilen ve okutulan iki meslek vardır. Bu mesleklerden birincisi İtilâf mesleğidir. İtilâf mesleğinin kurucusu Yusuf Efendizâde ismiyle meşhur olan Abdullah Efendidir.⁵⁶ Meslek adını kurucusu Yusuf Efendizâde'nin eseri olan (aynı zamanda da mesleğin temel kaynağı olan) "*el-İtilâf fî Vücûhi'l-İhtilâf*" dan almıştır.⁵⁷ Meslek İstanbul tarikinın azimet ekolünü temsil etmektedir. Azimet ekolü yukarıda da bahsedildiği üzere daha detaylı ve titiz araştırma gerektirdiği için İtilâf mesleği İstanbul tarikinın diğer mesleği olan Sûfî mesleğine göre daha az tercih edilmiştir. İtilâf mesleğini diğer mesleklerden ayıran en belirgin özelliklerinden birisi takrip uygulamasında diğer mesleklerden farklı olarak sadece mertebeteyn, seb'a ve aşere uygulamalarında ise diğer meslekler gibi hem merâtib-i erbaa hem de mertebeteyn uygulamasıdır.⁵⁸

İstanbul tarikinın ikinci mesleği ise Sûfî mesleğidir. Mesleğin kurucusu Kastamonulu Ahmed es-Sûfî'dir.⁵⁹ Meslek ismini kurucusu olan Ahmed es-Sûfî'ye nispetle almıştır. Sûfî mesleğinin diğer meslekler gibi ana kaynağı olarak kabul edilebilecek bir kaynağı yoktur. İstanbul tarikinın ruhsat ekolünü temsil etmektedir. Sûfî mesleği İstanbul tarikinın günümüzde takip edilen tek mesleği olarak ön plana çıkmaktadır.

⁵³ Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi, *Umdetü'l-Hullân Fî İzâhi Zübdetü'l-İrfân*, (İstanbul; Hanefiyye Yayınları), 115.

⁵⁴ Hocaâde Ahmet Hilmi, "*Ravdatu'l-Kurrâ*", Sırât-ı Müstakim Dergisi VI/148, s. 275.

⁵⁵ Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi, *Umdetü'l-Hullân Fî İzâhi Zübdetü'l-İrfân*, 115.

⁵⁶ Hocaâde Ahmet Hilmi, "*Ravdatu'l-Kurrâ*", 275.

⁵⁷ Hocaâde Ahmet Hilmi, "*Ravdatu'l-Kurrâ*", 275.

⁵⁸ Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi, *Umdetü'l-Hullân Fî İzâhi Zübdetü'l-İrfân*, 117.

⁵⁹ Hocaâde Ahmet Hilmi, "*Ravdatu'l-Kurrâ*", 275.

1.5.1.1.1 İstanbul Tariki'nin Genel Rivâyet Özellikleri

1. Sure başı besmele vücühâtında vasıl vechini takdim etmek.
2. İki sure arası besmele vücühâtında sekit bilâ besmele ve vasıl bilâ besmele okuyanlar için vasıl bilâ besmele vechini takdim etmek.
3. Sıla vechini ademi sıla vechine takdim etmek ve Kâlun için sıla vechini meddi munfasılın kasr vechine has kılmak. Meddi munfasılın meddi ile birlikte sılayı rivayet edenler için ademi sılayı sıla üzerine tehir etmek.
4. Meddi bedel ve meddi lînde Verş için tûl vechini takdim etmek.
5. Halef için vakıf ve vasıl hallerinde hemze-i münekkire'nin sektini takdim etmek.
6. Hamza için vakıfta nakil vechini tahkik ve sekit vecihlerine tehir etmek.
7. Diğer bilinen usul kaideleri ile med mertebeleri İstanbul tarikinin rivayet özellikleri arasında sayılmaktadır.⁶⁰

1.5.1.1.2 Mısır Tariki

Mısır tariki olarak meşhur olan bu tarik aslında “Şâtıbiyye Tariki” olarak bilinmekteydi. Tarikin Mısır tariki olarak meşhur olmasının sebebi; Nâsırüddîn Tablâvî'nin talebelerinden olan Şehâze el-Yemenî'nin Şâtıbiyye tarikini Mısır'da okutması sebebi iledir⁶¹. Mısır Tariki Osmanlıda yayılmadan önce bazı İstanbul Tariki karileri hac dönüşü Mısır'a uğrayarak teberrüken Mısır Tarikini alıp öğrenmişlerdir. Tarikin asıl Osmanlıda yayılması ise 1088 yılında Ali el-Mansûrî'nin Dersaadet'e gelerek burada mezkûr tariki okutması ile olmuştur.⁶²

Mısır tariki ana kaynak olarak Şâtıbî'nin *Hırzû'l Emânî* isimli eseri ile İbnü'l-Cezerî'nin *Dürretü'l Muzıyye* isimli eserlerini kabul etmişlerdir. Yardımcı kaynak olarak ise Ebû Amr ed-Dânî'nin *et-Teyşîr* ve İbnü'l-Cezerî'nin *Tahbîru-t Teyşîr* isimli eserlerinden faydalanmışlardır.⁶³ Mısır tarikinin ana kaynaklarını manzum olarak telif edilmiş eserler yardımcı kaynaklarını ise nesr olarak telif edilmiş eserler oluşturmaktadır. Mısır ve İstanbul tarikleri arasında aslen kaynak olarak pek bir fark yoktur. Mısır tarikinin ana kaynak olarak kullandığı eserleri İstanbul tariki yardımcı kaynak olarak kullanırken İstanbul tarikinin ana kaynak olarak kullandığı eserleri de Mısır tariki yardımcı kaynak olarak kullanmaktadır.

Mısır tariki için itibar edilen ve okutulan iki meslek vardır. Bunlardan birincisi; Mutkin mesleğidir. Mesleğin kurucusu Kettânizâde olarak meşhur olan Muhammed en-Naîmî'dir.

⁶⁰ Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi, *Umdetü'l Hullân Fî Îzâhi Zübdetü'l İrfân*, 114.

⁶¹ Hocazâde Ahmet Hilmi, “*Ravdatu'l-Kurrâ*”, 275.

⁶² Hocazâde Ahmet Hilmi, “*Ravdatu'l-Kurrâ*”, 275.

⁶³ Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi, *Umdetü'l Hullân Fî Îzâhi Zübdetü'l İrfân*, 115.

Meslek ismini kurucusu olan Muhammed en-Naîmî'nin aynı isimli eserinden almıştır. Eser aynı zamanda mesleğin temel kaynağı olarak kullanılmaktadır. Meslek Mısır tarikinin azimet ekolünü temsil etmektedir.⁶⁴ İstanbul tarikinin İtilâf mesleğinde olduğu gibi Mutkin mesleği de azimet ekolünü temsil ettiği için ruhsat ekolünü tercih eden tarikin ikinci mesleği Şeyh Atâullah mesleğine göre daha az tercih edilmektedir.

Mısır tarikinin ikinci mesleği Şeyh Atâullah mesleğidir. Mesleğin kurucusu ve isim babası Şeyh Atâullah en-Necîb'dir. Mesleğin temel kaynakları arasında “Yusuf İmamefendizâde” ve “Güllü Hafız” olarak meşhur olan Ahmed er-Rüşdî'nin telif ettiği “Mürşidü't-Talebe” isimli eseri sayılmaktadır.⁶⁵ Meslek Mısır tarikinin ruhsat ekolünü temsil etmektedir. Şeyh Atâullah mesleği Mısır tarikinin günümüzde takip edilen tek mesleği olarak ön plana çıkmaktadır.

1.5.1.1.2.1 Mısır Tarihi'nin Genel Rivâyet Özellikleri

1. Kat-ı vechi ile sekit vechini vasıl vechi üzerine takdim etmek.
2. Hem med ile hem de kasr ile Ademi sıla vechini sıla vechine takdim etmek.
3. Meddi bedel ve meddi lînde Verş için tul vechini tevessut vechi üzerine tehir etmek ve meddi bedelin kasrını tevessut vechi üzerine takdim etmek.
4. Halef için vasıl halinde Hemze-i Münekkire'nin tahkikini sekit üzerine takdim etmek.
5. Hamza için vakıf halinde nakil vechini mutlak olarak takdim etmek.
6. Diğer bilinen usul kaideleri ile med mertebeleri Mısır tarikinin rivayet özellikleri arasında sayılmaktadır.⁶⁶

1.6. Tahrîrât İlmine Kaynaklık Eden Eserler

Tahrîrât alanında müstakil eser yazımı hicrî 8. asırda İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr fil Kırââtîl Aşr* isimli eseri ve bu eserin manzum hali olan *Tayyibetün-Neşr*'i telif etmesinden sonra başlamıştır. Bu tarihten önce müstakil eser yazmak yerine ana kaynak olarak kullanılan eserlerdeki müphem vecihlerin anlaşılması üzerine çalışmalar yapılmıştır. Müstakil eser yazımının İbnü'l-Cezerî sonrasında başlanmasının en önemli sebeplerinden birisi daha önceki dönemlerde telif edilen ve yaygın olarak okutulan *Şâtıbiyye* ve *et-Teyşîr* gibi eserlerde 7 imam

⁶⁴ Hocazâde Ahmet Hilmi, “*Ravdatu'l-Kurrâ*”, 275.

⁶⁵ Hocazâde Ahmet Hilmi, “*Ravdatu'l-Kurrâ*”, 275.

⁶⁶ Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi, *Umdetü'l Hullân Fî İzâhi Zübdetü'l İrfân*, 114.

ve 14 ravi'nin rivayetlerini ihtiva etmesi idi. İbnü'l-Cezerî her ne kadar bu eserleri on kıraate tamamlamak için *ed-Dürretü'l Muzıyye* ve *Tahbîru-t Teysîr* isimli eserleri telif etmişse de bu eserlerde bile sadece 10 imam ve 20 ravi'nin rivayetleri konu edinilmiştir. Bu eserler günümüzde kıraat-i aşere ya da aşru's-suğra ismi ile okutulmaktadır. Bu eserlerin içerdiği vücuhatlarının tahrîrâtı zor olmadığı için müstakil eser telif etmeye gerek duyulmamıştır. İbnü'l-Cezerî *en-Neşr* isimli eserinde ise on imam için ikişer ravi, her ravi için ikişer tarik ve her tarik için yine ikişer tarik olacak şekilde yaklaşık bin tariki ihtiva etmiştir.⁶⁷ Tariklerin bu denli çoğalması tahrîrât ilmine duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır.

Tahrîrât ilminde kaynak olarak okunan eserler ilk dönemde yazılmış ve herkesin itibar ettiği eserlerdir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi *en-Neşr*'inde kaynakları olan bu eserlerin kendisine uzanan silsilelerini İbnü'l-Cezerî *en-Neşr*'inin 51-82. sayfalarında yazmıştır. Azimet ekolü temsilcileri *en-Neşr* ve *Tayyibe* ile beraber sayıları elli yediyi bulan bu ana kaynak eserlere de müracaat etmektedirler.

Aşağıda öncelikle tahrîrât ilminin ilk başvurulmuş kaynağı olan *en-Neşr* daha sonra tahrîrât ilmine kaynaklık eden eserler *en-Neşr*'in sıralaması ile kısaca tanıtılacaktır.

1.6.1 *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-âşr*

Eserin en büyük yazılma amaçlarından biri yazıldığı dönem de insanlar et-Teysîr ve Şâtıbiyye'nin dışında kalan okuyuşların hepsini reddediyorlardı. İbnü'l Cezerî de yedi kıraatin dışında kalan ve sahih olan üç kıraati de eserine ekledi. Her imam için iki ravi, her ravi için iki tarik ve her tarikin de doğu- batı olmak üzere iki tarikini kitabına aldı. Kitabına da on kıraati yaydığını belirtmek için *en-Neşr fil-Kıraatil Aşr* ismini vermiştir.⁶⁸

Eser İbnü'l-Cezerî'nin en kapsamlı eserlerinden biridir. Müellif eseri yazmaya başlarken önünde 90 küsur kaynak ve 10 bine yakın tarik zinciri vardı. İbnü'l-Cezerî bu tarikleri birtakım kriterlerle elemeye tabi tutmuş ve kitabında 980 tarik ve 37 kaynaktan faydalandığını belirtmektedir.⁶⁹

Müellif eserinde kıraat ilmi ile ilgili pek çok meseleye değinmiştir. Hamdele ve Salvele'den sonra Kur'an okumanın ve okutmanın faziletlerinden çeşitli rivayetler aracılığı ile bahsetmiş⁷⁰, Kur'an tarihine değinmiş⁷¹, sahih kıraatlerin şartlarını söylenmiş ve yedi harf

⁶⁷ İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetün Neşr Fil Kıraatil Aşr*, 1:33. 35. Beyit

⁶⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-âşr*. I/48

⁶⁹ İbnü'l-Cezerî. *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-âşr*. I/152

⁷⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-âşr*. I/9-12

⁷¹ İbnü'l-Cezerî. *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-âşr*. I/13-15

meselesini detaylı bir şekilde anlatmıştır.⁷² Daha sonra okuduğu ve eserine kaynaklık eden kitapları ve bu kitapların kendisinden müelliflerine ulaşan senedlerine yer vermiştir.⁷³ Devamında kıraat imamlarının biyografilerine yer verdikten sonra kıraat okuyan bir kimsenin kıraate başlamadan önce bilmesi gereken konular olarak nitelendirdiği harflerin mahreçleri, sıfatları, Kur'an'ın nasıl okunması gerektiği, tecvid, vakıf ve ibtida gibi önemli konulardan bahsetmiştir.⁷⁴

Kitabın diğer bölümlerinde ilk defa Dârekutnî'nin *Kitabü'l-Kıraat* isimli eserinde⁷⁵ yaptığı gibi kıraat usul kaidelerini belli başlı bablar halinde anlatmıştır. Kitabın 2. Cildinin başlarında usul kaideleri devam etmektedir. Devamın da ise ferşi hûrûf olarak isimlendirilen belli bir kurala dayalı olmayan okuyuşları her sure için ayrı bir başlık açarak anlatmıştır. Kitabın son bölümünde Kur'an okurken tekbir getirme, Fatiha'nın namazlarda okunması ve hatim konularına yer verilmiştir.

1.6.2 *et-Teysîr fi'l-kırâ'âtis-Seb'*

Eserin müellifi Ebû Amr Osman b. Saîd b. Osman b. Saîd ed-Dânî'dir (ö.444/1053)⁷⁶. Devrinin Endülüs'teki en büyük kıraat âlimi olarak gösterilmiştir. *et-Teysîr* Kıraati Seb'a alanında telif edilmiş en sahih eserlerden biri olarak kabul edilmektedir. Şâtıbî'nin Hırzu'l-Emânî isimli eseri *Teysîr*'in nazım olarak yazılmış halidir. Ebû Amr ed-Dânî *Teysîr* de 7 imam ve her imam için iki ravi zikretmiştir.⁷⁷

Kitap iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısım da İdğam, Med ve Kasr, İmale ve Vakıf gibi usul konuları ele alınmıştır. İkinci kısımda ise Ferş'i ihtilaflar olarak adlandırılan belli bir kurala bağlı olmaksızın Kur'an'ın vüruduna bağlı olan kıraat farklılıkları her sure özelinde başlıklandırılarak anlatılmaktadır.⁷⁸ Kitabın son kısmın da ise İbn-i Kesîr'in tekbir hakkındaki rivayetlerine yer verilmiştir. Herhangi bir vecih Kur'an da birden fazla yerde geçiyorsa o vecih ilk geçtiği yerde söylenir diğer geçtiği yerlerde tekrar edilmez. Bu da kitabın hacminin küçük kalmasındaki en önemli etkenlerden biridir.

1.6.3 *Câmi 'u'l-beyân fi'l-kırâ'âti's-seb'*

Eserin müellifi mezkûr Ebû Amr ed-Dânî'dir. Müellifin kıraate dair yazdığı en geniş kapsamlı eseridir. Kendisinden kıraat ihtilaflarının hepsine şamil ama tekrarların ve uzatmaların

⁷² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-'aşr*. I/15-48

⁷³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-'aşr*. I/51-82.

⁷⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-'aşr*. I/153-182

⁷⁵ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. II/1449

⁷⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-'aşr*. I/51

⁷⁷ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. I/520

⁷⁸ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teysîr fi'l-Kıraati's Seb'*, 1/10.

olmadığı, ilimde derinleşmiş kimselerin müzakere edeceği, yeni başlayanların ise anlayabileceği bir eser yazması istenilmesi üzerine bu eseri telif etmiştir.⁷⁹ İçerisinde yedi kıraat imamından 500 küsur ravi ve tariki kapsamaktadır.⁸⁰ Dâni'nin bu kitapta kıraat ilmine dair bildiği her şeyi topladığı söylenmektedir.⁸¹

Müellif eserine mukaddime ile başlamış, kıraatin önemli konularını ele almış, imamları ve ravileri tanıtmıştır. Kitabın devamında usul ve ferş konularını bablar halinde toplamış ve her babın önemli konularının başlıklarını zikr olarak adlandırmıştır.⁸² Kitap toplam 33 bâbtan oluşmaktadır. Müellif bâb sıralamasını Dârekutnî'nin sıralamasına benzer şekilde yapmıştır.

1.6.4 eş-Şâtıbiyye

Tam adı *Hırzû'l-Emânî ve Vechû't-Tehânî* olan eserin müellifi Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtıbî'dir (ö.590/1194). Kitap müellifine nispetle *Şâtıbiyye* olarak tanınmıştır. Ayrıca *Kaside-i Lâmiyye* diye de bilinmektedir. Eser Ebû Amr ed-Dâni'nin *Teysîr* isimli eserinin manzum halidir.⁸³ 1173 beyitten oluşan kitabın mukaddime kısmı Hamdele, salvele, Kur'an okuyucusuna övgüler, kıraati seb'a imam ve ravilerinin isimleri, rumuzları ve kitabın özel dili anlatılmaktadır. İlk defa ebced harflerini rumuz şeklinde kullanan Şâtıbî'dir. Kitabın devamı büyük ölçüde *Teysîr*'in usullerine uyularak yazılmıştır.⁸⁴

Eser dönemin halkı tarafından o kadar ilgi görmüştür ki halk *Şâtıbiyye* ve *Teysîr* de bulunanı sahih geriye kalan bütün vücuhâtı şaz olarak görmeye başlamıştır. İbnü'l-Cezerî'nin *en-Neşr*'i yazmasının temel sebeplerinden biri de budur. Manzum olması sebebiyle kolay ezberlenen bu eser kıraat eğitiminde okutulan başlıca eserlerden biri olmuştur. İbnü'l-Cezerî eser hakkında ancak uzman kişilerin takdir edebileceğini ve belâğat alimlerinin kusur bulmaktan aciz kaldıklarını söylemiştir.⁸⁵

Eser üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Kâtip Çelebi *Keşfü'z-Zunûn* isimli eserinde 3 sayfadan daha fazla yere *Şâtıbî*'nin şerhlerini yazmıştır.⁸⁶

1.6.5 el- 'Unvân fî'l-kırâ'âtî's-seb'

Müellifi Ebû Tâhir İsmail b. Halef b. Saîd es-Sarakustî'dir (ö.455/1063). Müellif *el-İktifa* isimli kitabını ezberlenmesi kolay olması ve az kelimelerle anlatmak için *el- 'Unvân fî'l-*

⁷⁹ ed-Dâni Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l Beyân fî'l-Kıraati's Seb'*, 16.

⁸⁰ İbnü'l-Cezerî Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed, *en-Neşr fî'l-kırâ'âtî'l-aşr*. s.53

⁸¹ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. s.538

⁸² Detaylı bilgi için bakınız; <https://islamansiklopedisi.org.tr/camiul-beyan-fil-kiraatis-seb>

⁸³ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. I,646

⁸⁴ Şâtıbî Kâsım b. Fîrruh, *Hırzû'l-emânî ve vechû't-tehânî*.

⁸⁵ İbnü'l-Cezerî Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed, *Gâyetu'n-Nihâye*. II,22

⁸⁶ Detaylı bilgi için bakınız; Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. I,646-649

Kıraati's-Seb' isimli eserini kaleme almıştır⁸⁷. Eser Mısır da *Şâtibiyye*'den önce en muteber kitaplardan biri olarak görülmekteydi.

Eser kısa bir mukaddime kısmından sonra kıraati seb'a imamlarının isimlerini, memleketlerini ve ravilerinin isimleri ile devam etmektedir. Kitabın bundan sonrası genel usul kaideleri bablar altında babların önemli konu başlıkları ise fasıllar altında yazılmıştır. Ferşi hûrûf ihtilafları ile son bulmaktadır.

1.6.6 *el-Hâdî fi'l-kırâ'âti's-seb'*

Müellifi Ebu Abdullah Muhammed b. Süfyân el-Kayravânîdir(ö.415/1024).⁸⁸ Müellif kitabını yazmasındaki amacının kendisinden kıraat talebelerinin kısa ve öz bir şekilde usul kaidelerini toplayan ve fûru kaidelerini açıklayan bir kitap telif etmesini istemeleri sebebi ile onların isteklerine cevap olarak yazdığını söylemektedir.⁸⁹ Müellif kitabında delillendirme yaparken kıraat imamlarının görüşlerini açıkladığı gibi genel halkın okuyuşlarına da yer vermiştir. Müellif diğer âlimlerin yapmadığı bir şey olarak bazı vecihler de kıyas yapmıştır.⁹⁰ Kitapta ihtilaflı meseleler tartışılmış ihtilafların zayıf ve kuvvetli yönleri belirtildikten sonra müellifin görüşüne yer verilmiştir.

Eserin baş kısmında müellifin imam ve râvilere uzanan sened zincirine yer verilmiştir. Eserde diğer kıraat kitaplarına benzer olarak önce usul konuları bablar halinde anlatılmış babların önemli noktaları belirtilmiştir. İkinci kısımda ferşi hûrûfu az sayıda olan harflerin ihtilaflarının zikri şeklinde bir başlıkla başlatmış, devamında surelerin ihtilaflarının zikri diyerek sureleri ve ihtilaflı kelimeleri zikretmiştir.⁹¹

1.6.7 *el-Kâfî fi'l-kırâ'âti's-seb'*

Müellifi Ebu Abdullah Muhammed b. Şureyh er-Ruaynî el-İşbîlî'dir (ö.476/1084). Müellif kitabını Kâfî olarak isimlendirmesini; öğrenciler için bir hatırlatma, âlimler için kâfî, manaların tamam olduğu, uzatmalardan kaçınıldığı, kısa ve özlü bir kitap olmasına bağlamaktadır.⁹² Kitabın kısa ve özlü olmasının bir diğer sebebi ise müellifin ezberlemek isteyen kişilere kolaylık sağlamak istemesidir.

Kitabın ilk kısmında yedi imam ve ravilerinin isimleri, müellifin onlara uzanan sened zinciri ve imamların Hz. Peygamber'e (s.a.v.) uzanan sened zincirlerine yer verilmiştir.

⁸⁷ Sarakustî Ebû Tâhir İsmail b. Halef b. Saîd, *el-'Unvân fi'l-kırâ'âti's-seb'*. s.39

⁸⁸ İbnü'l-Cezerî Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed, *Gâyetu'n-Nihâye*. II,130

⁸⁹ Kayravânî Muhammed b. Süfyân, *el-Hâdî fi'l-kırâ'âti's-seb'*. s.49

⁹⁰ Kayravânî Muhammed b. Süfyân. s.56

⁹¹ Kayravânî Muhammed b. Süfyân. s.234-569

⁹² Ruaynî Ebu Abdullah Muhammed b. Şureyh er-Ruaynî el-İşbîlî, *el-Kâfî fi'l-kırâ'âti's-seb'*. s.27

Devamında usul konuları tek tek ele alınmıştır. Eserin ikinci bölümünde ise ferşi hûrûf konuları ele alınmıştır. Bu konular anlatılırken önceden geçmiş bir vecih tekrar anlatılmamış sadece geriye atıf yapılmıştır.⁹³

1.6.8 el-Hidâye ilâ mezâhibi'l-kurrâ 'i's-seb 'a

Eserin müellifi Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ammâr b. Ebi'l-Abbâs el-Mehdevî'dir (ö.440/1048). Eser yedi kıraate dair yazılmış muhtasar bir çalışmadır. Mikro filmi çekilemeyecek kadar yıpranmış bir nüshasının günümüze kadar ulaştığı belirtilmektedir.⁹⁴

1.6.9 et-Tebşıra fî'l-kırâ 'âtî's-seb 'a

Eserin müellifi Ebû Muhammed Mekkî b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed el-Kaysî'dir (ö.437/1045). Eser yedi kıraat imamlarının ravilerini iki ile sınırlandıran ilk eserlerden biridir.⁹⁵ Müellif eserin ilk kısmında imamları ve ravileri tanıtmış,⁹⁶ sonrasında kendisinin imamlara ulaşan rivayet zincirini belirtmiş,⁹⁷ devamında imamların Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ulaşan sened zincirlerine yer vermiştir. Kitabını yazarken hocasından öğrendiği metoda uygun olarak yazmıştır.⁹⁸ Eserin devamında genel usul konuları ve sure başlıkları altında ferşi ihtilaflara yer verilmiştir.

1.6.10 Telhîsu'l-İbârât bi-Ladîfi'l-İşârât fî'l-kırâ 'âtî's-seb 'a

Eserin müellifi Ebû Ali el-Hasan b. Halef b. Abdullâh İbni Belîme'dir (ö.514/1120). Kitap kolay anlaşılması ve ezberlenebilmesi için kısa ve özlü bir şekilde telif edilmiştir.⁹⁹ Müellif eserin hacminin küçük olması için eserinde isimler ve senedlere yer vermemiş yalnızca faydalı olacak illetlere yer vermiştir.¹⁰⁰

İbni Belime eserini yazarken kolaylık olması için imamları gruplandırmıştır. Kitabının tercüme bölümünde bu grupları şöyle dile getirmiştir; Şeyhân İbni Kesîr ve Ebû Amr, Ebnân İbni Kesîr ve İbni Âmir, Nahviyyân Ebu Amr ve Kisâî, Küfiyyân Hamza ve Asım, İhvân Hamza

⁹³ Ruaynî Ebu Abdullah Muhammed b. Şureyh er-Ruaynî el-İşbîlî. s.7

⁹⁴ Tayyar Altıkulaç, Mehdevî, *TDV İslam Ansiklopedisi*. 28,367-368

⁹⁵ Tayyar Altıkulaç, Mekkî b. Ebî Tâlib, *TDV İslam Ansiklopedisi*. 28,576

⁹⁶ Mekkî b. Ebî Tâlib, *et-Tebşıra fî'l-kırâ 'âtî's-seb 'a*. s.175-196

⁹⁷ Mekkî b. Ebî Tâlib. s.196-213

⁹⁸ Tayyar Altıkulaç, Mekkî b. Ebî Tâlib, *TDV İslam Ansiklopedisi*. 28,576

⁹⁹ Ebu Ali el-Hasan b. Halef b. Abdullah İbni Belîme, *Telhîsu'l-İbârât*. s.19

¹⁰⁰ İbni Belîme Ebu Ali el-Hasan b. Halef b. Abdullah. *Telhîsu'l-İbârât*. s.19

ve Kisâî, Ebvân Ebû Amr ve Ebû Bekir ve Küfiyyün Hamza, Asım ve Kisâî olarak adlandırmıştır.¹⁰¹

Kitabın ihtiva ettiği hususlar genel anlamda diğer kıraat kitaplarına benzemektedir. Önce usul konuları anlatılmış daha sonra ise ferşî farklılıklar aktarılmıştır.

1.6.11 *et-Tezkire fi'l-kırâ'âti's-semân*

Eserin müellifi Ebü'l-Hasen Tâhir b. Abdilmün'im b. Ubeydillâh b. Galbûn el-Halebî el-Mısırî'dir. (ö.399/1009). Müellif eserini yedi kıraate Şeyh Yakup'un kıraatini de ekleyerek sekiz kıraat şeklinde telif etmiştir.¹⁰² Sekiz kıraati ihtiva eden ilk eser olarak nitelendirilmektedir.¹⁰³

Kitap beş kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımları Eymen Rüşdü Süveyd eseri tahkik ederken şu şekilde tanıtmıştır. Birinci kısım mukaddimedir. Burada Besmele, Hamdele ve Salvele'den sonra müellif üç konudan bahseder. Bunlar; Kitabın konularının ve bilgilerin nasıl açıklandığı, sekiz imamın ravilerinin ve tariklerinin tanıtılması ve kitabın terimlerinin tanıtılmasıdır.

İkinci kısım sekiz kıraat imamının, ravilerinin ve tariklerinin Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar ulaşan senedlerinin olduğu kısımdır.

Üçüncü kısım usul farklılıklarının ele alındığı kısımdır. Dördüncü kısım ise ferşî hûrûf farklılıklarının ele alındığı kısımdır. Beşinci kısımda ise Tekbir babı anlatılmıştır.¹⁰⁴

1.6.12 *Kitâbü'r-Ravza fi'l-kırâ'âti'l-ihdâ aşer*

Eserin müellifi İbnü'l-Fahhâm Ebî Ali Hasen b. Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî'dir. (ö.438-1047) Müellif eserin de on kıraate ek olarak A'meş'in kıraatini ihtiva etmektedir.¹⁰⁵ A'meş'in kıraatini eklemesinin sebebini belirtmemektedir.¹⁰⁶ Müellif kitabını talebelerinden birinin kendisinden kıraat rivayetlerini toplamasını rica etmesi üzerine telif etmiştir.¹⁰⁷ Müellif

¹⁰¹ İbni Belîme Ebu Ali el-Hasan b. Halef b. Abdullah, *Telhîsu'l İbârât*. s.21

¹⁰² İbni Galbûn Ebü'l-Hasen Tâhir, *et-Tezkira fi'l-Kıraati's-Semân*. II.9

¹⁰³ İbni Galbûn Ebü'l-Hasen Tâhir, *et-Tezkira fi'l-Kıraati's-Semân*. I.131

¹⁰⁴ İbni Galbûn Ebü'l-Hasen Tâhir, *et-Tezkira fi'l-Kıraati's-Semân*. I.79-81

¹⁰⁵ İbnü'l-Cezerî Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed, *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-'aşr*. I.63

¹⁰⁶ Nebil b. Muhammed İbrahim, *İlmü'l-Kıraat*. s.122

¹⁰⁷ Ebî Ali Hasen b. Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî, *er-Ravza fil Kıraati İhdâ Aşer*. s.43

eserinde 110 rivayete yer vermiş ve her bir rivayete ulaşan sened zincirini verdikten sonra ravilerin Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ulaşan senedlerine de yer vermiştir.¹⁰⁸

Sened zincirlerini verdikten sonra usul konularına yer vermiştir. Devamında ise ferşi hûrûf farklılıkları ile kitabını bitirmiştir.¹⁰⁹

1.6.13 *et-Tecrîd li Buğyeti'l-Mürîd*

Eserin müellifi Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Ebû Bekr Atîk b. Halef el-Kureşî es-Sıkillî'dir (ö.516/1123). Eser kıraati seb'a üzerine telif edilmiş eserlerdendir. İbnü'l-Cezerî eseri anlaşılması en zor kıraat kitaplarından biri olarak tanımlamış ve eserin daha kolay anlaşılabilmesi için *et-Takyîd fi'l-Hulfi Beyne's-Şâtıbiyyeti ve't-Tecrîd* isimli eserini yazmıştır.¹¹⁰

Müellif eserin ferş kısmında ezberlenmesinin kolay olması için ortak kelimeleri ilk geçtiği yerde bütün Kur'an'daki örneklerini zikretmiş ve böylece eserin hacmini küçültmüştür.¹¹¹ Müellif eseri kısa tutmasının sebebi olarak ezberlenmesinin kolay olmasını ve talepleri sıkamak istememesini söylemektedir.¹¹²

Eser iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde mukaddime, imamların sened zincirleri ve usul konuları yer alırken ikinci bölümde ferşi hûrûf konuları ve tekbir babı anlatılmaktadır.

1.6.14 *Müfredetü Yakub*

Eserin müellifi aynı zamanda Tegrîd isimli eserinde müellifi olan Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Ebû Bekr Atîk b. Halef el-Kureşî es-Sıkillî'dir (ö.516/1123). Eser Yakub el-Hazramî ve onun ravileri olan Velid b. Hasan, Ravh b. Abdülmümin ve Ruveys'in kıraat vecihlerini ihtiva etmektedir.¹¹³ Eser de ayrıca Yakub ve Kâlûn'un rivayetleri de karşılaştırılmıştır.¹¹⁴

¹⁰⁸ Ebî Ali Hasen b. Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî. *er-Ravza fil Kıraati İhdâ Aşer*. s.105-228

¹⁰⁹ Nebil b. Muhammed İbrahim, *İlmü'l-Kıraat*. s.122

¹¹⁰ İbnü'l-Cezerî Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed, *Gâyetu'n-Nihâye*. I.338

¹¹¹ Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Ebû Bekr Atîk b. Halef el-Kureşî es-Sıkillî, *et-Tecrîd li Buğyeti'l-Mürîd*. s.31

¹¹² Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Ebû Bekr Atîk b. Halef el-Kureşî es-Sıkillî. *et-Tecrîd li Buğyeti'l-Mürîd* s.32

¹¹³ Sıkillî Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Ebû Bekr Atîk b. Halef el-Kureşî, *Müfredetü Yakub*. s.94

¹¹⁴ Sıkillî Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Ebû Bekr Atîk b. Halef el-Kureşî. *Müfredetü Yakub* s.95

Eser mukaddime ile başlamaktadır. Mukaddimesinde eserde kullandığı tarzı aktaran müellif devamında usul konularını anlatmış ve ferşi hûrûf konularıyla kitabını nihayete erdirmiştir. Şeyh Yakub'un vecihlerini anlatırken kıraati seb'a imamlarından muvafakat ettiği isimlere de yer vermiştir.

1.6.15 *et-Telhîş fi'l-kırâ'âtî's-semân*

Eserin müellifi Ebu Ma'ser Abdülkerim b. Abdussamed et-Taberî'dir (ö.478/1085). Eser yedi kıraat imamlarına ilave olarak Şeyh Yakub el-Hazramî'nin kıraatini ihtiva etmektedir. Eser Yakub el-Hazramî'nin kıraati eklenerek yazılmış sekiz kıraat eserlerinden günümüze ulaşan ikinci eserdir.¹¹⁵

Ebu Ma'ser eserinde surelerin Mekkî mi Medeni mi olduğu, surelerin ayet sayıları, pek çok surenin kelime ve harf sayıları ve idğam babının surelere göre tasnifine yer vermiştir.¹¹⁶ Bunun yanı sıra imamları sıralandırırken meşhur kıraati seb'a sıralamasına ihtilaf ederek Ebû Amr'ı yedinci kıraat imamı yaparak Yakub el-Hazramî'nin yanında konumlandırmıştır. Bunun sebebi de büyük ihtimalle iki imamın da Basralı olmalarından dolayıdır.¹¹⁷

Eser kısa bir mukaddime ile başlamakta ve devamın da sekiz kıraat imamının sened zincirlerine yer vermektedir. Eser asıl olarak iki bölümden oluşur bunlar usul konularının anlatıldığı birinci bölüm ve ferşi hûrûf anlatıldığı ikinci bölümdür. Eser tekbir babı ile son bulmaktadır.

1.6.16 *Kitabü'l-İrşâd fî'l-kırâ'âtî's-seb'*

Eserin müellifi Ebu't-Tayyib Abdülmün'im b. Ubeydillâh b. Galbûn el-Halebî'dir (ö.389/999). Eserin tam adı hakkında ihtilaflar mevcuttur. TDV Ansiklopedisin de eserin ismi *Kitâbü'l-İrşâd fî ma'rifeti mezâhibi'l-kurrâ'i's-seb'a*¹¹⁸ olarak geçerken Ömer Türkmen makalesin de eserin adının *el-İrşâd fî Kıraati'l-eimmeti's-seb'a ve şerhi usûlihim*¹¹⁹ olduğunu

¹¹⁵ Taberî Ebu Ma'ser Abdülkerim b. Abdussamed, *et-Telhîs fil Kıraati's-Seman*. s.49

¹¹⁶ Taberî Ebu Ma'ser Abdülkerim b. Abdussamed. *et-Telhîs fil Kıraati's-Seman*. s.50-51

¹¹⁷ Taberî Ebu Ma'ser Abdülkerim b. Abdussamed, *et-Telhîs fil Kıraati's-Seman*. s.67

¹¹⁸ TDV İslam Ansiklopedisi, c. 19. s.501

¹¹⁹ Ömer Türkmen, "Ebu't-Tayyib İbn Galbûn'un Kıraat Tercihlerini Derleme ve Değerlendirme (el-İrşâd Adlı Eseri Bağlamında)".

söylemiştir. Eser kıraat eserleri arasında en tanınmış eserlerden birisidir. Hatta İbni Galbûn'dan bahsedilen bazı yerlerde kendisi için *İrşâd* kitabının müellifi olarak tanıtılmaktadır.¹²⁰

Eserin en önemli özelliklerinden birisi müellif yalnızca kıraat rivayetlerini aktarmamış bunun yanı sıra kendi görüşünü de belirtmiştir.¹²¹

1.6.17 *el-Vecîz fi'l-kırâ'âti's-semâniyye*

Eserin müellifi Ebû Ali Hasan b. Ali b. İbrâhîm b. Yezdâd el-Ehvâzî'dir. (ö.446/1055) Eser kırâât-i seba imamlarına ilaveten Şeyh Yakub el-Hazramî'nin kıraatini ihtiva etmektedir. Her imam için de meşhur olmuş iki ravisini içermektedir.¹²² Eser isminden de anlaşılacağı üzere kısa ve öz bir biçimde telif edilmiştir. Müellif bazı usul konularına çoğu eserde yer verildiği için kendi eserinde yer vermemiştir.¹²³

Eser usul ve ferşi hûrûf bölümlerinden oluşmaktadır. Müellif usul konularını kısa ve öz bir biçimde anlatmıştır kitabın neredeyse çeyreği usul kısmıdır. Kitabın geri kalan büyük bölümü ise ferşi hûrûf vecihlerinin anlatıldığı kısımdır.

Eser de kıraat imamlarının hayat hikâyelerine, hocalarının isimlerine, ulemanın kendileri için söyledikleri sözlere ve vefatlarına kısaca yer verilmiştir.¹²⁴

1.6.18 *Kitâbü's-Seb'a fi'l-kırâ'ât*

Eserin müellifi Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs b. Mücâhid et-Temîmî'dir (ö.324/936). Kırâât-i seba üzerine yazılan ilk eserdir. Eserin telif edildiği dönemde yazılan kıraat kitapları 30-40 hatta 50 imamdan oluşmaktaydı. Yazılan eserlerde rivayet edilen belli başlı kurallar yoktu.¹²⁵ İbni Mücâhid İslam âleminin başlıca şehirlerinden imamları seçerek kıraat imamlarını yedi ile sınırlandırmıştır.

¹²⁰ Ömer Türkmen, "Ebu't-Tayyib İbn Galbûn'un Kıraat Tercihlerini Derleme ve Değerlendirme (el-İrşâd Adlı Eseri Bağlamında)" s.264

¹²¹ Ömer Türkmen, "Ebu't-Tayyib İbn Galbûn'un Kıraat Tercihlerini Derleme ve Değerlendirme (el-İrşâd Adlı Eseri Bağlamında)". s.275

¹²² Ehvâzî Ebu Ali Hasan b. Ali, *ev-Vecîz fi'l Kiraati's Semâniyye*, 1:42.

¹²³ Ehvâzî Ebu Ali Hasan b. Ali, 1:43-44.

¹²⁴ Ehvâzî Ebu Ali Hasan b. Ali, 1:43.

¹²⁵ Nebil b. Muhammed İbrahim, *İlmü'l Kiraat*, 1:108.

Bu imamlar Medine'den Ebu Abdurrahman b. Nâfi, Mekke'den Abdullah b. Kesîr, Kûfe'den Asım, Hamza ve Kisâî, Basra'dan Ebû Amr ve Şam'dan İbn-i Âmir'dir.

Eser ilk yazıldığı zaman eleştirilere uğramıştır. Fakat İbni Mücâhid'in özellikle imamları seçmesindeki isabeti ve bu ilimde otorite olması kendisinden sonra yazılan pek çok esere kaynaklık etmesine olanak sağlamıştır.¹²⁶

Eser hakkında söylenen en büyük yanlışlıklardan birisi yedi imamın hadisi şerifte geçen yedi kıraat olarak belirlendiğidir. İbni Mücâhid kitabında böyle bir şeyi iddia etmemektedir. Bazı kimselerin vehmi sonucu bu bilgi yayılmıştır.¹²⁷

İbni Mücâhid eserini yazarken rivayet ettiği kitaplarda terk edilmiş, okunması hoş görülmemiş ve vehim sonucu rivayetlerin var olduğunu söylemekte ve eserini yazarken de bu rivayetleri almaktan kaçındığını ifade etmiştir.¹²⁸

Eserde mukaddime kısmından sonra imamların senet zincirleri, hocaları ve talebeleri anlatılmıştır. İmamları sıralarken ilk başa Peygamber şehri olması dolayısıyla Medine'yi koymuştur.¹²⁹ Daha sonra sırası ile Mekke, Kûfe, Basra ve Şam şehirlerinin imamlarının bilgilerine yer vermiştir. Kitabın devamında usul ve ferşi hûrûf konularına yer verilmiştir. İhtilaflar zikredilirken genellikle okuyuşların kime ait olduğu zikredilmiş çok fazla detaya girmemiştir.¹³⁰

1.6.19 *el-Müstenîr fi'l-kırâ'âtî'l-Aşr*

Eserin müellifi Ebû Tâhir Ahmed b. Ali b. Ubeydillâh b. Ömer b. Sivâr el-Bağdâdî'dir (ö.496/1103). Kitap meşhur on imamı ve imamların 156 rivayetini ihtiva etmektedir.¹³¹ Eserde alınan vecihler İbn-i Sivâr'ın hocalarından okuduğu vecihlerdir. Okumadan sadece istima yolu ile öğrendiği vecihleri kitabına almamıştır.¹³²

Müellif eserin baş kısmında tilavette Peygamber (s.a.v.) sünnetine uyulması gerektiği ile ilgili hadislerden, Kur'an'ın faziletlerinden, Kur'an'ın ezberlenmesinden ve okunmasından

¹²⁶ Tayyar Altıkulaç, *Kitâbü's-Seb'a*, TDV *İslam Ansiklopedisi*, c. 26.s.114

¹²⁷ Nebil b. Muhammed İbrahim, *İlmü'l Kıraat*, 1:108.

¹²⁸ Temimi Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs b. Mücâhid, *Kitâbü's Seb'a*, 1:48.

¹²⁹ Temimi Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs b. Mücâhid, 1:53.

¹³⁰ Tayyar Altıkulaç, *Kitâbü's-Seb'a*, TDV *İslam Ansiklopedisi*, c. 26.s.114

¹³¹ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, c. 2. s.1625

¹³² İbni Sivâr Ebu Tahir Ubeydullah b. Ömer, *el-Müstenîr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, 1:46.

ve incelikli manalara erişmeye olanak sağlayan arapça eğitiminden bahsetmiştir.¹³³ Kitabın devamında kitapta rivayetlerine yer verdiği bütün râvilere dayanan sened zincirine yer vermiştir. Usul ve ferşi hûrûf kısmı diğer kıraat kitaplarına benzer olarak yazılmış ve kitap tekbir babı ile nihayete erdirilmiştir.

1.6.20 *el-Mübhic fi'l-kırâ'âti's-seb' el-mütemmeme bi-İbn Muḥayşın ve'l-A'meş ve Ya'qûb ve Halef*

Eserin müellifi Ebû Muhammed Abdullah b. Ali b. Ahmed Sıbtu'l-Hayyât'dır (ö.541/1146). Eser meşhur yedi kıraat imamına on kıraatten Şeyh Yakub ve Halefû'l-Âşir ve şaz kıraatlerden İbn-i Muhaysın, A'meş ve Yezîdî'nin kıraatleri eklenerek kaleme alınmıştır.¹³⁴ Müellif eserinde kaynak olarak hocası Şerif Abdulkahir b. Abdulvehhab el-Mekkî'yi esas almıştır.¹³⁵ Eserde 117 rivayete yer verilmiştir. Kıraat imamları sıralanırken meşhur oldukları şehirler esas alınmıştır. Sırası ile Mekke, Medine, Şam, Kûfe ve Basra'dır.

Müellif mukaddimeden sonra râvilere ve tariklere ulaşan sened zincirine yer vermiştir. Eserde usul konuları anlatılırken farklı bir metot izlenmiştir. Örneğin idğam konusu anlatılırken idğam edilen harfler tek tek anlatılmıştır. Bu diğer bablarda da görülmektedir. Ferşi hûrûf vecihleri surelerin başlıkları altında anlatılırken her surenin sonunda o surede geçen izafet yâ'larına yer verilmiştir.

1.6.21 *el-Câmî fi'l-kırâ'âti'l-Aşr ve kırâ'âti A'meş*

Eserin müellifi Ebü'l Hasen Ali b. Muhammed b. Ali b. Fâris el-Hayyât el Bağdâdî'dir (ö.452/1060). Meşhur on kıraat ile A'meş'in kıraatini ihtiva etmektedir. Eseri tahkik eden Hâlid Hasan Ebü'l-Cûd İbnü'l-Cezerî'nin *Neşr*'in de yer verdiği tariklerden 35 tanesinin bu kitaptan alındığını belirterek bu isimleri açıklamalı bir biçimde göstermiştir.¹³⁶ Eser özellikle Irak bölgesinde kendisinden sonra yazılan kitaplara kaynaklık etmiştir.¹³⁷

Eserin ana kaynakları müellifin hocalarından bizzat okuduğu vecihler ve kıraat kitaplarından gördüğü vecihlerdir. Eserin bir diğer önemi günümüze ulaşmayan kaynakları

¹³³ İbni Sivâr Ebu Tahir Ubeydullah b. Ömer, 1:46.

¹³⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-aşr*, c. 1.s.70

¹³⁵ Sıbtu'l-Hayyât Ebû Muhammed Abdullah b. Ali b. Ahmed, *el-Mübhic fi'l-Kıraati's-Semân*, c. 2.s.2

¹³⁶ Hayyât Ebü'l Hasen Ali b. Muhammed b. Ali b. Fâris, *el-Cami fil Kıraati'l-Aşr ve kıraati A'meş*, 1:5.

¹³⁷ Hayyât Ebü'l Hasen Ali b. Muhammed b. Ali b. Fâris, 1:27.

kaynak eser olarak göstermesi ve kitapların asıllarına ulaşamamak bile kitaplardaki bilgilere ulaşmamızı sağlamasıdır.¹³⁸

Eserin giriş bölümünde kendilerinden rivayette bulunan imamların, ravilerin ve tariklerin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ulaşan senedlerine yer verilmiştir ve usul kısmı bazı bablar yazılmayarak kısa tutulmuştur. Bu yazılmayan bablar ferşi hûrûf kısmında ilgili yerler geldiği zaman detaylı bir şekilde anlatılmıştır.¹³⁹

1.6.22 *İrşâdü'l-mübtedî ve tezkiiretü'l-müntehî*

Müellifi Ebü'l-İzz Muhammed b. el-Hüseyin b. Bündâr el-Vâsîtî el-Kalânîsî'dir (ö.521/1127). On imamın kıraatini ihtiva etmekte ve zamanında Irak bölgesinde okutulan kitapların en yaygınlarından biri olmuş ve muhtasar bir şekilde telif edilmiştir.¹⁴⁰ Eser de kısa bir mukaddimeden sonra müellifin on imama ulaşan ve on imamında Hz. Peygamber'e (sav) ulaşan sened zincirine yer verilmiştir.¹⁴¹ Devamında usul kaideleri kısa bir şekilde anlatılmıştır. Son bölümünde ise ferşi hûrûf rivayetlerine yer verilmiştir.

1.6.23 *Kifâyetü'l-mübtedî ve tezkiiretü'l-müntehî (el-Kifâyetü'l-kübrâ fi'l-kırâ'âti'l-aşr)*

Müellifi bir önceki eserinde müellifi olan Ebü'l-İzz Muhammed b. el-Hüseyin b. Bündâr el-Vâsîtî el-Kalânîsî'dir(ö.521/1127). Bir önceki eserin genişletilmiş halidir.¹⁴² İki eser içerik olarak çok benzemekle beraber *Kifâye* de konular daha detaylı olarak anlatılmıştır.

1.6.24 *Gâyetü'l-ihtisâr fi'l-kırâ'âti'l-aşr li-e'immeti'l-emşâr*

Eserin müellifi Ebü'l-Âlâ Hasen b. Ahmed b. Hasen el-Attâr el-Hemedânî'dir (ö.569/1173). Meşhur on kıraat imamının rivayetlerini içermektedir. Müellif mukaddimesinde kitabını isteyen için en meşhur ravi ve tarikleri almak suretiyle kısalttığını belirtmektedir.¹⁴³ Müellif imam sıralaması yaparken günümüzde kullanılan meşhur sıralamanın

¹³⁸ Hayyât Ebü'l Hasen Ali b. Muhammed b. Ali b. Fâris, 1:27.

¹³⁹ Hayyât Ebü'l Hasen Ali b. Muhammed b. Ali b. Fâris, 1:29.

¹⁴⁰ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-Nihâye*, c. 2.s.114

¹⁴¹ Kalânîsî Ebü'l-İzz Muhammed b. el-Hüseyin b. Bündâr el-Vâsîtî, *İrşâdü'l-Mübtedî ve Tezkiiretü'l-Müntehî*, 1:55-84.

¹⁴² Mehmet Ali Sarı, Kalânîsî Muhammed b. Hüseyin, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 24.s.225

¹⁴³ Hemedânî Ebü'l-Âlâ' Hasen b. Ahmed b. Hasen el-Attâr, *Gâyetü'l-ihtisâr fi'l-Kıraati'l-Aşr li-Eimmeti'l-Emsâr*, 1:3-4.

aksine şehirleri esas almış ve Medine imamı olan Ebu Cafer'i ilk sıraya yerleştirmiştir. Sonrasında sırasıyla Medine, Mekke, Şam, Basra ve Kûfe imamlarını zikretmiştir.

Eserin giriş kısmında mukaddime, kitap ıstılahlarının tanıtımı ve müellifin imam, ravi ve tarıklara ulaşan sened zincirine yer verilmiştir. Usul kısmı idğamlar, hemzelerin hükümleri ve medler gibi kısımlardan oluşmaktadır. Son kısım olan ferşi hûrûf kısmında ise Kur'an'daki vücuhat farklılıklarına yer verilmiştir.

1.6.25 *el-İknâ fi'l-kırâ'âti's-seb'*

Eserin müellifi Ebû Cafer Ahmed b. Ali b. Ahmed b. Halef el-Ensârî el-Gırnâtî'dir (ö.540/1145). Müellif kitabının mukaddimesinde eserini Mekkî b. Ebî Tâlib'in *Tebsıra'sı* ve Ebû Amr ed-Dânî'nin *Teysîr*'inin usul ve esaslarına uygun olarak kaleme aldığını belirtmiştir.¹⁴⁴ Eserin mukaddimesi edebi bir şaheser niteliğindedir. Endülü's edebiyatının esintilerini okuyucuya yansıtmaktadır.

İbnü'l-Cezerî eserin içerisinde birtakım vehimlerin olduğunu ve kendisinin *İlam* isimli eserinde bu vehimlere karşı uyarılar yazdığını dile getirmektedir.¹⁴⁵

Eser edebi bir mukaddime ile başlar ve devamın da kıraat imamlarının ve ravilerinin hayatları ve sened zincirine yer verilir. Kitabın usul ve ferşi hûrûf kısımları yukarıda da söylediğimiz gibi *Tebsıra* ve *Teysîr* kitaplarına benzer şekilde telif edilmiştir.

1.6.26 *el-Gâye fi'l-kırâ'âti'l-Aşr*

Eserin müellifi Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Mihrân en-Nîsâbü'rî'dir. (381/992) Kitap kıraati seb'a üzerine Ebu Cafer, Yakub el-Hadramî ve Halef b. Hişam'ın rivayetleri eklenerek on kıraat üzerine yazılan ilk eser olarak bilinmektedir. İbn-i Mihrân üç imamı ekleyerek onlu sistemi başlatan ilk kişidir.¹⁴⁶ Kendisinden sonra onlu kıraat sistemi yayılmıştır. Eserde müellif lafzan okuduğu ve senedlerini bularak naklen rivayet ettiği vecihleri kısa ve özlü bir şekilde yazmıştır.¹⁴⁷ Eserde ayrıca Ebu Hâtim es-Sicistânî'nin görüşlerine de yer verilmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Ebû Cafer Ahmed b. Ali b. Ahmed b. Halef el-Ensârî el-Gırnâtî, *el-İknâ fi'l-Kıraati's-Seb'*, 48.

¹⁴⁵ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetu'n-Nihâye*, 79.

¹⁴⁶ Ali Eroğlu, İbni Mihrân en-Nîsâbü'rî, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 20.s.199

¹⁴⁷ Nebil b. Muhammed İbrahim, *İlmü'l Kıraat*, 1:113.

¹⁴⁸ Mihrân Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Mihrân en-Nîsâbü'rî, *el-Gâye fi'l-Kıraati'l-Aşr*, 1:21.

Kitap 3 ana kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda mukaddime ve on kıraat imamı ve es-Sicistânî'nin senet zincirleri yer almaktadır. İkinci kısımda ise mushafın tertibine göre kıraat vecihleri gösterilmiştir. Üçüncü bölümde istiaze ve besmele babları ile birlikte Kuteybe'nin Kisâî'den rivayet ettiği imale vecihleri yine mushaf sırasına göre aktarılmıştır.

1.6.27 *el-Mişbâhu'z-zâhir fi'l-kırâ'âtî'l- 'aşri'l-bevâhir*

Eserin müellifi Ebü'l-Kerem el-Mübarek b. el-Hasen b. Ahmed eş-Şehrezûrî el-Bağdâdî'dir (ö.550/1156). Meşhur on kıraat imamlarının rivayetlerinden oluşmaktadır. Müellif eserini yazarken 500 civarı tarikten rivayette bulunmuştur.¹⁴⁹ Meşhur on kıraat imamının rivayetlerine yer verilirken belli bir şart aranmamıştır.¹⁵⁰

Eser 15 baktan oluşmaktadır. Bu babların ilk ikisinde Kur'an'ın ve Kur'an hafızlarının faziletlerinden bahsedilmektedir. Üçüncü babta kıraat imamlarının ve ravilerinin isimleri ve sıralanışlarına yer verilmiştir. Beşinci baktan son baba kadar usul konuları ele alınmıştır. Son babta ise ferşi hûrûf ihtilaflarına yer verilmiştir.

1.6.28 *el-Kâmil fi'l-kırâ'ât*

Eserin müellifi Ebü'l-Kasım Yusuf b. Ali b. Cübâre el-Hüzelî'dir. (465/1073) Eser on kıraat üzerine kırk kıraatin eklenmesi ile elli imamın kıraatini ihtiva edecek şekilde yazılmıştır. Kâtip Çelebi'nin *Keşfü'z-Zunûn* da rivayet ettiğine göre eser 1459 ravi ve tarik ihtiva etmektedir.¹⁵¹ Müellif bu eserin de okunan ve bilinen rivayetleri bir araya getirdiğini ve bu yönüyle *Vecîz*, *Hâdî* ve diğer kitapları hükümsüz kıldığını belirtmektedir.¹⁵²

Müellif'in ihtiyar ettiği vecihler genellikle yedi veya on kıraat vecihleridir. Fakat azda olsa şaz kıraatlerin vecihlerini ihtiyar ettiği de olmuştur. Eserin muhakkiki bu oranın yüzde dört civarında olduğunu söylemektedir.¹⁵³

Eserin ilk kısmında Kur'an'ın fazileti, surelerin faziletleri, Kur'an karisi'nin faziletleri, kari ve mukri'nin ne demek olduğu, yedi imamın ve onlara tabi olanların faziletleri ve Medine,

¹⁴⁹ Şehrezûrî Ebü'l-Kerem el-Mübarek b. el-Hasen b. Ahmed eş-Şehrezûrî el-Bağdâdî, *el-Misbâhu'z-zahir fi'l-Kıraati'l-Aşri'l-Bevâhir*, c. 1. s.76

¹⁵⁰ Şehrezûrî Ebü'l-Kerem el-Mübarek b. el-Hasen b. Ahmed eş-Şehrezûrî el-Bağdâdî, c. 1. s.59

¹⁵¹ Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, c. 2. s.1381

¹⁵² İbnü'l-Cezerî, *Gâyetu'n-Nihâye*, c. 2. s.345

¹⁵³ Hüzelî Ebü'l-Kasım Yusuf b. Ali b. Cübâre, *el-Kâmil fi'l-kıraat*, 1:9.

Mekke ve Basra gibi şehirlerin karilerinin faziletleri anlatılmaktadır. Eserin devamın da tecvîd ile başlanıp usul konuları anlatılmaktadır. Son kısımda ise ferî hûrûf ihtilaflarına yer verilmiştir.

1.6.29 *el-Müntehâ fi'l-kırâ'âtî hamsete aşer*

Eserin müellifi Ebü'l Fazl Muhammed b. Cafer el-Huzâî'dir (ö.408/1018). Eser meşhur on imamın kıraatleri üzerine Ebû Bahriyye, Sellâm et-Tavîl, Eyyûb b. Mütevekkil, Ebû Hatim es-Sicistânî ve Ebû Ubeyd'in kıraatleri ilave edilerek kaleme alınmıştır. Müellifin bu kıraatleri ilave etmesinin başlıca sebeplerinden birisi adı geçen imamların genellikle on kıraat imamlarına muvafakat etmeleridir.¹⁵⁴ Eser 250 rivayeti ihtiva etmektedir.¹⁵⁵

el-Müntehâda kısa bir mukaddime ve kıraat imamlarının tariklerine ve isnatlarına yer verilmiştir. Devamında ise usul ve ferî hûrûf konuları genel kıraat kitaplarının sıralamasına benzer anlatılmıştır.

1.6.30 *el-Kenz fi'l-kırâ'ât -Aşr*

Eserin müellifi Ebû Muhammed Abdullah b. Abdülmü'min b. el-Vecih el-Vâsitî'dir (ö.740/1340). Müellif eserde *Şâtıbiyye* ve *İrşâd* kitaplarının usulünü cem etmiş ve *Şâtıbiyye* usulü ile eserini nazm hale getirmiştir.¹⁵⁶ İletlerden ve delillerden âri bir şekilde yazılmış olan bu esere müellif Kenz yani 'hazine' ismini vermiştir.¹⁵⁷

Kenz 3 ana kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım olan mukaddime imamların senedlerine, kitabın usul ve esaslarına ve harflerin mahreçleri ve sıfatları gibi tecvîd konularına yer verilmiştir. Eserin ikinci ve üçüncü kısmı usul konularından ve ferî hûrûftan oluşmaktadır.

1.6.31 *el-Kifâye*

Müellifi Ebû Muhammed el-Vâsitî'dir. Müellif kendisinin yazdığı yukarıda da bahsettiğimiz *el-Kenz fi'l-kırâ'ât -Aşr* isimli kitabın *Şâtıbiyye* vezni ile manzum hale getirilmiş halidir. Manzume 1273 beyitten oluşmaktadır.

¹⁵⁴ Huzâî Ebü'l Fazl Muhammed b. Cafer el-Huzâî, *el-Müntehâ fi'l Kırâati Hamsete Aşer*, 1:131.

¹⁵⁵ İbnü'l-Cezerî, *Gâyetu'n-Nihâye*, c. 2. s. 98

¹⁵⁶ İbnü'l-Cezerî, c. 1. s. 385

¹⁵⁷ Ebu Muhammed Abdullah b. Abdülmü'min b. el-Vecih el-Vâsitî, *el-Kenz fil Kırâati'l-Aşr*, 40.

1.6.32 *Ikdü'l-Leâlî fi'l-kırâ'âtî's-seb'il-avâlî*

Müellifi Ebu Hayyân Muhammed b. Yusuf el-Endülüsî'dir (ö.745/1344). *Şâtıbiyye*'nin de vezni olan Lâmiyye vezninde manzum olarak yazılmıştır. Ancak rumuz kullanılmamış ve *Şâtıbiyye*'den rivayette bulunulduğu gibi *Teysîr*'den de pek çok rivayette bulunmaktadır.¹⁵⁸ Kaside 1045 beyitten oluşmaktadır. Müellif imam ve ravileri birden fazla farklı lakap, künye veya isimleri ile zikredilmektedir.¹⁵⁹

Eserin ilk 19 beyti mukaddime niteliğindedir. Bu beyitlerde giriş ve kitabın ıstılahları tanıtılmış ve kaynaklarından bahsedilmiştir. Sonraki 489 beyitte usul konuları anlatılmıştır. Eserin geriye kalan 537 beyti ferşi hûrûf konularını, tekbir babını ve hatimeyi içermektedir.¹⁶⁰

1.6.33 *eş-Şûrâ fi'l-kırâ'âtî's-seb'*

Eserin müellifi Ebü'l-Kasım Şerefüddîn Hibetullâh b. Abdürrahim b. İbrâhîm el-Cühenî el-Hamevî'dir (ö.738/1338). Eserin en önemli özelliklerinden birisi daha önce hiç kimsenin yapmadığı bir şekilde ferşi hûrûf konularını usul babları arasında anlatmıştır.¹⁶¹ İbnü'l-Cezerî eseri mükemmel tertipli güzel bir kitap olarak tanıtmaktadır.

1.6.34 *el-Kasîdetü'l-Husriyye*

Eserin müellifi Ebü'l-Hasen Ali b. Abdülganî el-Fihri el-Husrî el-Kayravânî'dir (ö.488/1095). Eserin bir diğer ismi *el-Kasîdetü'r-Râiyye*'dir. Eser imam Nâfî'nin kıraatini anlatan manzum bir eserdir. 212 beyitten oluşmaktadır.¹⁶²

1.6.35 *et-Tekmiletü'l-Müfide li-Hafizi'l-Kasîde*

Eserin müellifi Ebü'l-Hasan Ali b. Ömer b. İbrâhîm el-Kettânî el-Gaycâdî'dir (ö.723/1323). Eser *Şâtıbiyye* üzerine bir tekmile olarak yazılmıştır. *Şâtıbiyye*'nin rivayetleri üzerine Mekkî b. Ebî Tâlib'in *Tebsıra*'sı, İbni Şureyh'in *Kâfî*'si ve Ehvâzî'nin *Vecîz*'inin rivayetleri eklenmiştir.¹⁶³ Eser *Şâtıbiyye*'nin vezninde yazılmıştır.

¹⁵⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âtî'l-'aşr*, c. 1. s. 80

¹⁵⁹ Avâcî Hüseyin b. Muhammed, "Akdü'l-Leâlî fi'l-Kıraati's-Seb'il-Avâlî", 55.

¹⁶⁰ Avâcî Hüseyin b. Muhammed, 52-54.

¹⁶¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âtî'l-'aşr*, c. 1. s. 80

¹⁶² İsmail Durmuş, Husrî Ali b. Abdülganî, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 18. s. 415

¹⁶³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âtî'l-'aşr*, c. 1. s. 81

Müellif önce kitabın usulünü tanıtmış devamında ise farklılık olan usul konularını bablar halinde anlatmıştır. Kitabın son ve en uzun babı tüm ferşi hûrûf vecihlerinin toplandığı baktır.

1.6.36 *Kitabü'l-Bustâni'l-Hüdât Fi'htilâfi'l-Eimmeti ve'r-Ruvât*

Eserin müellifi Ebû Bekr Seyfüddîn Abdullah b. Aydoğdu b. Abdillâh eş-Şemsî'dir (ö.769/1368). Eser on kıraate Hasan-ı Basri, A'meş ve İbn Muhaysın'ın kıraatleri ilave edilerek telif edilmiştir. Kitabın kaynaklarından bazıları *Tizkâr*, *İrşâd*, *Muzîh* ve *Miftah* isimli eserlerdir.¹⁶⁴

Eserde mukaddimeden sonra kıraat imamlarının ve ravilerinin isimlerine yer verilmiştir. Devamında ise usul ve ferşi hûrûf konuları genel kıraat kitaplarının usullerine benzer bir tertipte yazılmıştır.

1.6.37 *Cemâlû'l-kurrâ' ve kemâlû'l-ikrâ'*

Eserin müellifi Ebü'l-Hasen Alemüddîn Ali b. Muhammed b. Abdussamed es-Sehâvî'dir (ö.643/1245). Eser İbnü'l-Cezerî'nin ifadesine göre alanında farklı bir eserdir. İçerisinde kıraatler, tecvid, nâsih ve mensuh, vakıf ve ibtida gibi pek çok çeşitli alanlarda bilgiler barındırmaktadır.¹⁶⁵ Müellif eseri yazarken kıraat, tefsir ve hadis gibi pek çok alanın önde gelen kaynaklarından yararlanmıştır.¹⁶⁶

Eser Kur'an'ın sure ve ayetleri ile ilgili yazılmış en kapsamlı eserlerden biridir. Cemâlû'l-Kurrâ'da surelerin nerede nazil oldukları, Kur'an'ın kısımları, surelerdeki faziletli ayetler, yedi harf konusu, Kur'an'ın nasıl okunması gerektiği, vakıf ve ibtida, ayet sayıları, nâsih ve mensuh ayetler vb. daha pek çok konu rivayetlerle desteklenerek açıklanmıştır.

¹⁶⁴ Avâcî Hüseyin b. Muhammed, "Bustânü'l-hüdât fi'htilâfi'l-e'immeti ve'r-ruvât li Ebî Bekir el-Cündî", 75.

¹⁶⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-aşr*, c. 1. s. 81

¹⁶⁶ Sehâvî Alemüddîn Ebü'l-Hasen Alemüddîn Ali b. Muhammed b. Abdussamed, *Cemâlû'l-Kurrâ ve Kemâlû'l-İkrâ'*, 1:68-74.

İKİNCİ BÖLÜM

AHMET ER-RÜŞDÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

2.1 Ahmet er-Rüşdî'nin Hayatı

Tam ismi Ahmet er-Rüşdî b. Yusuf b. Hüseyin b. Ahmet el-İstanbulî'dir. Arkadaşları arasında Yusuf İmamefendizâde olarak bilinmektedir.¹⁶⁷ Aynı zamanda Güllü Hâfız olarak anılmaktaydı. Ahmed er-Rüşdî eserlerinde kendisini Güllü Hâfız olarak tanıtmaya bile hem icazet silsilelerinde hem de mezar taşında “Yusufzâde Güllü Hâfız Ahmed Efendi” şeklinde yazılmıştır.¹⁶⁸ Ayrıca *Umdetü'l-Hullân* isimli eserde de “Şeyh Ahmed er-Rüşdî müellifi Mürşidü't-Talebe eş-Şehîr Güllü Hâfız” şeklinde anılmaktadır.¹⁶⁹

Ahmed er-Rüşdî'nin doğum yeri ve tarihi net olarak bilinmemektedir. Yalnız *Mürşidü't-Talebe* adlı eserinin kenar notunda 1185/1771 tarihinde Fatih Camii'nde müderrisliğe başladığını belirtmektedir. Osmanlıdaki eğitim safhaları ve Ahmed er-Rüşdî'nin aldığı eğitimler düşünüldüğünde bu tarihten yaklaşık 30-35 yıl önce 1150-1155 yılları arasında doğmuş olması kuvvetle muhtemeldir.¹⁷⁰

Doğumu hakkında kesin bilgi bulunmayan Ahmet er-Rüşdî Sicill-i Osmaniye isimli esere göre 1217/1802-03 tarihinde¹⁷¹ *Umdetü'l-Hullân*'a göre ise Şaban ayının başlarında 1217/1082 yılında vefat etmiştir.¹⁷²

2.2 Eğitimi

Ahmet er-Rüşdî ilk başta Kur'an-ı Âsım Kıraatinin Hafs rivayetine göre ezberlemiştir. Daha sonra akranları arasında Hâcizâde olarak bilinen Muhammed Efendi'den Şâtıbiyye, Dürre, Tayyibe ve Mâhir¹⁷³ tarikleri ile on imamın itibar edilen meşhur ve mütevatir tariklerini

¹⁶⁷ Ahmet er-Rüşdî, Mürşidü't-Talebe ilâ İdâhi Vucûhi Ba'dı Âyâtî'l-Kur'âniyye min Turukî't-Tayyibe (Marmara Nüshası), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, nr. 704, vr. 1a.

¹⁶⁸ Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*, 1:27.

¹⁶⁹ Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi, *Umdetü'l-Hullân Fî İzâhi Zübdetü'l-İrfân*, 138.

¹⁷⁰ Osmanlı da bir âlimin müderris olabilmesi için yaklaşık 30 yıllık bir eğitim ve staj dönemi gerekmemekte idi.

¹⁷¹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, c.1 s.190.

¹⁷² Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi, *Umdetü'l-Hullân Fî İzâhi Zübdetü'l-İrfân*, 138.

¹⁷³ **Mahir Tariki:** Mahir tariki İndıraç tarikinden farklı olarak, vecihlerin çıkarımında bahsi geçen tarikteki gibi kurrânın sıralaması söz konusu değildir. Bu tarikin temelinde vecihlerin çıkarımında hangi kârînin vechinde vakfedilmişse onun vechiyle devam edilmesi; sonrasında da kendisine en yakın olan kârînin vechinin kendi vechi üzerine atfedilmesi ve bu halin tüm vücûhâtın çıkarılmasına kadar devam ettirilmesi esastır. Bu uygulamaya “tenâsüb” isminin verildiği de olmuştur. Ayrıca Bakınız; Ahmet Gökdemir, “Osmanlı'nın Kayıp İki Tariki: Kabâkîbî ve Mâhir Tarikleri”, Usul: İslam Araştırmaları, S. 32, 2019, s. 177-178

okumuştur.¹⁷⁴ Muhammed Efendi'den 1185 yılında icazet alan Ahmed er-Rüşdî aynı yıl depremden dolayı büyük tahrifata uğrayıp tekrar inşa edilen Fatih Camiinde kıraat dersleri vermeye başladı.¹⁷⁵ Ahmed er-Rüşdî kıraat eğitiminin yanı sıra Nakşibendî Şeyhi Beyzâde Mustafa b. Ali el-Ahîşhâvî'den tefsir, fıkıh, hadis ve tasavvuf dersleri alarak icazet aldı.¹⁷⁶

2.3 Hocaları

Ahmed er-Rüşdî her ne kadar kitaplarında bahsetmese bile ilk eğitimine babası Yusuf İmamefendi'den alıp hafızlığını onunla birlikte yapmış olması kuvvetli bir ihtimaldir.¹⁷⁷ Babası haricinde ders aldığı hocaları yazdığı eserler ve icâzetnâmeler vasıtası ile bilinmektedir. Tespit edilen hocaları şunlardır;

2.3.1 Hacızâde Muhammed Efendi

Akranları arasında Hacızâde adıyla meşhur olan Muhammed Efendi'nin doğum tarihi hakkında net bir bilgi yoktur. Sultan Ahmet Türbesinde reis-ü meşâyihî'l-kurrâ¹⁷⁸ ve Şeyhu'l-İslam Muhammed Esad Efendi mektebinde muallim olarak görev yaptı. Kıraat ilmini Dülgerzâde Cami İmamı Mahmud Efendi'den almıştı.¹⁷⁹ Kendisinden Yusuf İmamefendizâde Ahmed er-Rüşdî ve oğlu Abdullah Efendi kıraat ilmini almışlardı. Oğlu Abdullah Efendi 1214/1799 senesinde icazet almıştır. Vefatı hakkında kesin bilgi olmamakla beraber bu tarihten sonra vefat etmiştir.¹⁸⁰

2.3.2 Kabasakal İmamı Halil Efendi

Tam adı Halil b. Hasan b. Mehmed olan Halil Efendi İstanbul'da doğmuştur. Kabasakal ismi ile meşhur olan Sinan Ağa caminin imam-hatiplik görevini yürüttüğü için Kabasakal Halil Efendi olarakta anılmaktadır.¹⁸¹ Kıraat eğitimini Hoca Paşa Cami İmamı Hasan Efendi'den¹⁸² hat eğitimini ise Ressam Ömer ve İpçi Hüseyin'den almıştır.¹⁸³ Kendisinden Valide Sultan Cami İmamı Hasan Efendi, Mudanyalı Şemseddin Efendi ve Ahmed er-Rüşdî kıraat eğitimi

¹⁷⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe ilâ İdâhi Vucûhi Ba'dı Âyâtî'l-Kur'âniyye min Turukî't-Tayyibe* (Marmara Nüshası), nr. 704, vr. 1a.

¹⁷⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe ilâ İdâhi Vucûhi Ba'dı Âyâtî'l-Kur'âniyye min Turukî't-Tayyibe* (Marmara Nüshası), nr. 704, vr. 2a; Abdullah Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016, s. 106.

¹⁷⁶ Abdullah Akyüz, "Osmanlı Kıraat Âlimleri", 106.

¹⁷⁷ Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*, 1:34.

¹⁷⁸ Abdullah Akyüz, "Osmanlı Kıraat Âlimleri", 229.

¹⁷⁹ Mehmet Rüşdü Aşıkkutlu tariki ile Mısır Tariki Şeyh Atâullah mesleğini okuyan kişilerin icazetnamelerinde Hacızâde Muhammed Efendi'nin Mahmud Efendi'den kıraat okuduğu senet zincirinde vakidir.

¹⁸⁰ Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*, 1:34.

¹⁸¹ Abdullah Akyüz, "Osmanlı Kıraat Âlimleri", 101.

¹⁸² Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*, 1:35.

¹⁸³ Abdullah Akyüz, "Osmanlı Kıraat Âlimleri", 101.

almışlardır.¹⁸⁴ Kıraat ilminde uzman, âlim ve âbid bir zat olan Halil Efendi 1182/1768 veya 1190/1776 yılında vefat etmiştir.¹⁸⁵

2.3.3 Beyzâde Mustafa Efendi

Tam adı Şeyh Ebu'l-İşrâk el-Hâc Beyzâde Mustafa el-Ahıskavî'dir.¹⁸⁶ Doğum tarihi hakkında net bir bilgi bulunmayan Mustafa Efendi Ahıska'da doğmuştur.¹⁸⁷ *Risaletü'l-Malum ve Mechûl* adlı risalesinde kendisinin Ahıska doğumlu, İstanbul vefatlı ve Nakşîbendî tarikine müntesip biri olduğunu dile getirmektedir.¹⁸⁸ Erzincan'da Şeyh Ömer Efendi'den ders aldıktan sonra İstanbul'da Sahn-ı Semân medreselerine giderek burada eğitimini tamamlamıştır. Medrese eğitiminin ardından uzun bir müddet Fatih Camii'nde müderrislik yapmıştır.¹⁸⁹

Müderrisliği zamanında pek çok kişi kendisinden ilim almıştır. Bunlardan biri de Ahmed er-Rüşdî'dir. Beyzâde Mustafa Efendi Ahmed er-Rüşdî'ye Tefsir, Fıkıh, Hadis ve Tasavvuf alanlarında icazet vermiştir. İcazetnâme'de hangi ilimden icazet veriyorsa o ilim alanında hangi hocasından icazet aldı ise onların adını da ziktermektedir. Ahmed er-Rüşdî hakkında “ Âlim, salih, muttaki, azimli, kalbî oğlum, Allah yolunda yoldaşım dostum ve sevenim” diyerek övgüsünü dile getirmiştir.¹⁹⁰

Beyzâde Mustafa Efendi 1200/1785 yılında 2. defa hacca giderken Cidde'ye yakın bir mevkide gemide vefat etmiştir. Cidde'de Havva annemizin kabri yakınlarına defnedilmiştir.¹⁹¹

2.4 Talebeleri

1185 yılında Muhammed Efendi'den icazet alıp Fatih Camii'nde ders vermeye başlayan Ahmed er-Rüşdî'nin öğrencilerinin sayısı pek fazla olup burada her birine yer vermek güçtür. Bu nedenle kıraat ilmi alanında faaliyet göstermiş, şeyhu'l-kurrâ'lık yapmış ve Ahmed er-Rüşdî'nin kendilerine icazet verdiği icazetnamelerde belirli olan diğerlerine göre daha meşhur talebelerine yer verilecektir.

¹⁸⁴ Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*, 1:35.

¹⁸⁵ Abdullah Akyüz, “Osmanlı Kıraat Âlimleri”, 101.

¹⁸⁶ Ömer Aslan, “Osmanlı Âlimlerinden Ahıskalı Beyzâde Mustafa Efendi ve Sülûka Dair Risâlesi”, Uluslararası Ahıska Türkleri Sempozyumu, c. 1, Erzincan 2017, s. 231.

¹⁸⁷ Bursalı Mehmet Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, 63.

¹⁸⁸ Ömer Aslan, “Osmanlı Âlimlerinden Ahıskalı Beyzâde Mustafa Efendi ve Sülûka Dair Risâlesi”, 231.

¹⁸⁹ Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*, 1:35.

¹⁹⁰ Beyzâde Mustafa b. Ali el-Ahıskavî, *İcazetnâmeler*, İstanbul, Dâru't-Tibâati'l-Âmire, 1264/1848, s. 96

¹⁹¹ Bursalı Mehmet Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, 63.

2.4.1 Turşucuzâde Ahmed Hıfzî Efendi

Tam adı Ahmed b. İbrahim el-Kastamonî olup Kastamonu’da doğmuştur.¹⁹² Sultan Selim Cami birinci imam-hatipliğini yapmıştır.¹⁹³ Yusuf İmamefendizâde Ahmed er-Rüşdî ve Muhammed Coşkun Efendi’den kıraat ilmini tahsil etmiştir. Yemişçizâde İsmail Hakkı Efendi kendisinden kıraat ilmini tahsil etmiştir.¹⁹⁴ Bir dönem reisü’l-kurrâ’lıkta yapan Turşucuzâde Ahmed Hıfzî Efendi 28 Şaban 1265/1849 yılında vefat etmiştir.¹⁹⁵

2.4.2 Kirmastîzâde Ahmed Efendi

İsmi Ahmed b. Muhammed’dir.¹⁹⁶ Kirmastîzâde diye meşhur olmuştur. Sultan Selim Cami imam-hatipliğini yapmış ve Beylizâde Ahmed Raşit Efendi Mektebinde hocalık yapmıştır.¹⁹⁷ Yusuf İmamefendizâde Ahmed er-Rüşdî ve Muhammed Coşkun Efendi’den kıraat ilmini tahsil etmiştir. Mehmed Murat Nakşibendî ve Cebecibaşı Cami imam-hatibi Ömer Efendi kendisinden kıraat okumuşlardır. Kirmastîzâde Ahmed Efendi Mehmed Murat Nakşibendî’ye icazet verdiği 1240/1848 tarihinden sonra vefat etmiştir.¹⁹⁸

2.4.3 Şumnuhu Hafız Hilmi Efendi

Tam ismi Abdurrahman Hilmi eş-Şumnuvî’dir.¹⁹⁹ Kıraat ilminde mütehasşis bir âlim olan Şumnuvî Vardar Yenicesi’nde uzun bir süre kıraat dersleri vermiştir.²⁰⁰ Hocası Ahmed er-Rüşdî’nin *Mürşidü’t Talebe* isimli eserini şematik olarak istinsah etmiştir. 1200/1785 tarihinden sonra Hicaz’da vefat etmiştir.

Şumnuvî arkadaşlarının isteği üzerine on bir sayfalık manzum bir tecvid kaleme alıp ismini “*Manzum Tecvîd*” koymuştur. Ayrıca iki sayfalık “*Tertîb-ü Secâvend-i Hurûf*” isimli manzum eserinde Kur’an’daki secavend isimli durakları anlatmıştır. *Şurûtu’s-Salât* adlı fıkha dair bir de risalesi bulunmaktadır.²⁰¹

¹⁹² Mustafa Ragıp İslambûlî, İcazet, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, nr. 4033, vr. 5a.

¹⁹³ Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü’t-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*, 1:37.

¹⁹⁴ Abdullah Akyüz, “Osmanlı Kıraat Âlimleri”, 244.

¹⁹⁵ Mehmet Rüşdü Aşıkkutlu tariki ile Mısır Tariki Şeyh Atâullah mesleğini okuyan kişilerin icazetnamelerinde Turşucuzâde Ahmed Hıfzî Efendi’nin Yusuf İmamefendizâde’den kıraat okuduğu senet zincirinde vakidir.

¹⁹⁶ Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü’t-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*, 1:36. Kirmastîzâde’nin ismini Abdullah Akyüz Osmanlı Kıraat Âlimleri isimli yüksek lisans tezinde Ahmed b. Mehmed olarak yazmıştır. Aradaki fark Mehmed ve Muhammed isimlerinin arapça alfabede aynı yazılması ve iki yazarında aynı kaynaktan ismi okumasından kaynaklıdır.

¹⁹⁷ Abdullah Akyüz, “Osmanlı Kıraat Âlimleri”, 237.

¹⁹⁸ Mehmed Murat Nakşibendî, Mâ Hazar, Dâru’t-Tibâati’l-Âmire, İstanbul, 1252, s. 263

¹⁹⁹ Pâluvî Hamid bin Abdulfettah, *Zübdetü’l İrfân fî Vucûhi’l-Kur’an*, Hanefiyye Kitapevi, İstanbul, 1:268. (Ferağ Kaydı)

²⁰⁰ Bursalı Mehmet Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, Meral Yayınevi, İstanbul 1970, c.2 s.28.

²⁰¹ Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü’t-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*, 1:38.

2.5 Eserleri

Ahmed er-Rüşdî'nin kendisine ait olduğu bilinen tek eseri *Mürşidü't-Talebe*'dir. Bunun dışında kendisine aidiyeti kesin olmamakla birlikte telif ettiği eserlerde mevcuttur. Müellifin kendi telif ettiği eserlerin dışında tahrir ve istinsah ettiği pek çok eser mevcuttur.

2.5.1 Mürşidü't-Talebe

Eserin tam adı *Mürşidü't-Talebe ilâ İzâhi Vücûhi Ba'di Âyâtî'l-Kur'aniyyeti min Turuki't-Tayyibe*'dir.²⁰² Eserin mukaddimesinde ismi bu şekilde geçmektedir. Müellifin isimlendirmesinin kısaltılmış hali olan *Mürşidü't-Talebe* ismiyle daha meşhur olmuştur. Muhammed Emin Efendi'de *Umdetü'l-Hullân* isimli eserinde eserden bahsederken *Mürşidü't-Talebe* ismi ile zikretmiştir.²⁰³

Müellif eserinin Marmara Nüshasının ferağ kaydında belirttiğine göre Hicri 1209 senesi Şaban ayında (1795 Şubat/Mart) tamamlamıştır.²⁰⁴ Eserin müellife aidiyeti konusunda hiçbir şüphe yoktur. Müellif kendisi de eserin girişinde “Akranları arasında Yusuf İmamefendizâde namıyla meşhur Ahmed er-Rüşdî”²⁰⁵ tarafından telif edildiğini dile getirmiştir. Kendisinden sonraki yıllarda müellifin neredeyse ikinci bir lakabı “Müellifü Mürşidü't-Talebe”²⁰⁶ olmuştur.

Müellif eserini telif etme sebebi olarak “İlme rağbeti çok olan bazı talebelerinin eda ve kiraat yönünden meşhur olan vecihleri ihtiva eden ayetleri tahrir ettiğim satırları yazmamı istediler. Bende isteklerine bu risaleyi yazarak karşılık verdim.”²⁰⁷ diyerek açıklamıştır. Buradan da anlaşıldığı üzere Ahmed er-Rüşdî eserini bazı Kur'an ayetlerini tahrir ederek hangi vecihlerin alınıp hangilerinin terk edileceğini göstererek talebelerinin isteklerine cevap mahiyetinde yazmıştır.

Ahmed er-Rüşdî Fatih Camii'nde hocalık yaptığını bizzat kendisi dile getirmektedir.²⁰⁸ Eseri telif etmesini öğrencilerin istemesi de göz önünde bulundurulduğunda eseri Fatih Camii'nde müderrislik yaptığı dönemde yazmış olması kuvvetle muhtemeldir.²⁰⁹

Ahmed er-Rüşdî eserini telif ederken üç temel kaynaktan faydalanmıştır. Bunlardan birincisi Ali b. Süleyman el-Mansûrî'nin *Tahrîru't-Turuk ve'r-Rivâyât min Tariki Tayyibeti'n-*

²⁰² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 2a.

²⁰³ Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi, *Umdetü'l-Hullân Fî İzâhi Zübdetü'l-İrfân*, 138.

²⁰⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 202a.

²⁰⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 1a.

²⁰⁶ Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi, *Umdetü'l-Hullân Fî İzâhi Zübdetü'l-İrfân*, 138.

²⁰⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 2a.

²⁰⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 2a.

²⁰⁹ Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Eserinin Kiraat İlmindeki Yeri*, 1:57.

*Neşr*²¹⁰ isimli eseridir. Eser *en-Neşr* ve *Tayyibetü'n-Neşr* tahrîrâtı üzerine yazılmıştır. Ali el-Mansûrî eserini ruhsat ekolüne göre telif etmiştir. *en-Neşr*'de geçen kaynakların sened zincirini verilip verilmemesine bakmaksızın İbnü'l-Cezerî'nin rivayet ettiği vecihlere bazı yerler haricinde sadık kalmıştır. Ahmed er-Rüşdî eserini Ali el-Mansûrî'nin *Tahrîru't-Turuk* adlı eseri üzerine bina etmiştir.²¹¹ Ahmed er-Rüşdî *Tahrîru't-Turuk* isimli eseri istinsah da etmiştir.²¹² Hâlid Hasan Ebu'l-Cûd eseri tahkik ederek 2011 yılında Kahire de yayınlamıştır.

Mürşidü't-Talebe'nin ikinci temel kaynağı: Yusuf Efendizâde olarak meşhur olan Ebu Muhammed Abdullah Efendi'nin *el-İtilâf fî Vucûhi'l-İhtilâf* isimli eseridir. Yusuf Efendizâde de eserini Ali el-Mansûrî gibi *en-Neşr* ve *Tayyibetü'n-Neşr* tahrîrâtı üzerine yazmıştır. Müellif eserinin mukaddimesinde *Tayyibetü'n-Neşr* tarikini esas alarak on kıraat imamının ihtilaflarını Kur'an surelerinin tertibine uygun olarak toplamak ve ihtilafların kendilerinden varit olduğu tariklerle onlardan gelen vecihlerin aralarındaki bağını ortaya çıkarmak amacı ile yazdığını belirtmiştir.²¹³ Eser azimet ekolünün usulüne uygun olarak telif edilmiştir. Eserin ana kaynağı *en-Neşr* ve *Tayyibetü'n-Neşr* olmakla birlikte İbnü'l-Cezerî'nin her söylediği kayıtsız şartsız alınmamış özellikle sened zincirine yer verilmeyen rivayetlere ihtiyatla karşılanmıştır. Eser aynı zamanda Yusuf Efendizâde'nin eserine nispetle anılan İtilâf mesleğinin de temel kaynağıdır.

Mürşidü't-Talebe'nin üçüncü ve son temel kaynağı: Mustafa el-İzmîrî'nin *Bedâiu'l-Burhân* isimli eseridir. Eser yine İzmîrî'nin *Umdetü'l-İrfân* isimli eserinin şerhi olarak kaleme alınmıştır.

Mustafa el-İzmîrî eserinin mukaddimesinde: “Öncelikle *Umdetü'l-İrfân fî Vucûhi'l-Kur'an* isimli çok veciz olan eserimi kaleme aldım. Bu eserin çok veciz olması sebebi ile bazı kardeşlerim diğer kitapları da kolay bir dille ihtiva eden, delilleri açıkça bildiren ve Şeyh Mansûrî ve Reisü'l-Kurrâ Yusuf Efendizâde namıyla meşhur Abdullah b. Muhammed b. Yusuf'un Tayyibe tariki ile yazdıkları risalelerinde bulunan hataları içeren bir eser yazmamı istediler. Onların bu isteklerine cevap olarak bu eseri yazmaya başladım ve onu *Bedâiu'l-Burhân alâ Umdetü'l-İrfân* olarak isimlendirdim.”²¹⁴ Mukaddimenin devamında ise “Her ne

²¹⁰ Mustafa Tugantay, “Ali el-Mansûrî'nin Kıraat İlmindeki Yeri ve Tahrîru't-Turuk ve'r-Rivâyât Adlı Eserin Tahlîli”, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 60.

²¹¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 2a.

²¹² Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*, 1:61.

²¹³ Yusuf Efendizâde, *el-İtilâf fî Vucûhi'l-İhtilâf*, vr.1b. ²¹³ Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*, 1:62.

²¹⁴ İzmîrî Mustafa b. Abdurrahman b. Muhammed, *Bedâiu'l-Burhan ala Umdetü'l-İrfan fî Vucûhi'l-Kur'an*, 1:17.

zaman Şeyh ismini zikretsem o Ali el-Mansûrî'dir, her ne vakitte Üstâz ismini zikretsem o da Yusuf Efendizâde'dir" diyerek kitabında mücmel bir yerin kalmasının önüne geçmektedir.

Mustafa el-İzmîrî eserini azimet ekolünün usulüne uygun olarak telif etmiştir. Eserin ana kaynağı *en-Neşr* ve *Tayyibetü'n-Neşr* olmakla birlikte İbnü'l-Cezerî'nin her söylediğini kayıtsız şartsız almamış özellikle sened zincirine yer verilmeyen rivayetlere ihtiyatla yaklaşmıştır.

Bu kaynaklar eserin kendisinden önce yazılmış ve müellifin kendi değimiyle eseri üzerine bina ettiği kaynaklardır. Bunların dışında *en-Neşr*'e kaynaklık eden eserlerde eserin temel kaynakları arasında sayılabilir. Bu eserler tahrîrât ilmine kaynaklık eden eserler başlığı altında birinci bölümde tanıtılmıştır.

Mürşidü't-Talebe'nin İstanbul (Fatih-Marmara-Mahmud Efendi), İzmir Tire, Ankara, Mısır, Riyad ve Katarda nüshaları bulunmaktadır.²¹⁵

Eserin üzerine şematik olarak *Mürşidü't-Talebe min Tarîki't-Tayyibe* ismi ile bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın *Zübdetü'l-İrfân ve el-İtilâf fî Vucûhi'l-İhtilâf* ile birlikte taş baskısı yapılmıştır. Bu taş baskının ferağ kaydında müstensihin Ahmed er-Rüşdî'nin öğrencilerinden olan Abdurrahman Hilmi eş-Şumnuvî'nin nesh ettiği belirtilmektedir. Eserin yazma nüshasında ise böyle bir kayda rastlanmamıştır.

2.5.1.1 Ahmed er-Rüşdî'nin Mürşidü't-Talebedeki Metodu

Ahmed er-Rüşdî *Mürşidü't-Talebe* isimli eserini yazarken kullandığı kaynaklar arasında hem azimet hem de ruhsat ekolü kullanılan kaynaklar bulunmaktaydı. Ahmed er-Rüşdî de eserini yazarken azimet ekolünü benimsemiştir. Kendisi eserinde "Kıraat ilminde bizim mesleğimiz ruhsat değil azimettir." diyerek bunu dile getirmiştir.²¹⁶ Fakat birkaç yer dışında *en-Neşr* ve *Şâtibiyye* vecihlerinin dışına çıkmamıştır. Aynı zamanda vecihleri rivayet eden ana kaynakları da zikretmiştir. Eser Tayyibe (Takrîb) tarikine göre telif edilmiş dolayısıyla her imam için iki ravi, her ravi için iki tarik yine her tarik için iki tarik olarak sened zincirini içermektedir. Ayrıca Ahmed er-Rüşdî vecihleri sıralarken ana kaynaklarından biri olduğu Mısır

²¹⁵ Eserin yazma nüshalarının tanıtımı için bakınız: Osman Bostan, *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*, 79-100.

²¹⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 34b.

tariki usullerine uygun olarak sıralamıştır.²¹⁷ Eser de Ebu Cafer Muhammed es-Secâvendî'nin (560/1165) koyduğu vakıf yerlerine riayet edilmiştir.²¹⁸

Mürşidü't-Talebe'de bazı vecihler tek bir yerde verilmiş olup emsallerinde oraya bakmamız gerekmektedir. Bazı vecihler ise devamlı tekrar edilerek geriye dönmeye ihtiyaç bırakılmamıştır.

2.5.1.1.1 Mürşidü't-Talebede Tekrarsız Vecihler

Tekrarı olmayan vecihler genellikle ihtimal dâhilindeki bütün vecihlerin alınıp okunduğu vecihlerdir. Örneğin;

﴿أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾²¹⁹ ayetinde Kâlun için ihtimal dahilindeki dört vechin tamamı caizdir.²²⁰

Yine ﴿خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾²²¹ ayetinde de Kâlun için ihtimal dâhilindeki bütün vecihler caizdir.²²²

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَيَالِيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ﴾²²³ Ayetinde de Ebû Amr için ihtimal dahilindeki tüm vecihler caizdir.²²⁴

Bu vb. hem vücûhatların çok okunması dolayısı ile daha kolay bilinen hem de ihtilafın çok olmadığı ayetlerde Ahmed er-Rüşdî suretleri aynı olan örneklerden ilk geleni eserine almış diğerlerini ise okuyucunun bilgisine bırakmıştır.

2.5.1.1.2 Mürşidü't-Talebede Tekrarı Bulunan Vecihler

Tekrarı bulunan vecihler genelde bazı vecihlerinin ilk bakıldığında caiz gibi görünen ama rivayetlere ve ana kaynaklara inildiğinde alınıp okunması caiz olmayan vecihlerin bulunduğu ayetlerdir. Kanaatimizce Ahmed er-Rüşdî bu ayetlerin hepsinin ihtilaflarının ezberlenmesinin zor olacağı için bu ayetlerin vücûhatını sık sık vererek okuyucunun

²¹⁷ Mısır tariki usulleri için tezimizin 16. Sayfasına bakınız. Ayrıca Muhammed Emin Efendi, *Umdetü'l Hullân Fî İzâhi Zübdetü'l İrfân*, 114.

²¹⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 1b.

²¹⁹ Bakara, 2/5.

²²⁰ Bu ayetin sureti Mürşidü't-Talebe 'nin nesr halinde ve Zübdetü'l-İrfân ile beraber basılan taş baskıda mevcuttur. Yalnız Mürşidü't-Talebe 'nin şematik olan Marmara nüshasında bulunmamaktadır.

²²¹ Bakara, 2/7.

²²² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

²²³ Bakara, 2/8.

²²⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

unutmasının ve Kur'an kıraatinde eksik veya fazla okunabilecek vecihlerin önüne geçmeye çalışmıştır. Örneğin;

(فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ) ²²⁵ Ayetinde Ezrak için matematiksel olarak hesaplandığında on iki vecih gelme ihtimali vardır. Yalnız bazı vecihler sened açısından sahih olmadığı için 4 vecih men edilmiş ve sekiz vechin caiz olarak okunabileceği söylenmiştir. ²²⁶

(وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ) ²²⁷ Ayetinde Ezrak için beş vecih caiz görülmüştür. Tevessut ile birlikte terkîk vechi men edilmiştir. ²²⁸

2.5.1.2 Ahmed er-Rüşdî'nin Mürşidü't-Talebede Kullandığı Kavramlar

Ahmed er-Rüşdî'nin eserinde kullandığı kavramlar genel kıraat terimlerinden ibarettir. Fakat Ahmed er-Rüşdî kıraat terimlerini kullanırken bazı kısaltmalarda ve rumuzlandırma da bulunmuştur. Çalışmanın 3. kısmında *Mürşidü't-Talebe*'nin şematik hali kıraat ilmi açısından değerlendirileceği ve bu kısaltmaların özellikle şematik tabloda kullanıldığı göz önüne alındığında bu terimlerin ve kısaltmaların burada verilmesi elzemdir. Aşağıda önce terimlerin ıstılahi anlamı ardından da *Mürşidü't-Talebe* de geçen kısaltmaları verilecektir.

1. Tahkîk: Tahkîk kelimesinin pek çok anlamı vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Kur'an okurken her harfin sıfatı lazimelerine ve sıfatı arizelerine ve tüm tecvid kurallarına riayet ederek yavaş yavaş Kur'an-ı okumaktır. Kıraat ilminde ve *Mürşidü't-Talebe* de tahkîk bir vechin İmamı Asım'ın Hafs rivayetine göre okunmasıdır. التحقيق kelimesini Ahmed er-Rüşdî bazen همز lafzıyla bazen de ت harfi ile ifade etmektedir. ²²⁹

2. İdğam: Müdğamın, müdğamün fih'te mahreç ve sıfatlarıyla beraber tamamen gizlenmesidir. Hem birinci kelimenin son harfi hem de ikinci kelimenin ilk harfi harekeli olursa bu idğam idğam-ı kebîr olur. ²³⁰ Şayet birinci kelimenin son harfi sakın ikinci kelimenin ilk harfi

²²⁵ Bakara, 2/37

²²⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 5a.

²²⁷ Bakara, 2/103.

²²⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 6a.

²²⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

²³⁰ Nihat Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020), 86.

harekeli olursa bu idğam da idğam-ı sağır olur.²³¹ Ahmed er-Rüşdî idğamı ا harfleri ile rumuzlandırmıştır.²³²

3. İzhar: İdğam vechinin zıttı olarak tabir edilebilir. Her iki harfinde sıfatları ve mahreçleri tam olacak şekilde birbirinden ayrılmasıdır.²³³ Ahmed er-Rüşdî izhâr vecihlerini اظ remzi ile göstermektedir.²³⁴

4. İbdâl: Sakin veya harekeli olan hemzeyi makablindeki harfin harekesine göre değiştirmek demektir.²³⁵ Yâni hemzenin makabli fetha olursa elife, kesre olursa ya'ya, ötre olursa vav'a değiştirmek demektir.²³⁶ Ahmed er-Rüşdî ibdâl terimini ابدال remziyle kullanmıştır.

5. Feth: Harf telaffuz edilirken ağzın açılmasıdır. Özellikle beyne ve imale olan kelimelerde halis bir fetha ile yani beyne ve imalede olduğu gibi kesraya meylettirme olmaksızın harfin telaffuz edilmesidir.²³⁷ Ahmed er-Rüşdî feth vecihlerini ف harfi ile remizlendirmiştir.²³⁸

6. Taklîl: Fethalı harf telaffuz edilirken elifi ya, fethayı da kesre tarafına az meylettirmektir.²³⁹ Beyne ve imâle-i suğrâ olarakta isimlendirilen bu terim feth ve imale arası bir okuyuşun adıdır.²⁴⁰ Ahmed er-Rüşdî taklîl vecihlerini bazen بين bazen de ب remzi ile göstermektedir.²⁴¹

7. İmâle: Fethalı harf telaffuz edilirken elifi ya, fethayı da kesre tarafına çok meylettirmektir.²⁴² İmale-i kübrâ olarakta isimlendirilen bu terim için Ahmed er-Rüşdî ل remzini kullanmaktadır.²⁴³

²³¹ Yüksel Ali Osman, *İbn Cezerî ve Tayyibetü'n Neşr*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 1:315.

²³² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

²³³ Nihat Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 1:99.

²³⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

²³⁵ Abdu'l-Alî el-Mes'ul, *Mu'cemu mustalahâtî 'ilmi'l-kırââtî'l-Kur'âniyye vemâ yeteallak bihî*, (Kahire: Daru's-Selâm, 2007), 30.

²³⁶ Fatih Aydın, *Mısır Tariki Şeyh Ataullah Mesleği Üzere Aşere Kaideleri*, s.110

²³⁷ Abdu'l-Alî el-Mes'ul, *Mu'cemu mustalahâtî 'ilmi'l-kırââtî'l-Kur'âniyye vemâ yeteallak bihî*, 260.

²³⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

²³⁹ Nüveyrî Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Muhammed, *Şerhu Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, nşr. Cemâleddîn Muhammed Şeref (Mısır: Daru'l-Meârif, 2014), 2/33.

²⁴⁰ Yüksel Ali Osman, *İbn Cezerî ve Tayyibetü'n Neşr*, 1:385.

²⁴¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 5a.

²⁴² Nüveyrî Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Muhammed, *Şerhu Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kıraati'l-Aşr*, 2/33.

²⁴³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

8. Kasr: Bir sebep bulunmaması sebebi ile med ve yahut lîn harfini ziyade bir uzatma olmaksızın okumaktır.²⁴⁴ Kasr iki hareke miktarı okumak²⁴⁵ olduğu gibi hiç uzatmaksızın okumak manasına da gelmektedir.²⁴⁶ Ahmed er-Rüşdî kasr terimini ق remzi ile göstermiştir.²⁴⁷

9. Tevessut: Med ile kasr arasında okumayı ifade eder.²⁴⁸ Bu terim bazen bir buçuk bazen iki bazen üç bazen de dört elif çekmektir. Yâni bu terim kullanıldığı baba göre veya kullanıldığı imama göre veyahut imam ve ravilerinin kullandıkları bahse göre değişiklik arzeden bir terimdir. Tevessut'un miktarı tûl'un miktarına göre değişiklik gösterebilir. Örneğin Ezrak için meddi bedelde kasr 1 ve tûl 5 eliftir. Bu sebeple Ezrak için meddi bedelde tevessut vechinde ikisinin tam ortası olan 3 med ile med edilir. Hamza ve Hişam'ın vakf halinde yaptıkları meşhur tahrîrâtlarında Hamza için tûl 5, tevessut 3 ve kasr 1 med iken Hişam için tûl 3, tevessut 2 ve kasr 1 med ile med edilir. Bu gibi örnekler imam veyahut râvinin rivayet ettiği tûl mertebesine göre değişiklik göstermektedir. Ahmed er-Rüşdî tevessut terimini bazen توسط , bazen تو bazen de ت remzi ile göstermiştir.²⁴⁹

10. Tûl: Med mertebelerinin en üstünüdür. Bir imam veya râvinin en yüksek med mertebesini ifade eder. İmam ve râvilere göre değişiklik gösterir. Mesela Nâfi'nin iki ravilerinden birisi olan Kâlun için miktarı 2 iken diğer bir ravisi Verş için miktarı 5'tir. Ahmed er-Rüşdî tûl terimi için ط harfini rumuz olarak kullanmıştır.²⁵⁰

11. İskân: Bir harfin harekesiz bırakılıp sakin hale getirilmesidir.²⁵¹ Ahmed er-Rüşdî iskân terimini bazen kısaltmaksızın اسكان şeklinde bazen de kısaltarak اس remziyle kullanmıştır.²⁵²

²⁴⁴ Mersafi Abdülfettâh b. es-Seyyid Acemî, *Hidâyetü'l-kârî ilâ tecvîdi kelâmî'l-Bârî* (Kahire: Daru Mecdi'l-İslâm, 2008) 1:263.

²⁴⁵ Atıyye Kâbil Nasr, *Ğâyetü'l-Mürîd fî İlmi't-Tecvîd*, (Riyad: Daru Mektebetü'l-Harameyn, 1988), 90.

²⁴⁶ Fatih Aydın, *Mısır Tariki Şeyh Ataullah Mesleği Üzere Aşere Kaideleri*, s.111

²⁴⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

²⁴⁸ Şehrezuri Ebü'l-Kerem el-Mübarek b. el-Hasen b. Ahmed eş-Şehrezûrî el-Bağdâdî, *el-Mişbâhu'z-zahir fî'l-kıraati'l-aşri'l-bevâhir*, (Riyat: Daru'l-Hazâra, 2014), 3/650.

²⁴⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

²⁵⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

²⁵¹ Abdu'l-Alî el-Mes'ul, *Mu'cemu mustalahâtî 'ilmi'l-kirâti'l-Kur'âniyye vemâ yeteallak bihi*, 72.

²⁵² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 5a.

12. İhtilâs: Harfin harekesinin 2/3'ü bir sesle okunmasıdır.²⁵³ Ahmed er-Rüşdî ihtilâs terimini bazen kısaltmaksızın اختلاس şeklinde bazen de kısaltarak اخ remziyle kullanmıştır.²⁵⁴

13. İtmâm: Harfin harekesinin tam sesi ile okunmasıdır. Sükûn ve ihtilâsın karşıtıdır. Ahmed er-Rüşdî itmâm terimini bazen اتمام الحركة bazen de sadece اتمام remzi ile kullanmıştır.²⁵⁵

14. Terkîk: Harfi hafifleterek ince bir sesle okumaktır.²⁵⁶ Kıraat ilminde genel olarak ra (ر) ve lam (ل) harflerinin ince okumayı ifade eden bir terimdir. Ahmed er-Rüşdî terkîk terimini bazen ثر bazen de ر remziyle kullanmıştır.²⁵⁷

15. Tefhîm: Harfin istifale sıfatını giderip isti'la sıfatı ile okuyarak harfi kalınlaştırmaktır. Kıraat ilminde ra (ر) harfinin kalın okunmasını ifade amacı ile kullanılmaktadır.²⁵⁸ Ahmed er-Rüşdî tefhîm terimini bazen تخ bazen de خ remziyle kullanmıştır.²⁵⁹

16. Tağlîz: Harfin istifale sıfatını giderip isti'la sıfatı ile okuyarak harfi kalınlaştırmaktır. Kıraat ilminde lam (ل) harfinin kalın okunmasını ifade amacı ile kullanılmaktadır.²⁶⁰ Ahmed er-Rüşdî tağlîz terimini bazen تغ bazen de غ remziyle kullanmıştır.²⁶¹

17. Teshîl: Hemzeyi harekesine göre hemze ile elif (ا), vav (و) veya ya (ي) arasında bir sesle okumaktır. Hemzenin harekesi fetha olursa hemzeyle elif (ا) arası, kesre olursa hemzeyle ya (ي) arası, ötre olursa hemzeyle vav (و) arası okumak demektir.²⁶² Ahmed er-Rüşdî teshîl terimini • remziyle kullanmıştır.²⁶³

18. Nakil: Hemzenin harekesini makablindeki sakin harfe verip kendisini hazfetmektir.²⁶⁴ Ahmed er-Rüşdî nakil terimini ن remziyle kullanmıştır.²⁶⁵

²⁵³ Nihat Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 1:90.

²⁵⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 5a.

²⁵⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 5a.

²⁵⁶ Mersafi Abdülfettâh b. es-Seyyid Acemî, *Hidâyetü'l-kârî ilâ tecvîdi kelâmi'l-Bârî* 105. Atıyye Kâbil Nasr, *Ğâyetü'l-Mürîd fi İlmi't-Tecvîd*, 155.

²⁵⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 4b.

²⁵⁸ Mersafi Abdülfettâh b. es-Seyyid Acemî, *Hidâyetü'l-kârî ilâ tecvîdi kelâmi'l-Bârî* 105.

²⁵⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 4b.

²⁶⁰ Mersafi Abdülfettâh b. es-Seyyid Acemî, *Hidâyetü'l-kârî ilâ tecvîdi kelâmi'l-Bârî* 105.

²⁶¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 6a.

²⁶² Abdu'l-Alî el-Mes'ul, *Mu'cemu mustalahâti 'ilmi'l-kirâati'l-Kur'âniyye vemâ yeteallak bihî*, 135-36.

²⁶³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

²⁶⁴ Dimyati Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Abdilganî, *İthaf-ü Füzalai'l-Beşer fi'l-Kıraati Erbaate Aşer*, (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2011), 83.

²⁶⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 4b.

19. Sekte: Nefes almadan vakıf süresi kadarda uzun olmadan sesi kesmektir.²⁶⁶ Ahmed er-Rüşdî sekte terimini bazen سكت bazen de س remziyle kullanmaktadır.²⁶⁷

20. Sıla: Harekeden önce gelen cem-i mîmini zammeleyip mîminden sonra da harfi med vâvı getirerek okumaktır.²⁶⁸ Zamir hâları bölümünde ise hâ harfini uzatarak okumaktır. Ahmed er-Rüşdî sıla terimini صله remziyle kullanmıştır.²⁶⁹

21. Ademi Sıla: Harekeden önce gelen cem-i mîmlerini zammelemeden sakın olarak okumaktır. Sıla vechinin zıttıdır. Ahmed er-Rüşdî bu terimi م remziyle kullanmıştır.²⁷⁰

2.5.1.3 Ahmed er-Rüşdî'nin Mürşidü't-Talebe'de Rivayette Bulunduğu İmam, Ravi ve Tarikler

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Ahmed er-Rüşdî eserini Tayyibe tarikine göre kaleme almıştır. İbnü'l-Cezerî Tayyibesinde ve Neşrinde toplam bine yakın tarikten rivayette bulunduğunu belirtmektedir.²⁷¹ Tezimizin üçüncü kısmında Mürşidü't-Talebe eseri üzerinden Ahmed er-Rüşdî'nin tahrîrât ilminde vecihleri nasıl değerlendirdiğine bakılırken imamların, ravilerin ve tariklerin isimleri de zikredilecektir. Şimdi burada Mürşidü't-Talebe'nin suretlere başlamadan önce verdiği imam, ravi ve tarik tablosunu vererek hangi tarik hangi imam ve raviden rivayette bulunmuş olduğu açığa çıkmış olacaktır.

NÂFÎ' (169/785)							
KÂLÛN (220/835)				VERŞ (197/812)			
Ebû Neşît (258/871)		Hulvânî (250/864)		Ezrak (240/854)		Isbehânî (296/908)	
Ibn Bûyân (344/958)	El-Kazzâz (340/954)	Ibn Ebî Mihrân (289/901)	Ca'fer b. Muhammed (290/902)	En-Nehhâs (280/892)	İbnü Seyf (307/919)	Hîbetullâh (350/964)	El-Mutavvî (371/914)

²⁶⁶ İbnü'l-Cezerî Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed, *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-aşr*, (Lübnan: Darul-Kütübü'l-İlmiyye, 2011) 1:190.

²⁶⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

²⁶⁸ Ruaynî, *el-Kâfi fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 37.

²⁶⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

²⁷⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

²⁷¹ İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetü'n-Neşr Fi'l-Kıraatil Aşr*, s:33, 35. Beyit.

İBN KEŞİR (120/738)							
BEZZÎ (250/864)				KUNBÛL (291/904)			
Ebû Rabi'a (294/906)		İbnü'l-Habbâb (301/913)		İbn Mücâhid (324/935)		İbn Şenebûz (328/939)	
En-Nakkâş (351/965)	İbn Bünân (374/984)	Ibn Sâlih (350/964)	Abdulahid b. Ömer (349/963)	es-Sâmirî (386/999)	Sâlih b. Muhammed (380/993)	Ebu'l-Ferac el-Kâdî (390/1003)	eş-Şatvî (388/1001)

EBÛ AMR (154/771)							
ED-DÛRÎ (248/862)				ED-DÛRÎ (248/862)			
Ebû'z-Ze'râ (280/893)		İbn Ferah (303/915)		İbn Cerîr (316/928)		İbn Cumhûr (300/913)	
İbn Mücâhid (324/935)	El-Muaddel (330/943)	bn Ebî Bilâl (358/969)	el-Mutavvî'î (371/984)	es-Sâmirî (386/999)	İbn Habeş (373/986)	eş-Şezâî (370/983)	eş-Şenebûzî (388/1001)

İBN ÂMİR (118/736)							
HİŞÂM (245/859)				İBN ZEKVÂN (242/857)			
Hulvânî (250/864)		Dâcûnî (324/935)		Ahfeş (292/904)		es-Sûrî (307/919)	
İbn Abdân (300/913)	Ezrak-Cemmâl (300/913)	Zeyd b. Ali (358/971)	Eş-Şezâî (370/983)	en-Nakkâş (351/964)	İbnü'l-Ehram (341/954)	er-Ramlî (324/935)	el-Mutavvî î (371/981)

ÂSİM (127/745)							
EBÛ BEKİR ŞU'BE (193/809)				HAFS B. SÜLEYMAN (180/796)			
Yahya b. Âdem (203/818)		El-'Uleymî (243/875)		Ubeyd b. Sabbâh (235/849)		Amr b. Sabbâh (221/835)	
Şu'ayb (261/873)	Ebû Hamdûn (240/854)	İbn Huley' (356/967)	er-Razzâz (367/978)	Ebû Hasan el-Hâşimî (368/979)	Ebû Tahir (349/962)	el-Fîl (289/901)	ez-Zer'ân (290/902)

HAMZA (156/773)							
HALEF (229/844)				HALLÂD (220/835)			
İdrîs (292/904)							
İbn Bûyân (344/955)	İbn Miksem (354/965)	İbn Sâlih (340/951)	el-Mutavvî'î (371/981)	İbn Şâzân (193/809)	Ibn Heysem (193/809)	el-Vezzân (193/809)	et-Talhî (193/809)

KİSÂİ (189/805)							
EBU'L-HÂRİS (240/854)				ED-DÛRÎ (248/862)			
Muhammed b. Yahya (330/943)		Seleme b. Âsım (270/883)		En-Nasîbî (307/919)		Ebû Osman ed-Darîr (310/922)	
el-Bettî (330/943)	el-Kantarî (310/923)	Sa'leb (291/904)	İbnü'l-Ferac (300/913)	İbnü'l-Celendâ (340/953)	Ibn Dîzeveyh (340/953)	Ibn Ebî Hâşim (349/943)	eş-Şezzâi (373/986)

EBÛ CA'FER (130/748)							
İSÂ B. VERDÂN (160/776)				İBN CEMMÂZ (170/786)			
Fadl b. Şâzân (290/902)		Hibetullâh (350/961)		Ebû Eyyûb el-Haşimî (219/834)		ed-Dûrî (248/862)	
İbn Şebîb (312/924)	İbn Hârûn (330/941)	el- Hanbelî (390/1001)	el-Hammamî (417/1028)	İbn Rezîn (253/827)	Ezrak elCemmâl (245/854)	Ibnü'n-Neffâh (314/925)	İbn Nehşel (294/905)

YA'KÛB (205/821)							
RUYEYS (238/852)				RAVH (235/849)			
et-Temmâr (310/922)				İbn Vehb (270/883)		ez-Zübeyrî (317/928)	
en-Nehâs (368/978)	Ebû Tayyîb (350/961)	İbn Miksem (380/990)	el-Cevherî (340/951)	el-Muaddel (320/931)	Hamza b. Ali (320/931)	İbn Şenebûz (328/939)	İbn Hubşân (340/951)

HALEFÜ'L-ÂŞİR (229/844) ²⁷²							
İSHÂK (286/889)				İDRÎS (292/905)			
İbn Ebî Ömer (238/852)							
es-Sûsencerdî (402/1012)	Bekir b. Şâzân (405/1015)	İbnü'l-Verrâk (290/902)	el-Bursâtî (360/970)	eş-Şattî (370/980)	el-Mutavvî'î (371/981)	İbn Bûyân (344/955)	el-Katî'î (368/978)

²⁷² Recep Koyuncu, *Kıraat İlminde Tahrîrât Mustafa el-İzmîrî ve 'Umdetü'l-'İrfân İsimli Eseri (Edisyon Kritik)*, (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021) 59.

2.5.1.2 Mürşidü't-Talebe'de Bakara Suresinin Tahrîrât İlmi Açısından Değerlendirilmesi

Ahmed er-Rüşdî *Mürşidü't-Talebe*'de her sûreyi teker teker isimlendirerek o surelerde bulunan vücûhatları mushaf sıralamasına göre kaleme almıştır. Biz de burada Ahmed er-Rüşdî'nin eserinde tahrîrâtını yaptığı ayetleri aynı sıra ile burada değerlendireceğiz.

Bakara sûresinin seçilmesi Kur'an'daki en uzun ve içerisinde farklı vecihleri barındıran en zengin surelerden biri olması sebebiyledir. Bakara sûresini diğer sûrelerden ayıran bir diğer özelliği ise: fethadan sonra gelen lâm ve râ harflerinde kıraat imamlarının birçoğunun rivayet ettiği ğunne vechi sadece Bakara sûresinde icra edilmektedir.²⁷³

Bu vb. sebeplerden dolayı aşağıda Bakara sûresinin tahrîrâtı incelenecek, değerlendirilecek ve nüshalar arası karşılaştırmalar yapılacaktır.

Aşağıda herhangi bir imam, ravi veyahut tarik için ihtimal dâhilindeki bütün vecihler alınmaktadır denildiği zaman o ayette matematiksel olarak alınabilecek bütün vecihler sahihtir manasına gelmektedir. Örneğin; 51. ayette Ebû Amr hem fetihle 1 ve 2 med hemde beyne ile 1 ve 2 meddi rivayet etmiştir. Ebû Amr için bu ayette vücuh olarak mümkün olup rivayetlerle men edilmiş hiçbir vecih bulunmamaktadır.

²⁷³ Tenvin veya nun-u sakineden sonra gelen lâm ve râ harflerinde kıraat imamlarının birçoğunun rivayet ettiği ğunne vechi asıl itibari ile tüm Kur'anda caizdir. Fakat kıraat okunurken çok fazla meşakkat ve uzun süre alacağı için ğunne vecihleri eğitim amacı ile sadece bakara suresinde uygulanmaktadır.

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ لَّأَبَىٰ عَمْرُو

اظ — بلغ

غنة

اد — بلغ

Bu ayette 4 vecih olması gerekirken Ebu Amr'ın bütün tarikleri için 3 vecih rivayet edilmiştir. İdğamla birlikte ğunne vechi men edilmiştir. Bu vechin men edilmesini Ahmet er Rüşdî ayetteki هدى للمتقين kelimesindeki idğamın tam idğam kelimesindeki idğamın nakıs idğam olmasından dolayı 4. vecih olarak gelmesi gereken idğamla ğunne vechinin alınmadığını rivayet etmiştir.²⁷⁴

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ لِّعَقُوبِ

اظ — بلغ — بلا هاء السكت

مع هاء السكت

غنة — بلا هاء السكت

مع هاء السكت

اد — بلغ — بلا هاء السكت

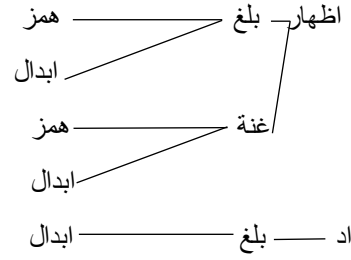
مع هاء السكت

Yakup için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.²⁷⁵

²⁷⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

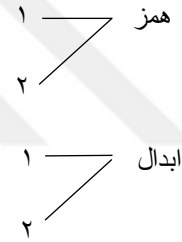
²⁷⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 3b.

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ۚ فِيهِ ۚ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ ﴿٣﴾ لَا يَبِي عَمَرُو

İdğam ile ğunnenin gelmeyeceğini yukarıdaki ayette belirtmiştik. Bu ayette Nesr ve Şematik haldeki yazma eserlerde 4 taş baskı da 5 vecih rivayet edilmiştir.²⁷⁶

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَيَٰٓأَخِرَةَ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ لَا يَبِي عَمَرُو

Ebu Amr'ın hem hemze ile okuyan hem de ibdal ile okuyan bütün tarikleri aynı zaman da kasr(1) ve med(2) ile okumuşlardır.²⁷⁷

²⁷⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 3b.

²⁷⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 3b.

أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾ لَقَالُوا

بلغ — عدم
صلة

غنة — عدم
صلة

Kalun'un hem bilâ ğunne hem de ğunne rivayet eden bütün tarikleri sıla ile ve sılasız olarak okumayı rivayet etmişlerdir.²⁷⁸

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ لهشام

٢ — هـ
ع
٣ — هـ
ع
ع

Hişam'ın tariklerinden tahkik rivayet eden Dâcûnî sadece 3 meddi rivayet etmiştir. Med ile teshili rivayet eden İbni Abdân ve med ile tahkiki rivayet eden Cemmâl hem 2 meddi hem de 3 meddi rivayet etmişlerdir. Bu sebeple medsiz tahkik vechi sadece 3 med ile gelmiştir.²⁷⁹

²⁷⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 3b.

²⁷⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 3b.

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾ لَحْمَزَةٌ

ت ————— فتح
امالة
سكت ————— فتح
امالة

Hamza'nın hem tahkik rivayet eden hem de sekit rivayet eden tarikleri müenneslik tasında imaleyi rivayet etmişlerdir.²⁸³

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَيَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ لِلْأَزْوَاقِ

ق ————— ق
ت ————— ت
ق ————— ق
ط ————— ط
ق ————— ق

Verş için bu vb. ayetlerde nakille birlikte gelen meddi bedelin olup olmayacağı konusunda ihtilaf vardır. Mekkî b. Ebi Tâlip vd. tahkik ehli âlimlerimiz için hemzenin değişmesinden dolayı buralarda meddi bedel olarak tevessut ve tul vecihleri alınmaz. Ebu Amr ed-Dânî ve Şâtibî gibi âlimlere göre ise hemze değişse bile tamamen ortadan kalkmadığı için tevessut ve tul vecihleri alınır. İbnü'l-Cezerî hem nakille birlikte hemzenin arizi olmasından dolayı kasrın hem de orada hemzeden sonra bir harfı meddin gelmesinden dolayı tevessut ve tul'un olmasının en doğru görüş olduğunu dile getirmiştir²⁸⁴. Mısır tarikin de esas alınan görüş budur. Bu ve benzeri ayetlerde Verş için 5 vecih ile okunur.²⁸⁵

²⁸³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 3b.

²⁸⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr Fil Kıraatil Aşr*. C.1 s.268

²⁸⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 3b.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَيَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ لَابِي عمرو

ف ————— همز
 ابدال —————
 ل ————— همز
 ابدال —————

Ayetteki الناس kelimesinde ki imale Dûri içindir. Müellifimiz ayetin yanına Ebu Amr yazıp ayetin yanında imalenin Dûri için olduğunu belirterek ilk iki vechin Süsi'den son iki vechin Dûrî'den rivayet edildiğine işaretle bulunmuştur. Süsi'nin bütün tarikleri feth ile hem hemze hem de ibdal vecihlerini, Dûrî'nin bütün tarikleri ise imale ile hem hemze hem de ibdal vecihlerini rivayet etmişlerdir.²⁸⁶

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾ عن ابن ذكوان

ت ————— ٣
 ٥ —————
 س ————— ٣
 ٥ —————

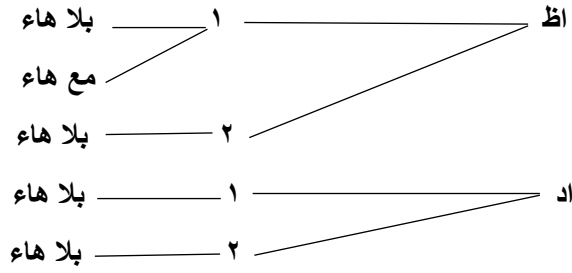
İbn-i Zekvân'ın hem üç med ile okuyan hem de beş med ile okuyan bütün tarikleri aynı zamanda hem tahkiki hem de sekti rivayet etmişlerdir.²⁸⁷

²⁸⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 3b.

²⁸⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 3b.

ليعقوب

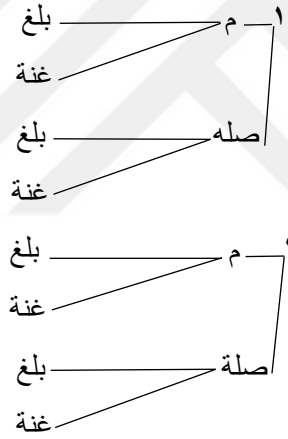
وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾

Müellif bu ayet'in yanında dipnot olarak sekiz vechin olması gerektiğini ve hocasından bu şekilde rivayet edildiğini belirtmiştir. Bu beş veche ilave olarak okunan vecihler sırası ile İzhar ile 2 med ve ha-u sekt, idğam ile kasr ve ha-u sekt ve idğam ile 2 med ve ha-u sekt vecihleridir. Böylece Şeyh Yakup'un İzhar rivayet eden ve idğam rivayet eden bütün tarikleri hem kasr hem med ile okumanın yanı sıra hem Ha-u Sekit ile hem de Ha-u Sekitsiz okumayı rivayet etmişlerdir.²⁸⁸

لقالون

أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾

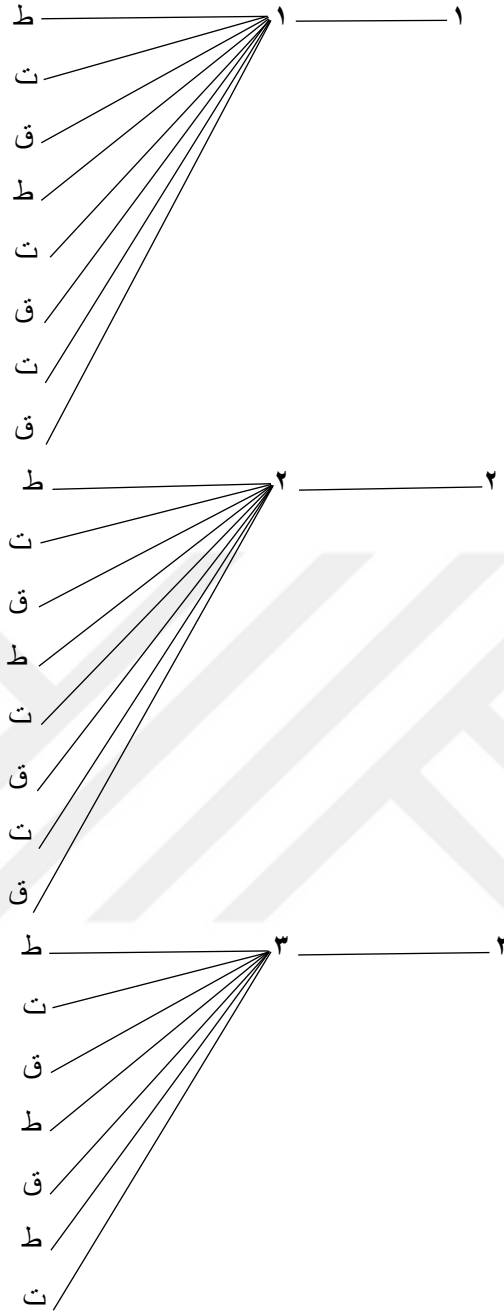
Kalun'un hem ademi sılayı rivayet eden hem de sılayı rivayet eden bütün tariklerinin ğunneli ve ğunnesiz okumayı rivayet ettiğini geride söylemiştik. Bu ayetteki farklılık ise Kalun'un hem kasrı rivayet eden tarikleri hem de meddi rivayet eden tüm tarikleri ademi sılayı ve sılayı rivayet etmişlerdir. Bu tariklerin aynı zamanda ğunneli ve ğunnesiz okuyuşu da rivayet etmelerinden dolayı bu vb. ayetlerdeki bütün ihtimaller Kalun için alınıp okunmaktadır.²⁸⁹

²⁸⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 3b.

²⁸⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4a.

وقفاً لهشام

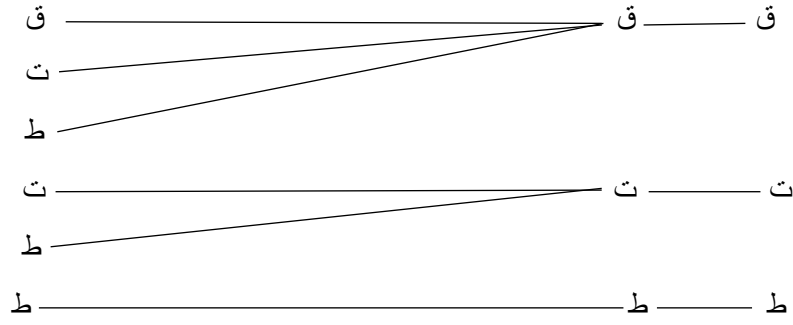
وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُوا كَمَا ءَامَنَ السُّفَهَاءُ ﴿١٣﴾

Hişam için bir ve iki medler ile ilk sırada gelen Tul, Tevessut ve Kasr vecihleri İsbat'ül-Hareke yani tahkik vechi ile birlikte alınmaktadır. Tahkik vechi Huluvani'den rivayetle okunmaktadır. Sonraki gelen Tul, Tevessut ve Kasr vecihleri ise kelimenin sonunda gelen hemzenin tahfifatı ile yani ibdal ile alınmaktadır. Müellifimiz bu vecihlere iskat vechi demişse de hem kendi yazdığı nesr halindeki eserinde hem şuan Türkiye de yaygın olarak kullanılan taş baskı eserde hem de diğer kıraat eserlerinde ibdal olarak geçmektedir. Bu üç vecihten sonra gelen Tevessut ve Kasr vecihleri ise Ravm ile birlikte teshil vechidir. Üç med ile beraber gelen tahkik vechinde kasr alınmamaktadır. Bunun sebebi ise daha yüksek mertebeli olan ayet sonundaki medd-i muttasıl kendisinden daha düşük mertebeli olan medd-i munfasıldan daha az med edilemez.²⁹⁰

²⁹⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4a.

وَإِذَا نَفَوْا الَّذِينَ ءَامَنُوا قَالُوا ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزَءُونَ ﴿١٤﴾ لَازِرُق

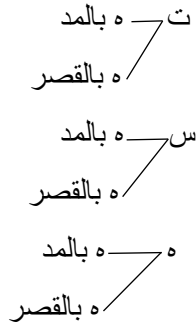
Ezrak için bu vb. yerlerde ayet sonlarında gelen meddi bedeller meddi arız olarak da kabul edildiği için diğer meddi bedellerden kasır alırken buralardan ziyade olarak tevessut ve tul vecihleri, tevessut vechi alınırken de ziyade olarak tul vechi alınmaktadır.²⁹¹

قَالُوا ءَامَنَّا ﴿١٥﴾ وَقَفَا لِحِمَزة

ت
س
نقل بالواو
ادغام بالواو

Bu ayette vakf edildiği zaman Hamza için dört vecih vardır.²⁹²

مِثْلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْفَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ ﴿١٧﴾ وَقَفَا لِحِمَزة

Hamza'nın kelime ile munfasıl olan hemze de tahkik, sekiz ve teshil okuyan bütün tarikleri munfasıl bi-nefsihi olan hemzede teshili rivayet etmişlerdir.²⁹³ Teshil ile birlikte med ve kasrın gelmesi meşhur;²⁹⁴ و المد اولى ان تغير السبب و بقي الاثر او فاقصر احب²⁹⁵ kaidesinin gereğidir.

²⁹¹ İbnü'l-Cezerî, c. 1. s.281. Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4a.

²⁹² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4a.

²⁹³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4a.

²⁹⁴ İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetün Neşr Fil Kıraatil Aşr*, 1:43.

²⁹⁵ "Sebeeb-i med bir sebepten ötürü değişip eseri baki kalırsa med evla olur, eseri baki kalmazsa kasr evla olur." Demektir.

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْفَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾ لَازِقٌ

بلغ ر
خ
غنة ر

Ezrak için ğunne rivayet eden Hüzeli ve İbnü'l Bâziş zammeli ra harfinde sadece terkik rivayet etmişlerdir. Bu sebeple ğunne ile tefhim gelmez. Bu kaide Kur'anın tamamında bu şekildedir.²⁹⁶

كَلَّمَ أَضَاءَ وَقفا لحمزة

ت	ثلاثة اوجه مع التحقيق
س	ثلاثة اوجه مع التحقيق
ته بالمد	ثلاثة اوجه مع التحقيق
ته بالقصر	ثلاثة اوجه مع التحقيق

Hamza için bu ayette vakfettiğimiz zaman Hamza ve Hişam için Hemze üzerine vakf babında geçen bütün kaideleri geçerlidir.²⁹⁷

كَلَّمَ أَضَاءَ وَقفا لهشام

١	ثلاثة اوجه مع التحقيق
	ثلاثة اوجه مع التخفيف
٢	ثلاثة اوجه مع التحقيق
	ثلاثة اوجه مع التخفيف
٣	ثلاثة اوجه مع التخفيف
	مع التحقيق وجهان اعني الطول و التوسط

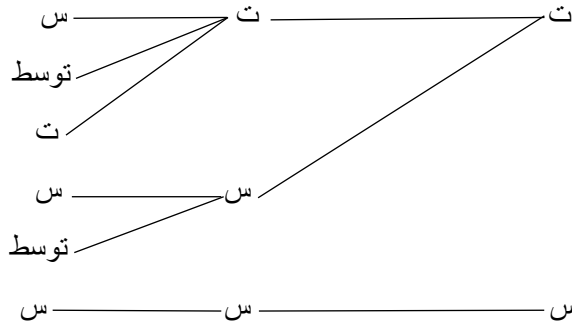
Hişam için bu ayette rivayet edilen vecihler 13. Ayetteki vecihler ile aynıdır. Burada dikkat edilmesi gereken husus; 3 med ile önce tahfifat vecihlerinin alınıp sonra tahkik vecihlerinin alınmasıdır. Aynı zaman da 1 ve 2 medde tahkikle birlikte 3 vecih varken 3 medde tahkikle birlikte 2 vecih alınmaktadır. Kasr vechi alınmamaktadır.²⁹⁸

²⁹⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

²⁹⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

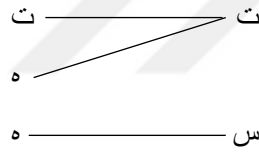
²⁹⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

لحمزة وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَرِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿20﴾

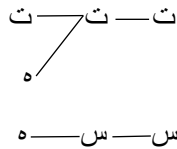
Hamza'nın tariklerinden Şezâî sekit vechi ile birlikte tahkik vechini rivayet etmemiştir. Bu ayetteki son vecihte onun kanalı ile bize ulaşmıştır. Munfasıl hemzenin sekti ile birlikte شيء kelimesinden tahkik alınmaz. Çünkü شيء kelimesi lam-ı tarif hükmündedir ve lamı tarifi sekti munfasıl hemzenin sektinden daha kuvvetlidir. Genel kaideye göre daha düşük mertebedeki kelimede sekit ile okunurken yüksek mertebeden tahkik okunmaz.²⁹⁹

لحمزة وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَرِهِمْ ﴿20﴾

Hamza'nın tariklerinden Şezâî sekit vechi ile birlikte tahkik vechini rivayet etmemiştir. Bu ayetteki son vecihte onun kanalı ile bize ulaşmıştır. Bu yüzden meddi muttasılın sekti ile birlikte vakıfta Hamza için tahkik gelmez.³⁰⁰

لحمزة وقفاً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ ﴿٢٢﴾

Hamza'nın tariklerinden Şezâî sekit vechi ile birlikte tahkik vechini rivayet etmemiştir. Bu ayetteki son vecihte onun kanalı ile bize ulaşmıştır. Bu yüzden meddi muttasılın sekti ile birlikte vakıfta Hamza için tahkik gelmez.³⁰¹

²⁹⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

³⁰⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

³⁰¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

وَأَدْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادْتُمْ الْحَمِيزَ (٢٣)

ت ————— ت
ه
س ————— ت

Bu ayet ile 6, 20 ve 22. Ayetler arasındaki farklılık ayet sonundaki hemzenin munfasıl bi-zatihi ya da munfasıl bi-ğayrihi olup olmamasından kaynaklanmaktadır. Önceki ayetlerde ayet sonundaki hemze munfasıl bi-zatihi iken bu ayetin sonundaki hemze munfasıl bi-ğayrihidir. Hamza'nın meddi muttasılta sekti rivayet eden tariki Şezâî munfasıl bi-nefsihi hemze de teshili rivayet ederken munfasıl bi-ğayrihi hemzede tahkiki rivayet etmiştir.³⁰²

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ (٢٦) لِلْأَرْقِ

ق ————— بلغ
غنة
ت ————— بلغ
ط ————— بلغ
غنة

Ezrak'ın tariklerinden tevessut vechini rivayet eden *Teysîr*³⁰³, *Şâtıbiyye*³⁰⁴, *Tebşıra*³⁰⁵, *Câmiu'l-Beyân*³⁰⁶ ve *Vecîz*³⁰⁷ isimli eserler günne vechini rivayet etmemişlerdir. Bu nedenle tevessut vechi ile günne vechi gelmemektedir.³⁰⁸

³⁰² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

³⁰³ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teysîr fi'l-Kıraati's Seb'*, 1:77.

³⁰⁴ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kıraati's-Sab' li'l-Îmâmi's-Şâtıbî*, (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2020) 157.

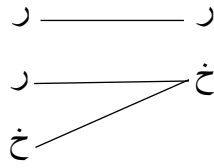
³⁰⁵ Mekî b. Ebi Talib, *et-Tebşıra fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:367-68.

³⁰⁶ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kıraati's Seb'*, 291-300.

³⁰⁷ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kıraat'is-Semâniyye*, 1:97.

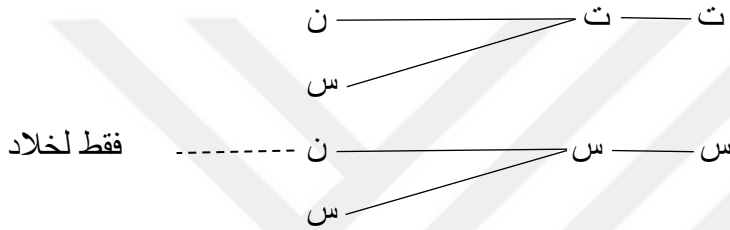
³⁰⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا ﴿٢٦﴾ للزرق

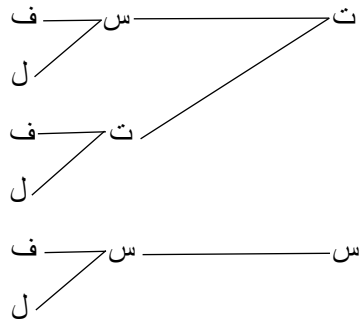
Ezrak için bu ayette vaslettiğimiz zaman 2 vecih vardır. Birinci kelimededen tefhim ikinci kelimededen terkik aldığımız ikinci vecih vakfa ait olan bir durumdur. Ezrak fetha ile tenvinli olan ralarda hulûfle terkik okur. Burada vasılda ki aynı hükme tabi kelime ile vakıftaki kelime arasında fark olmasının sebebi vakıftan dolayı ra harfindeki tenvin ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle de iki aynı kelimedenden birinde tefhim ile okurken diğerinden terkik alınmaktadır.³⁰⁹

وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ ﴿٢٧﴾ وقفا لحمزة

Bu ayette Hamza için 4 vecih vardır. Fakat üçüncü vechi sadece Hallâd rivayet etmiştir. Halef rivayet etmemiştir.³¹⁰

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ﴿٣٠﴾ لحمزة

Bu ayette Hamza için ihtimal dâhilinde ki bütün vecihler okunmaktadır.³¹¹

³⁰⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

³¹⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

³¹¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ لَقَالُوا

١-٢-٥-ت
١-٥-ت
٢-٢-٥-ت

Bu vb. ayetlerde zayıf olan meddi okurken kuvvetli olan medden daha fazla med edilmez. Bu sebeple Kalun için bu ayette munfasıldan 2 med alınırken muttasıldan 1 med alınmaz.³¹²

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ لِلصَّبْهَانِي

١-٢-٥-ت
٢-٢-٥-ت

İsbehani için ihtimal dâhilinde ki tüm vecihler alınmaktadır.³¹³

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ لِلزَّرَقِ

ق-٥-٥-٥-ت
محض مد
ابدال
ت-٥-٥-٥-ت
محض مد
ابدال
ط-٥-٥-٥-ت
محض مد
ابدال

Ezrak için ihtimal dâhilinde ki tüm vecihler alınmaktadır.³¹⁴

³¹² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

³¹³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

³¹⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ للبري

١-٢-ت
١-٢-ت

Bezzî için ihtimal dâhilinde ki tüm vecihler alınmaktadır.³¹⁵

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ لقتبل

١-٢-ت
محض مد
١-اسقاط
٢-اسقاط

Kunbul için ihtimal dâhilinde ki tüm vecihler alınmaktadır.³¹⁶

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ لابي عمرو

١-اسقاط
٢-اسقاط
٢-٢-اسقاط

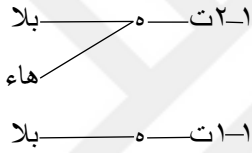
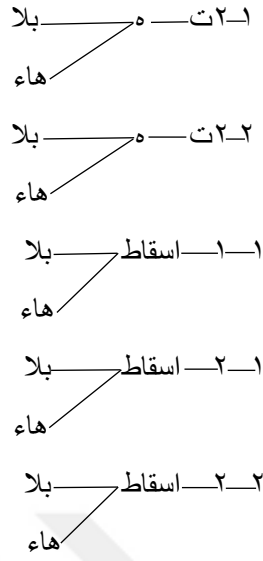
Ebu Amr için ihtimal dâhilinde ki tüm vecihler alınmaktadır.³¹⁷

³¹⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

³¹⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

³¹⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

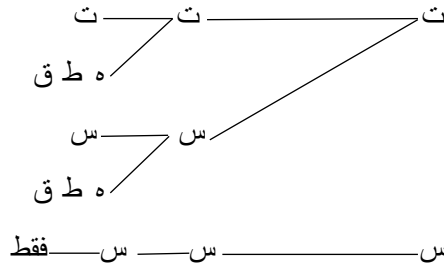
وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾ لِرُؤَيْسٍ

Ayetteki çizgi üstünde kalan ilk on vecihte Ruveys için ihtimal dâhilinde ki tüm vecihler vardır ve hepsi alınmaktadır. Çizgi altın da kalan vecihler ise aslında yukarıda var olan vecihlerin aynısıdır. Fakat Ali el-Mansurî ıskat vechinin munfasıla has olduğunu söylemiştir. Müellifte buna vurgu yapmak için munfasıla has olacak biçimde de ayetin vecihlerini zikretmiştir. Yalnız son vecih sehven tahkik-teshil vechi olarak yazılmıştır. Bu vecih ıskat vechidir.³¹⁸

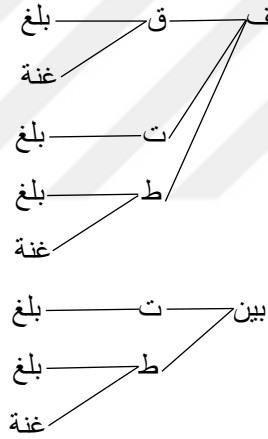
³¹⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 4b.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ ﴿٣٤﴾ وَقَفَا لِحِمْرَةٍ

Müellifin son vecihte فقط ifadesini kullanmasının sebebi Meddi Muttasıl da sekti rivayet eden Şezâî'nin ayet sonunda teshili rivayet etmemesindendir. Bu ayette teshil vecihlerinin yanlarında bulunan tul ve kasr ifadeleri aslında iki farklı vecih ifade etmektedir. Aslında bu ayette toplam 7 vecih vardır. Biz müellifin yazdığına aykırılık olmaması için aynı şekilde aktardık.³¹⁹

فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ﴿٣٧﴾ لِلْأَزْرَقِ

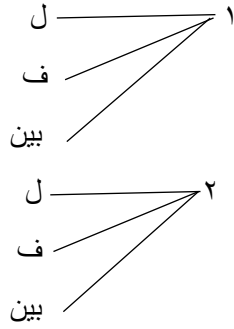

Ezrak için tevessut ile gününün birlikte gelmeyeceğini 26. ayette söylemiştik. Aynı zamanda Ezrak için beyne ile kasr alınmamaktadır. Bunların dışındaki ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.³²⁰

³¹⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5a.

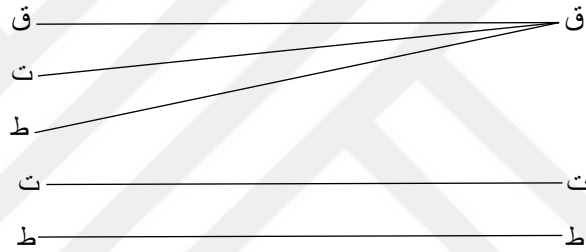
³²⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5a.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٣٩﴾ لَا بِي عَمْرٍو

Ebu Amr için ihtimal dâhilinde ki tüm vecihler alınmaktadır. Yalnız müellifin dipnotunda İmale, Fetih ve Beyne vecihlerinin her biri ile meddi arız vecihleri olan Kasr, Tevessut ve Tul vecihlerinin de caiz olduğu dolayısıyla 18 vecih olduğu ifade edilmektedir.³²¹

يَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾ لِلَّازِقِ

Bu vb. ayetlerde Ebu Amr ed-Dânî³²², Şâtıbî³²³ ve onlara tabi olanlar إِسْرَآئِيلَ kelimesinde sadece kasrı rivayet etmişlerdir. Bu sebeple bu vb. ayetlerde 5 vecih ortaya çıkmaktadır.³²⁴

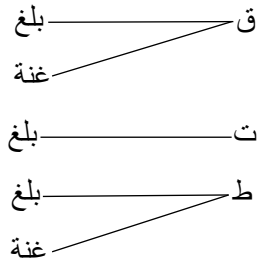
³²¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5a.

³²² ed-Dânî Ebû Amr, *et-Teysîr fi'l Kırâati's Seb'*, 1:77.

³²³ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzi'l-Emânî fi'l-Kırâati's-Seb' li'l-İmâmi's-Şâtıbî*, 158.

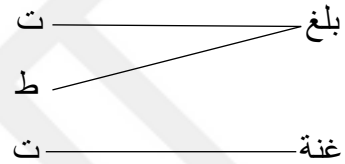
³²⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5a.

وَأَمِنُوا بِمَا أُنزِلَتْ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ ﴿٤١﴾ لِلَّازِقِ

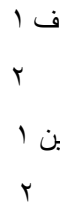
Ezrak'ın tariklerinden tevessut vechini rivayet eden *Teysîr*³²⁵, *Şâtıbiyye*³²⁶, *Tebşıra*³²⁷, *Câmiu'l-Beyân*³²⁸ ve *Vecîz*³²⁹ isimli eserler ğunne vechini rivayet etmemişlerdir. Bu nedenle tevessut vechi ile ğunne vechi gelmemektedir.³³⁰

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤٨﴾ لِلَّازِقِ

Ezrak için tûl vechini rivayet eden tarikler ğunne vechini rivayet etmemektedirler.³³¹

وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾ لَابِي عمرو

Ebu Amr için ihtimal dâhilinde ki tüm vecihler alınmaktadır.³³²

³²⁵ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teysîr fi'l Kırâati's Seb'*, 1:77.

³²⁶ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzi'l-Emânî fi'l-Kırâati's-Seb' li'l-İmâmi's-Şâtıbî*, (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2020) 157.

³²⁷ Mekki b. Ebi Talib, *et-Tebşıra fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:367-68.

³²⁸ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kırâati's Seb'*, 291-300.

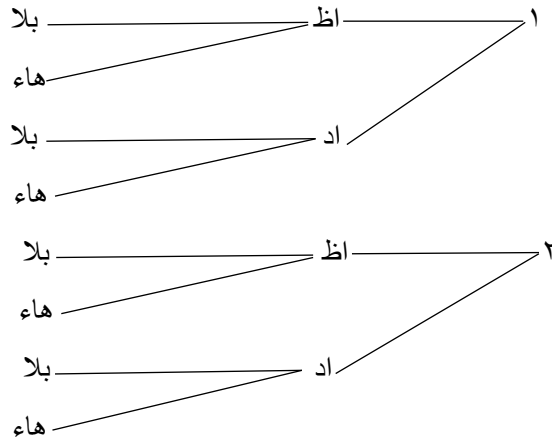
³²⁹ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kıraat'is-Semâniyye*, 1:97.

³³⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5a.

³³¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5a.

³³² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5a.

وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾ لرويس

Ruveys için ihtimal dâhilinde ki tüm vecihler alınmaktadır.³³³

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ﴿٥٤﴾ للازرق

Ezrak için beyne ile birlikte terkik vechi alınmamaktadır.³³⁴

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ﴿٥٤﴾ لابي عمرو

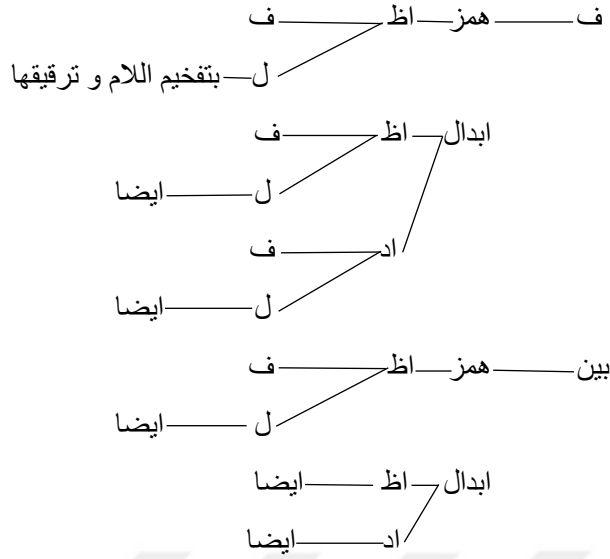
Ebu Amr için ihtimal dâhilinde ki tüm vecihler alınmaktadır.³³⁵

³³³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5a.

³³⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5a.

³³⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5a.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾ السُّوسِي

Müellifimiz bu ayette Sûsî için 12 vecih olduğunu zikretmiştir. Bu sayıyı tefhim ve terkik vecihlerini bir vecih sayarak elde etmiştir. Fakat aslında ikisi ayrı birer vecih olup ayette Sûsî için toplam 18 vecih vardır. Hemze ile birlikte idğam vechi bütün kıraat imamlarınca caiz değildir.³³⁶ Bu yüzden bu vb. ayetlerde alınmamaktadır.³³⁷

وَوَظَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَى ﴿٥٧﴾ للزرق

Müellifin de dipnotta belirttiği gibi bu vb. ayetler Ezrak için 54. Ayetteki hükümle aynıdır. İki ayet arasındaki tek fark tağlîz ile okunan lam harfinin beyneli kelimeden önce mi sonra mı gelmesidir.³³⁸

³³⁶ İbnü'l-Cezerî Tayyibetü'n-Neşr'inin 123. beytinde hemze ve med vecihleri ile birlikte idğam vechinin caiz olmadığını dile getirmektedir.

³³⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5a.

³³⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5a.

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ (٥٨) لدوري

اظ ————— اظ همز
اد —————
اظ ————— ابدال
اد —————
اد ————— ابدال اد

Ebu Amr için olan bütün kaideler Dûrî için de geçerlidir. 55. Ayette söylediğimiz hemze ile birlikte idğam vechi bütün kıraat imamlarınca caiz değildir hükmü yalnızca idğam-ı kebir vecihleri için geçerlidir. Bu ayetteki نَغْفِرْ لَكُمْ kelimesi idğam-ı sağırdır. Bu yüzden hemze ile idğam bu vb. yerlerde alınmaktadır.³³⁹

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ (٥٨) للسوسي

اظ ————— اظ همز
اد ————— ابدال
اد ————— ابدال اد

Bu ayette Sûsî'nin Dûrî'den farkı نَغْفِرْ لَكُمْ kelimesinde Dûrî hulflü idğam ederken Sûsî hulfatsız olarak idğam ile okur.³⁴⁰

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ (٦٢)

ق ————— ق ————— ق
ت ————— ت ————— ت
ق ————— ق ————— ق
ط ————— ط ————— ط
ق ————— ق ————— ق

İbnü'l-Cezerî hem nakille birlikte hemzenin arizi olmasından dolayı kasrın hem de orada hemzeden sonra bir harfi meddin gelmesinden dolayı tevessut ve tul'un olmasının en doğru görüş olduğunu dile getirmiştir³⁴¹. Mısır tarikin de esas alınan görüş budur. Bu ve benzeri ayetlerde Verş için 5 vecih ile okunur.³⁴²

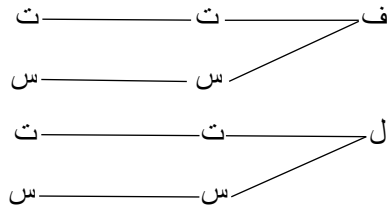
³³⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5b.

³⁴⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5b.

³⁴¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'ât il-'aşr*. C.1 s.268

³⁴² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5b.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ (٦٢) لَابِن زَكْوَان

İbn-i Zekvân için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.³⁴³

³⁴³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5b.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً ق ﴿٦٧﴾ لَا بِي عَمْرٍو

Ebu Amr için ihtimal dâhilinde ki tüm vecihler alınmaktadır.³⁴⁴

³⁴⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5b.

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولَ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيبَةَ فِيهَا ﴿٧١﴾ ان وصلت لحمزة

س _____ قصر
توسط _____
ت _____ قصر

Hamza'nın tahkik ehli cumhur tariki için la-ı tebriyeden tevessut vechi gelmemektedir.³⁴⁵

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا ﴿٧٦﴾ لحمزة

ت
س
ن
اد

Hamza için vakıf yapıldığında bütün vecihler alınmaktadır.³⁴⁶

بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٨١﴾ للازرق

ف _____ ق
ت _____
ط _____
ت _____ بين
ط _____

Ezrak'ın tariklerinden beyneyi rivayet eden *Teysîr*³⁴⁷, *Şâtıbiyye*³⁴⁸, *Tebşıra*³⁴⁹, *Câmiu'l-Beyân*³⁵⁰ ve *Vecîz*³⁵¹ isimli eserler sadece tul ve tevessut vecihlerini rivayet etmişlerdir. Bu nedenle kasr vechi ile beyne vechi gelmemektedir.³⁵²

³⁴⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5b.

³⁴⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5b.

³⁴⁷ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teysîr fi'l-Kıraati's Seb'*, 1:77.

³⁴⁸ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kırâti's-Seb' li'l-İmâmi's-Şâtıbî*, 157.

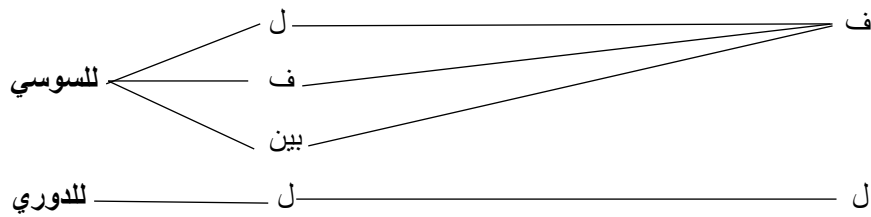
³⁴⁹ Mekî b. Ebi Talib, *et-Tebşıra fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:367-68.

³⁵⁰ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kıraati's Seb'*, 291-300.

³⁵¹ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kıraat'is-Semâniyye*, 1:97.

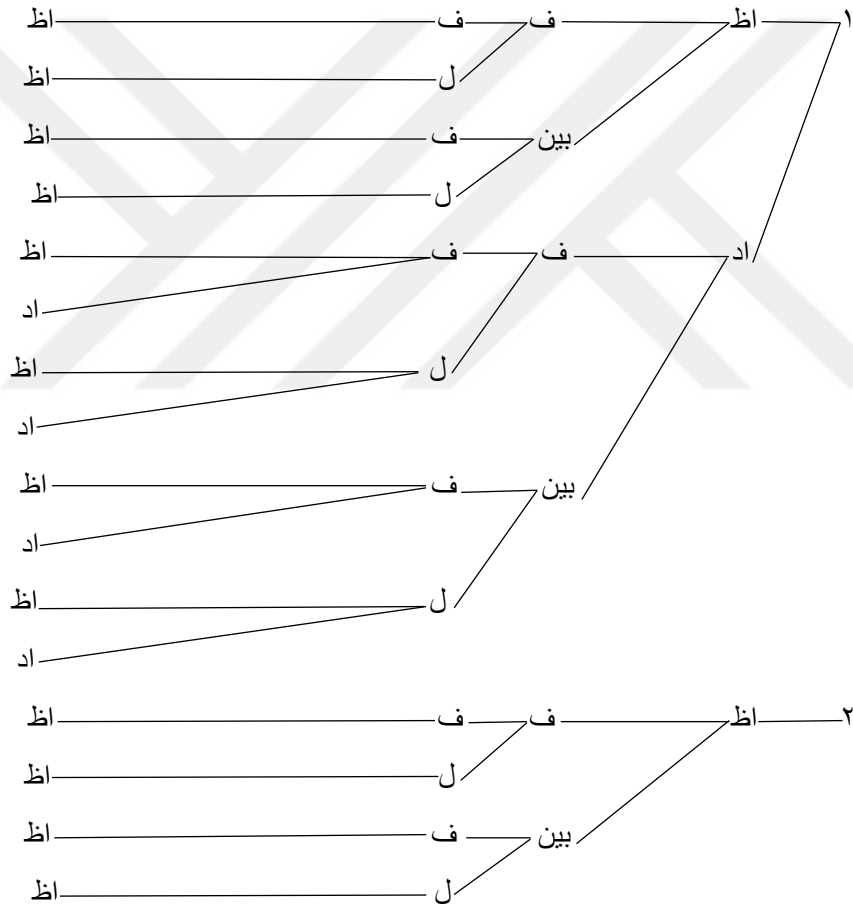
³⁵² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5b.

بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٨١﴾

Ebu Amr için 4 vecih rivayet edilmiştir. Bunların 3 tanesi Sûsî tariki ile 1 tanesi ise Dûrî tariki ile rivayet edilmiştir.³⁵³

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ.. وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ (٨٣) لِلدَّوْرِي

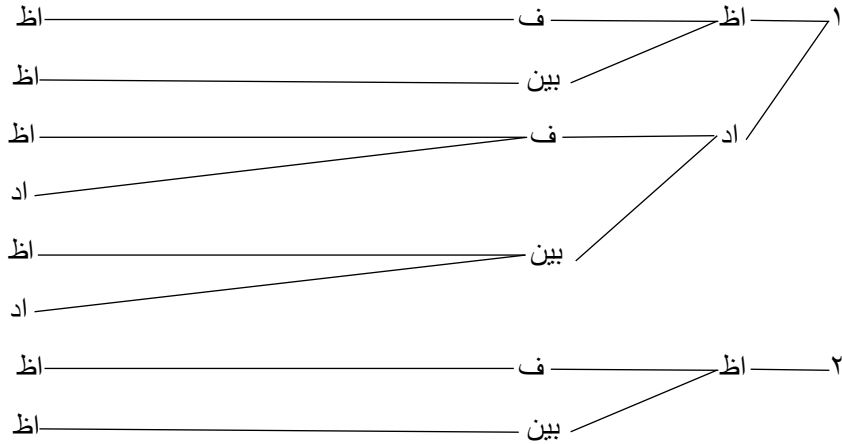

Ebu Amr için med ile birlikte idğam'ın gelmemesi *Tayyibe* de İdğam-ı Kebir babının 2. beytinde belirtilmiştir.³⁵⁶ Diğer bütün vecihler alınmaktadır.³⁵⁷

³⁵⁶ beytinde med ve hemze ile birlikte idğam vechinin caiz olmadığı belirtilmiştir.

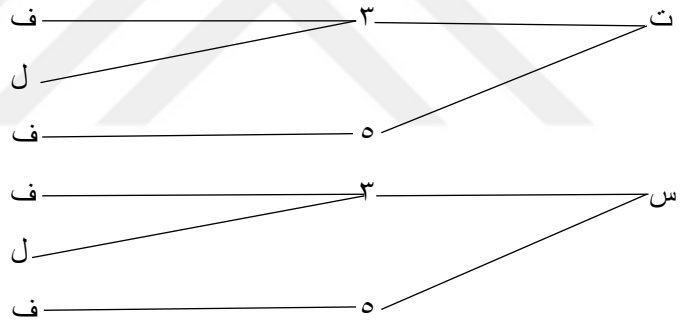
³⁵⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5b.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ.. وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ ﴿٨٣﴾ لِلسُّوسِي

2 med ile idğam vechinin gelmeyeceğini bir önceki ayette belirtmiştik. Bu vecih dışında Süsi için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.³⁵⁸

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تَخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾ لَا بَيْنَ ذِكْوَان

İbn-i Zekvân için imale Sûri tarikinden fetih ise Ahfeş tarikinden gelmektedir. 5 meddi sadece Ahfeş rivayet ettiği için 5 medle birlikte imale alınmamaktadır.³⁵⁹

وَإِنْ يَأْتُواكُمْ أَسَارَىٰ تَفَادَوْهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ ﴿٨٥﴾ لِحِفْصِ الدَّوْرِي

غنة — عدم اتباع إمالة

بلغ — اتباع إمالة

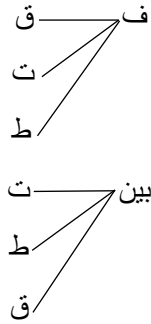
Hafs ed-Dûrî'nin tariklerinden Ebu Osman ez-Zarîr bila ğunne ve itbâ imale vecihlerini Cafer en-Nusaybî ise ğunne ve adem itbâ imale vecihlerini rivayet etmişlerdir.³⁶⁰

³⁵⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 5b.

³⁵⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

³⁶⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ ﴿٨٦﴾ لِلَّازِقِ

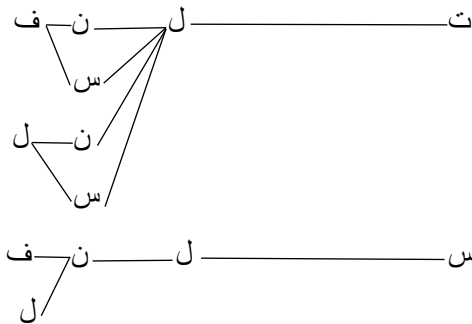
Ezrak için beyne ile kasr'ın alınmayacağını 26. ayette söylemiştik. Ancak bu vb. ayetlerde hemze nakil sebebi ile değişmektedir. Burada bir ihtilaf meydana gelmektedir.³⁶¹

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ ﴿٨٦﴾ لَابِي عمرو

Feth ve beyne vecihleri Ebu Amr'ın bütün tariklerinden, imale vechi ise sadece Dûrî'nin tariklerinden gelmektedir.³⁶²

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ ﴿٨٦﴾ لَحْمَزَة

Hamza'nın tariklerinden meddi muttasılda sekti rivayet eden Şezâî vakıfta sadece nakli rivayet etmiştir.³⁶³

³⁶¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

³⁶² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

³⁶³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ﴿٨٧﴾

ق ————— ق
 ت —————
 ط —————
 ت ————— ت
 ط ————— ط

İbnü'l-Cezerî hem nakille birlikte hemzenin arizi olmasından dolayı kasrın hem de orada hemzeden sonra bir harfi meddin gelmesinden dolayı teveshut ve tul'un olmasının en doğru görüş olduğunu dile getirmiştir³⁶⁴. Mısır tarikin de esas alınan görüş budur. Bu ve benzeri ayetlerde Verş için 5 vecih ile okunur.³⁶⁵

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُوْمِنُ بِمَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ ﴿٩١﴾ لِلْأَزْوَاقِ

ق ————— ابدال ————— ق
 غنة —————
 ت ————— ابدال ————— ت
 بلغ —————
 ط ————— ابدال ————— ط
 بلغ —————
 غنة —————

Ezrak'ın tariklerinden ğunneyi rivayet eden *Teyşîr*³⁶⁶, *Şâtubiyye*³⁶⁷, *Tebşîr*³⁶⁸, *Câmiu'l-Beyân*³⁶⁹ ve *Vecîz*³⁷⁰ isimli eserler sadece tul ve kasr vecihlerini rivayet etmişlerdir. Bu nedenle teveshut vechi ile ğunne vechi gelmemektedir.³⁷¹

³⁶⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr Fil Kıraatîl Aşr*. C.1 s.268

³⁶⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

³⁶⁶ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teyşîr fi'l Kıraatî's Seb'*, 1:77.

³⁶⁷ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kırâatî's-Seb' li'l-İmâmi's-Şâtûbî*, 157.

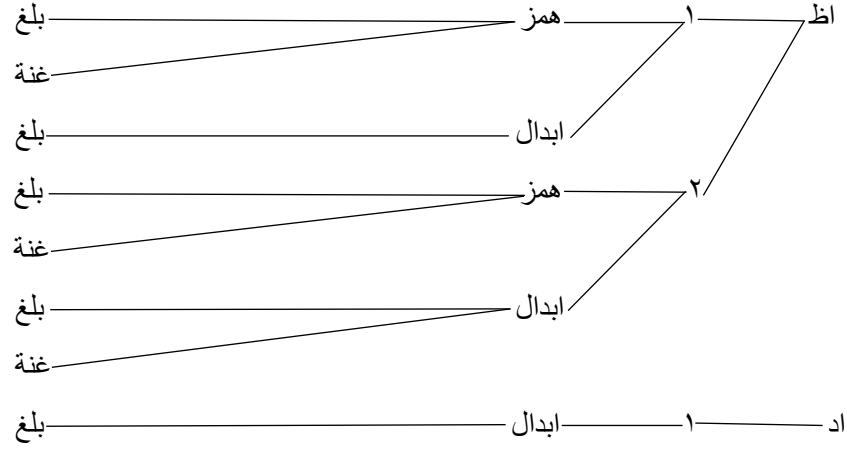
³⁶⁸ Mekî b. Ebi Talib, *et-Tebşîr fi'l-kırâ'âtî's-seb'*, 1:367-68.

³⁶⁹ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kıraatî's Seb'*, 291-300.

³⁷⁰ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kıraat'is-Semâniyye*, 1:97.

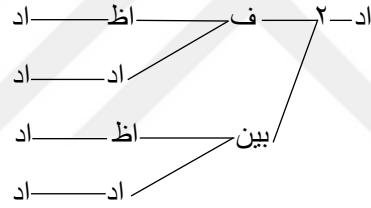
³⁷¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُوْمِنُ بِمَا أَنزَلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ ﴿٩١﴾ لَآبِي عمرو

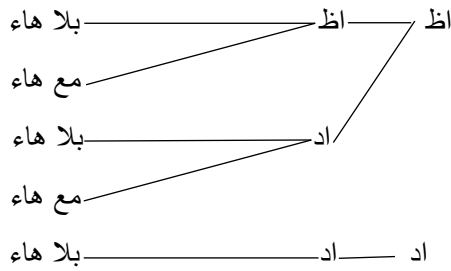
Ebu Amr için meddi munfasıldan kasr ile birlikte ibdâl vechi *Kâmil*³⁷² ve *Ġaye*³⁷³ isimli eserlerden rivayet edilmektedir. Bu eserler Ebu Amr için bu vecihlerle ğunneyi rivayet etmemişlerdir.³⁷⁴

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٩٢﴾ لَآبِي عمرو

Ebu Amr için ihtimal dâhilinde ki tüm vecihler alınmaktadır.³⁷⁵

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٩٢﴾ لرويس

Müellif dipnotta hocasından 6. vecih olan idğamla birlikte ha-u sekt vechini de rivayet etmiştir. Böylece Ruveys için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.³⁷⁶

³⁷² Hüzelî Ebü'l-Kasım Yusuf b. Ali b. Cübâre, *el-Kâmil fi'l-kıraat*, 1:370.

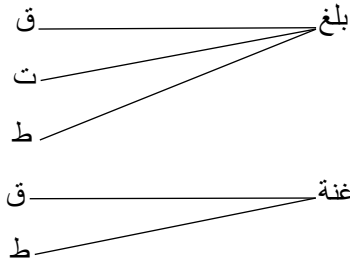
³⁷³ Mihran Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Mihrân en-Nîsâbü'rî, *el-Gaye fi'l-kırâ'âti'l-'aşr*, 1:155.

³⁷⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

³⁷⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

³⁷⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

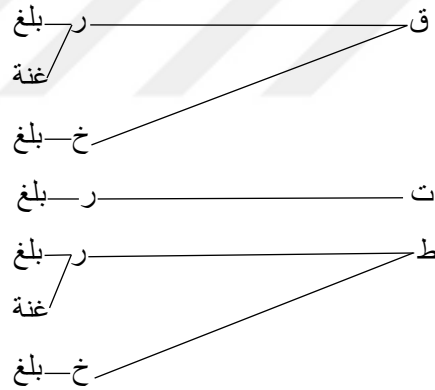
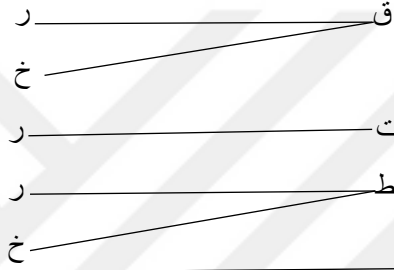
وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ ﴿١٠١﴾ لِلْأَزْرِقِ

Ezrak'ın tariklerinden ḡunneyi rivayet eden *Teysîr*³⁷⁷, *Şâtubiyye*³⁷⁸, *Tebşıra*³⁷⁹, *Câmiu'l-Beyân*³⁸⁰ ve *Vecîz*³⁸¹ isimli eserler sadece tul ve kasr vecihlerini rivayet etmişlerdir.

Bu nedenle tevessut vechi ile ḡunne vechi gelmemektedir.³⁸²

وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٣﴾ لِلْأَزْرِقِ

Müellif bu ayette diğer ayetlerden farklı olarak hem ḡunne vecihleri ile hem de ḡunne vecihleri olmadan ayetin vucūhatını yazmıştır. *Câmiu'l-Beyân*³⁸³ ve *Vecîz*³⁸⁴ isimli eserler tevessutla birlikte sadece terkik vechini rivayet etmişlerdir.³⁸⁵

³⁷⁷ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teysîr fi'l-Kıraati's Seb'*, 1:77.

³⁷⁸ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kırâti's-Seb' li'l-Îmâmî's-Şâtîbî*, 157.

³⁷⁹ Mekî b. Ebi Talib, *et-Tebşıra fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:367-68.

³⁸⁰ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kıraati's Seb'*, 291-300.

³⁸¹ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kıraat'is-Semâniyye*, 1:97.

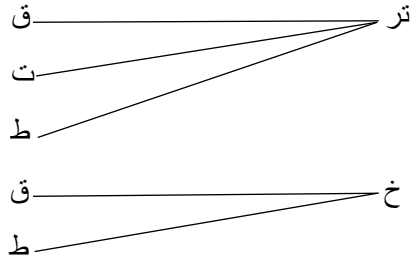
³⁸² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

³⁸³ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kıraati's Seb'*, 291-300.

³⁸⁴ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kıraat'is-Semâniyye*, 1:97.

³⁸⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا ﴿١٠٩﴾ لِلْأَزْرَقِ

*Câmiu'l-Beyân*³⁸⁶ ve *Vecîz*³⁸⁷ isimli eserler tevessutla birlikte sadece terkik vechini rivayet etmişlerdir.³⁸⁸

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ﴿١١١﴾ لَا بِنِ ذِكْوَانِ

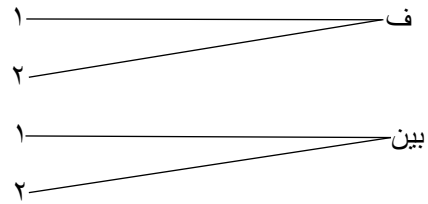
İbn-i Zekvân için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.³⁸⁹

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ﴿١١١﴾ لِحَفْصِ الدَّوْرِي

غنة ————— عدم اتباع إمالة
بلغ ————— اتباع إمالة

Hafsı Dûrî'nin tariklerinden Ebu Osman ez-Zarir bila ğunne ve ıtba imale vecihlerini Cafer en-Nusaybî ise ğunne ve adem ıtba imale vecihlerini rivayet etmişlerdir.³⁹⁰

بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾ لِلدَّوْرِي

Ebu Amr için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.³⁹¹

³⁸⁶ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kıraati's Seb'*, 291-300.

³⁸⁷ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kıraat'is-Semâniyye*, 1:97.

³⁸⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

³⁸⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

³⁹⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

³⁹¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾ لَابِي بَكْر

ف

بين

Ebu Bekr için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.³⁹²

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا ﴿١١٤﴾ لِلْأَزْرَقِ

تغ ————— ف

بين

تر ————— ف

Müellifin de dipnotta belirttiği gibi bu vb. ayetler Ezrak için 54. Ayetteki hükümle aynıdır. İki ayet arasındaki tek fark tağlîz ile okunan lam harfinin beyneli kelimeden önce mi sonra mı gelmesidir.³⁹³

لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾ لِلْأَزْرَقِ

ق ————— ف

ت

ط

بين ————— ت

ط

ق

Ezrak için genel kaidede alınmayan beyne ile beraber kasr vechi bu vb. ayetlerde medd-i bedel nakil sebebi ile değiştiği için alınmaktadır.³⁹⁴

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَبِيمِ ﴿١١٩﴾ لِلْأَزْرَقِ

تر —————

خ —————

Ezrak için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.³⁹⁵

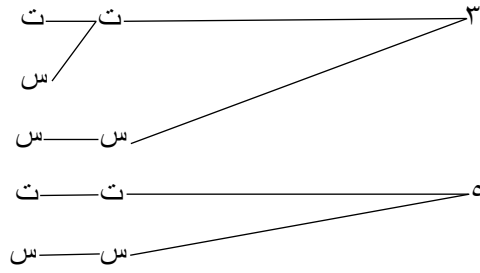
³⁹² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

³⁹³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6a.

³⁹⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6b.

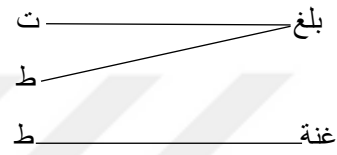
³⁹⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6b.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْئَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ (١١٩) لابن ذكوان

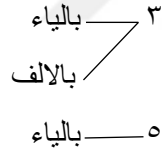
İbn-i Zekvân için bu vb. ayetlerde 6 vecih vardır. Yalnız munfasıldan 5, لَا تُسْئَلُ kelimesinden tahkik ve عَنْ أَصْحَابِ kelimesinden sekit alınan vecih men edilmiştir.³⁹⁶

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ (١٢٣) للازرق

Ezrak'ın tariklerinden ğunneyi rivayet eden *Teysîr*³⁹⁷, *Şâtibiyye*³⁹⁸, *Tebşıra*³⁹⁹, *Câmiu'l-Beyân*⁴⁰⁰ ve *Vecîz*⁴⁰¹ isimli eserler sadece tul ve kasr vecihlerini rivayet etmişlerdir. Bu nedenle tevessut vechi ile ğunne vechi gelmemektedir.⁴⁰²

وَإِذْ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ (١٢٤) لابن ذكوان

Ayetteki 1. vechi Suri ve Ahfeş'in Nakkaş tariki rivayet etmiştir. 2. vechi ise Ahfeş'in İbn-ül Ahram tariki ile Suri'nin er-Ramlî tariki rivayet etmişlerdir. Son vechi sadece Ahfeş'in Nakkaş tariki rivayet etmiştir.⁴⁰³

³⁹⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6b.

³⁹⁷ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teysîr fi'l-Kıraati's Seb'*, 1:77.

³⁹⁸ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kırâati's-Seb' li'l-Îmâmi's-Şâtîbî*, 157.

³⁹⁹ Mekî b. Ebi Talib, *et-Tebşıra fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:367-68.

⁴⁰⁰ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kıraati's Seb'*, 291-300.

⁴⁰¹ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kıraat'is-Semâniyye*, 1:97.

⁴⁰² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6b.

⁴⁰³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6b.

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ (١٢٤) لحمزة

ت ————— ت
ه —————
س ————— ه

Hamza'nın tariklerinden Şezâî sekit vechi ile birlikte tahkik vechini rivayet etmemiştir. Bu ayetteki son vechiye onun kanalı ile bize ulaşmıştır. Bu yüzden meddi munfasılın sekti ile birlikte vakıfta Hamza için tahkik gelmez.⁴⁰⁴

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ (١٢٤) ليعقوب

١ ————— بلا
ه —————
٢ ————— بلا
ه —————

Şeyh Yakup için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁴⁰⁵

وَعَهْدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ (١٢٥) لابن ذكوان

٣ ————— بالياء
بالالف
ه ————— بالياء

Ayetteki 1. vechi Suri ve Ahfeş'in Nakkaş tariki rivayet etmiştir. 2. vechi ise Ahfeş'in İbn-ül Ahram tariki ile Suri'nin er-Ramlî tariki rivayet etmişlerdir. Son vechi sadece Ahfeş'in Nakkaş tariki rivayet etmiştir.⁴⁰⁶

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ (١٢٦) وقفا لحمزة

ت ————— ت ————— ت
ن —————
س —————
س ————— س ————— س
ن —————
س —————

Hamza için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁴⁰⁷

⁴⁰⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6b.

⁴⁰⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6b.

⁴⁰⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6b.

⁴⁰⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6b.

فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنُتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾ لِلَّازِقِ

ق ————— ق
ت ————— ت
ط ————— ط
ت ————— ت
ط ————— ط

İbnü'l-Cezerî hem nakille birlikte hemzenin arizi olmasından dolayı kasrın hem de orada hemzeden sonra bir harfi meddin gelmesinden dolayı tevessut ve tul'un olmasının en doğru görüş olduğunu dile getirmiştir⁴¹¹. Mısır tarikin de esas alınan görüş budur. Bu ve benzeri ayetlerde Verş için 5 vecih ile okunur.⁴¹²

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ﴿١٤٠﴾ لَا بَيْنَ ذَٰلِكَ

بالالف ————— ت ————— ت ————— ف
ل
س ————— س ————— ف
ل
بالياء ————— ت ————— ت ————— ف
ل
س ————— س ————— ف
ل

Bu ayette müellif İbrahim kelimesinde elif ile okumayı daha sonra ise ya ile okumayı yazmıştır.⁴¹³ Kanaatimizce bu sehven yazılmıştır. Çünkü hem elimizde bulunan taş baskıda, hem aynı kelimenin daha önce geçtiği yerlerde hem de diğer tahrîrât çalışmalarında⁴¹⁴ tersi bir durum belirtilmiştir.⁴¹⁵ Ayrıca İzmirî eserinde bu ayette rivayet edilen İbrahim kelimesinden ya, sekit ve نصارى kelimesinden imale ile olan vechi men etmiştir.⁴¹⁶

⁴¹¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'ât-i'l-'aşr*. C.1 s.268

⁴¹² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6b.

⁴¹³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6b.

⁴¹⁴ İzmirî Mustafa b. Abdurrahman b. Muhammed, *Bedaiul Burhan ala Umdetül İrfan fi Vucuhil Kur'an*, 1:68.

⁴¹⁵ Yusuf Efendizade, *el-Îtilâf fi Vücuhi'l İhtilâf*, 1:38.

⁴¹⁶ İzmirî Mustafa b. Abdurrahman b. Muhammed, *Bedaiul Burhan ala Umdetül İrfan fi Vucuhil Kur'an*, 1:68.

قُلْ ءَأَنْتُمْ لِحَمْزَةٍ

ن — هـ
ت — هـ
س — هـ

Hamza için bu vb. yerlerde nakille birlikte sadece teshil vechi vardır. İbnü'l-Cezerî *Neşr*'in de nakille birlikte tahkik vechini men etmiştir.⁴¹⁷

وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾ لِلْأَزْوَاقِ

ق — بلغ
غنة
ت — بلغ
ط — بلغ
غنة

Ezrak'ın tariklerinden ğunneyi rivayet eden *Teysîr*⁴¹⁸, *Şâtibiyye*⁴¹⁹, *Tebsıra*⁴²⁰, *Câmiu'l-Beyân*⁴²¹ ve *Vecîz*⁴²² isimli eserler sadece tul ve kasr vecihlerini rivayet etmişlerdir. Bu nedenle tevessut vechi ile ğunne vechi gelmemektedir.⁴²³

⁴¹⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 6b.

⁴¹⁸ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teysîr fi'l-Kıraati's Seb'*, 1:77.

⁴¹⁹ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kırâti's-Seb' li'l-Îmâmi's-Şâtîbî*, 157.

⁴²⁰ Mekî b. Ebi Talib, *et-Tebsıra fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:367-68.

⁴²¹ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kıraati's Seb'*, 291-300.

⁴²² Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kıraat'is-Semâniyye*, 1:97.

⁴²³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ لَا يَبْنِ نَكْوَان

ت — ٣ — بلغ
غنة

س — ٣ — بلغ
غنة

ت — ٥ — بلغ
غنة

س — ٥ — بلغ

İbn-i Zekvân için 5 med ile birlikte sekiz vechi *İrşad*⁴²⁴ isimli eserde rivayet edilmiştir. Yalnız *İrşad*'ta ğunne rivayet olunmamıştır. Bu nedenle İbn-i Zekvân için 5 med ve sekizle birlikte ğunne alınmamaktadır.⁴²⁵

وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾ لِلْأَزْوَاقِ

تر — تر
خ —
خ — تر

Ezrak için fetha ile tenvinli ra'larda tefhîm'i rivayet eden *Hâdî*,⁴²⁶ *Kâfî*⁴²⁷ ve *Tecrîd*⁴²⁸ isimli eserler ötreli ra'larda sadece terkîk'i rivayet etmişlerdir.⁴²⁹

⁴²⁴ Kalanisi Ebü'l-İzz Muhammed b. el-Hüseyn b. Bündâr el-Vâsî, *İrşâdül-mübtedî ve tezkiyetül-müntehî*, 1:110.

⁴²⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

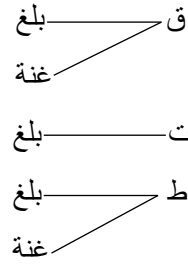
⁴²⁶ Kayravani Muhammed b. Süfyan, *el-Hâdî fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:205.

⁴²⁷ Ruayni Ebu Abdullah Muhammed b. Şureyh er-Ruaynî el-İşbili, *el-Kâfî fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 72.

⁴²⁸ Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Ebû Bekr Atîk b. Halef el-Kureşî es-Sıkkî, *et-Tecrid li buğyeti'l mürîd*, 1:178.

⁴²⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

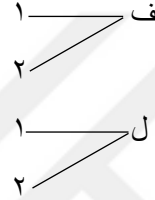
وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ (١٦٥) للازرق

Ezrak'ın tariklerinden ğunneyi rivayet eden *Teysîr*⁴³⁰, *Şâtibiyye*⁴³¹, *Tebşıra*⁴³², *Câmiu'l-Beyân*⁴³³ ve *Vecîz*⁴³⁴ isimli eserler sadece tul ve kasr vecihlerini rivayet etmişlerdir.

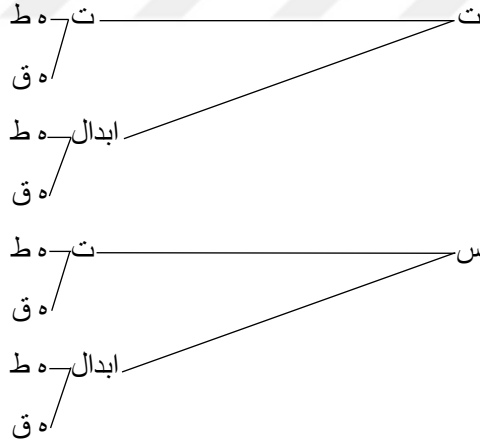
Bu nedenle tevessut vechi ile ğunne vechi gelmemektedir.⁴³⁵

وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرْوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ (١٦٥) للسوسي

Sûsî için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁴³⁶

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ (١٧٠) لحمزة

Hamza için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁴³⁷

⁴³⁰ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teysîr fi'l Kırâati's Seb'*, 1:77.

⁴³¹ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kırâati's-Seb' li'l-Îmâmî's-Şâtîbî*, 157.

⁴³² Mekî b. Ebi Talib, *et-Tebşıra fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:367-68.

⁴³³ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kırâati's Seb'*, 291-300.

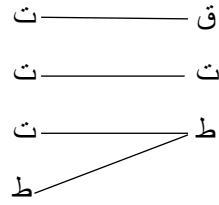
⁴³⁴ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kırâat'is-Semâniyye*, 1:97.

⁴³⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

⁴³⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

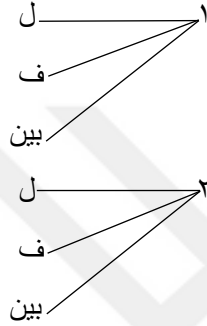
⁴³⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

أَوَّلُو كَانْ أَبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئاً وَلَا يَهْتَدُونَ (١٧٠) للازرق

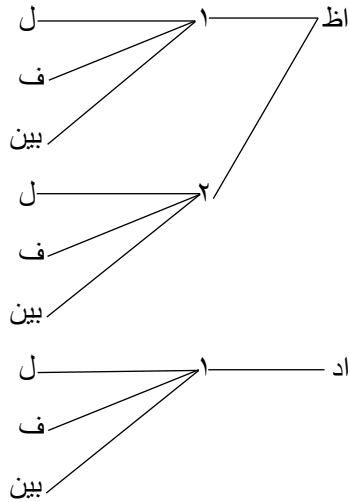
Ezrak için bu tertip Şeyh Ali el-Mansûrî'nin tertibidir.⁴³⁸

فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ (١٧٥) للسوسي

Süsi için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁴³⁹

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ (١٧٥) للسوسي

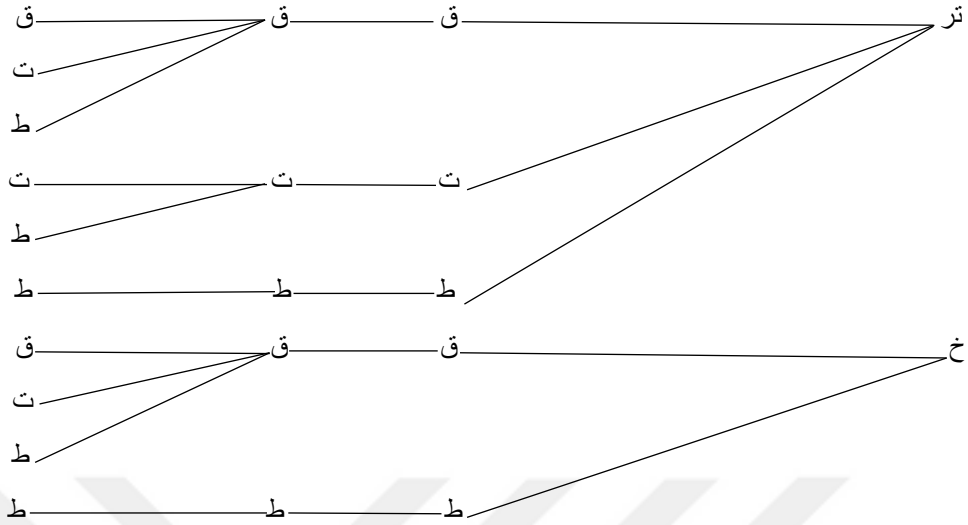
Süsi için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır. Yalnız idğamla birlikte 2 med alınmamaktadır.⁴⁴⁰

⁴³⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 26a.

⁴³⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

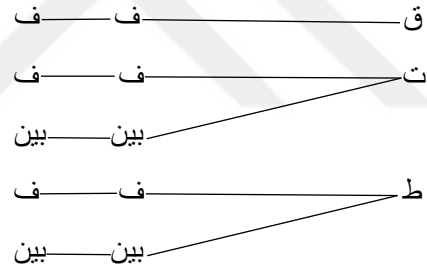
⁴⁴⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ (١٧٧) للازرق

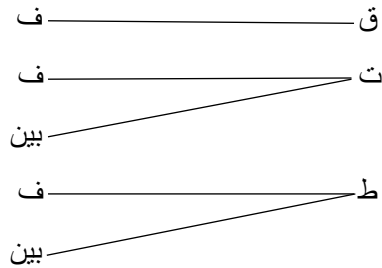
Ezrak için ayet sonlarındaki meddi bedel'in hükmü için bakınız; 14. ayet. Tefhim ile birlikte tevessut'un gelmemektedir.⁴⁴¹

وَأَتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ (١٧٨) للازرق

Ezrak için kasr'la birlikte beyne gelmez.⁴⁴²

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ (١٧٨) للازرق

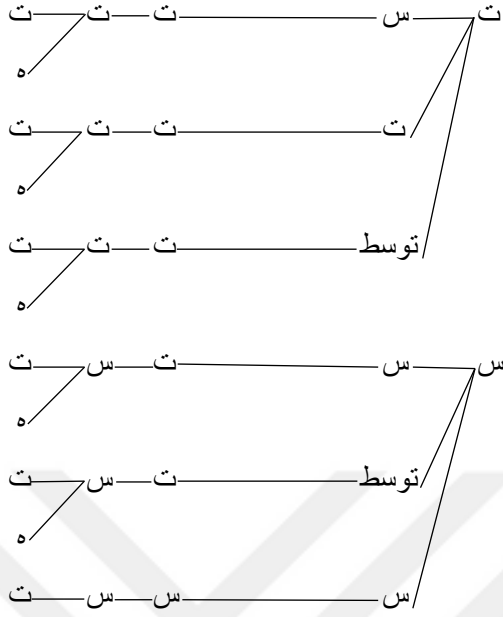
Ezrak için kasr'la birlikte beyne gelmez.⁴⁴³

⁴⁴¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

⁴⁴² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

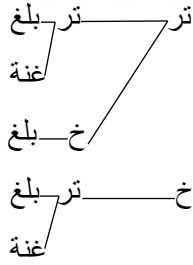
⁴⁴³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

فَمَنْ عَفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَإِدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ (١٧٨) لحمزة

Hamza'nın tariklerinden Şezâî sekite vechi ile birlikte tahkik vechini rivayet etmemiştir. Bu ayetteki son vecihte onun kanalı ile bize ulaşmıştır. Bu yüzden meddi muttasılın sekti ile birlikte vakıfta Hamza için tahkik gelmez.⁴⁴⁴

فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ (١٨٤) للزرق

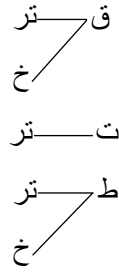

Ezrak için ğunne rivayet eden Hüzeli ve İbnü'l-Bâziş zammeli ra harfinde sadece terkik rivayet etmişlerdir. Bu sebeple ğunne ile tefhim gelmez.⁴⁴⁵

⁴⁴⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

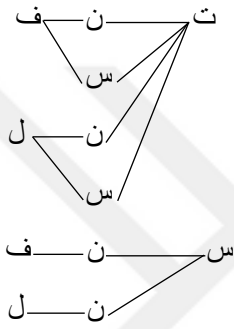
⁴⁴⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7a.

قَالَنَ بِأَشْرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ (١٨٧) للزرق

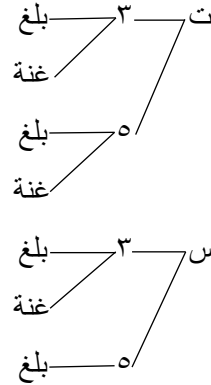
*Câmiu'l-Beyân*⁴⁴⁹ ve *Vecîz*⁴⁵⁰ isimli eserler tevessutla birlikte sadece terkik vechini rivayet etmişlerdir.⁴⁵¹

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ (١٨٩) لحمزة

Hamza için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁴⁵²

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهٍ أَدَّى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٌ أَوْ نُسْكَ (١٩٦) لابن ذكوان

İbn-i Zekvân için 5 med ile birlikte sekiz vechi *İrşad*⁴⁵³ isimli eserde rivayet edilmiştir. Yalnız *İrşad*'ta ğunne rivayet olunmamıştır. Bu nedenle İbn-i Zekvân için 5 med ve sekizle birlikte ğunne alınmamaktadır.⁴⁵⁴

⁴⁴⁹ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kıraati's Seb'*, 291-300.

⁴⁵⁰ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kıraat'is-Semâniyye*, 1:97.

⁴⁵¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7b.

⁴⁵² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7b.

⁴⁵³ Kalanisi Ebü'l-İzz Muhammed b. el-Hüseyn b. Bündâr el-Vâsıtî, *İrşadü'l-mübtedî ve tezkiyetü'l-müntehî*, 1:110.

⁴⁵⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7b.

فَإِذَا قُضِيَتْكُمْ مَنَاسِكُكُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا (٢٠٠) للزرق

ق — خ
تر
ت — خ
ط — خ
تر

Bu ayet 103. ayet gibidir. Fakat iki ayet arasında takdim tehir olmasının nedeni 103. ayette ر harfi ötre ile tenvinli iken bu ayette fetha ile tenvinli olması sebebiyledir.⁴⁵⁵

فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ (٢٠٠) للزرق

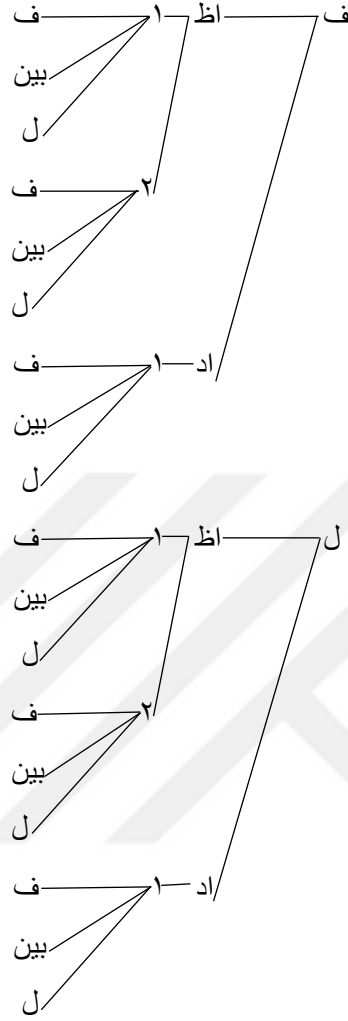
ق — ف — ق
ت — ف — ت
ق — بين
ت — بين
ط — ف — ط
ق — بين
ط — بين
ق — بين

Beyne ile kasr'ın alınmamaktadır.⁴⁵⁶

⁴⁵⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7b.

⁴⁵⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7b.

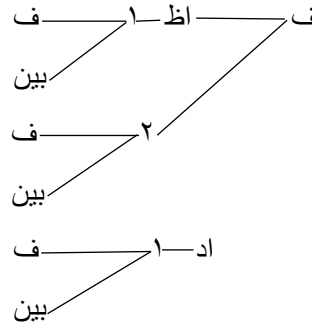
فَمِنْ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ (٢٠٠) للدوري

Ebu Amr için idğam ile birlikte meddin gelmemektedir.⁴⁵⁷

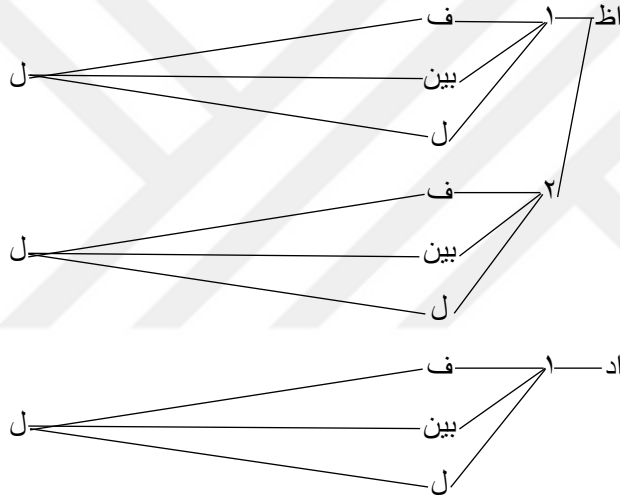
⁴⁵⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7b.

فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ (٢٠٠) للسوسي

Ebu Amr için idğam ile birlikte meddin gelmemektedir. Ayrıca bu ayet tahkik nüshamız da şemantik olarak değil sadece nesr olarak yazılmıştır. Taş baskı da ise şemantik hale getirilmiştir.⁴⁵⁸

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (٢٠١) للدوري

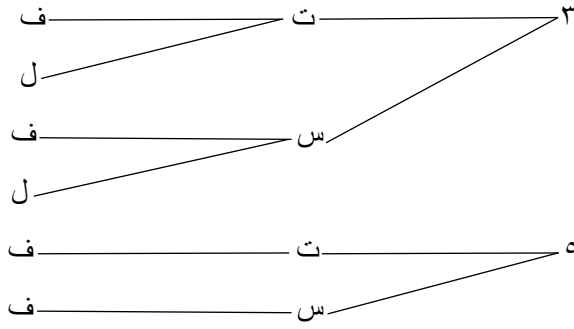

Ebu Amr için idğam ile birlikte meddin gelmemektedir.⁴⁵⁹

⁴⁵⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7b.

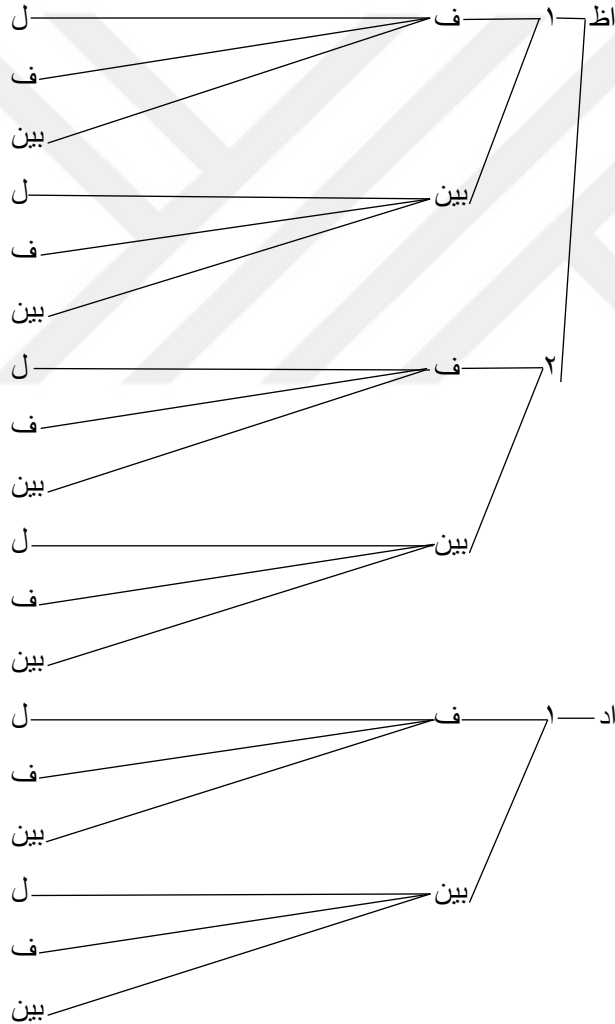
⁴⁵⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7b.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (٢٠١) لابن ذكوان

İbn-i Zekvân için gelen imale rivayeti Sûri tarikinden gelmektedir. 5 meddi Ahfeş tarikinden geldiği için bu ve bunun benzeri ayetlerde İbn-i Zekvân 5 med ile imale yapmaz.⁴⁶⁰

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (٢٠١) للسوسي

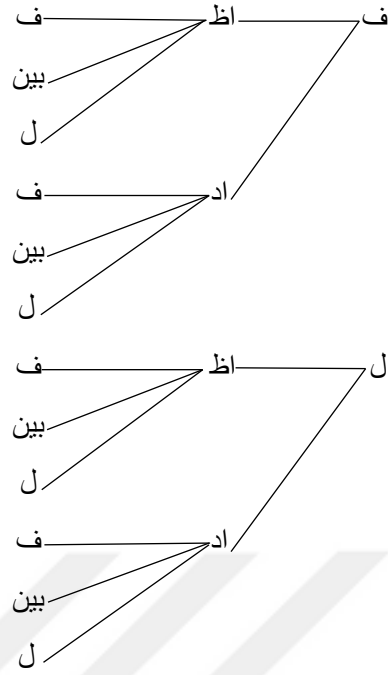

Sûsî için idğam ile birlikte meddin gelmemektedir.⁴⁶¹

⁴⁶⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7b.

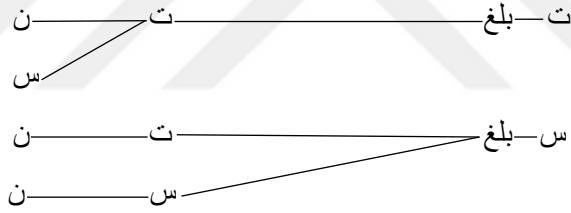
⁴⁶¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7b.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ (٢٠٤) للدوري

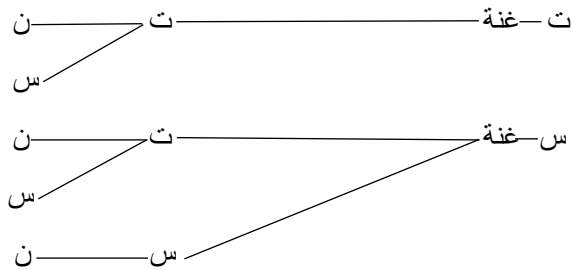
Dûrî için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁴⁶²

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ (٢١٠) لخلف

Halef için med sekti ile birlikte ayet sonundan sekit gelmemektedir.⁴⁶³

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ (٢١٠) لخلاص

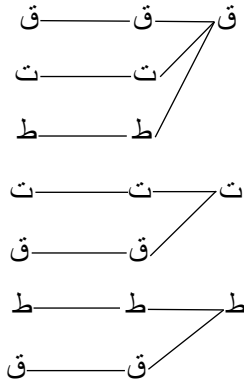
Hamza'nın tariklerinden meddi muttasılda sekti rivayet eden Şezâî vakıfta sadece nakli rivayet etmiştir.⁴⁶⁴

⁴⁶² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 7b.

⁴⁶³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

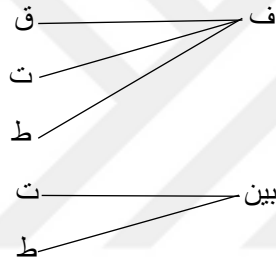
⁴⁶⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

سَلِّ بَنِي إِسْرَءِيلَ كَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةِ بَيْتَةٍ (٢١١) للازرق

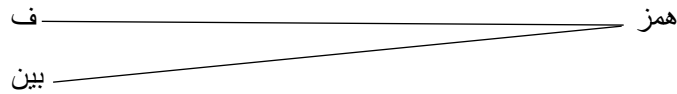
Bu vb. ayetlerde Ebu Amr ed-Dânî⁴⁶⁵, Şâtıbî⁴⁶⁶ ve onlara tabi olanlar إِسْرَءِيلَ kelimesinde sadece kasrı rivayet etmişlerdir.⁴⁶⁷

زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا (٢١٢) للازرق

Ezrak için beyne ile beraber kasr dışında tüm vecihler alınmaktadır.⁴⁶⁸

مَسَّتْهُمْ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ (٢١٤) للدوري

Dûrî için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ ed-Dânî Ebû Amr, *et-Teysîr fi'l Kiraati's Seb'*, 1:77.

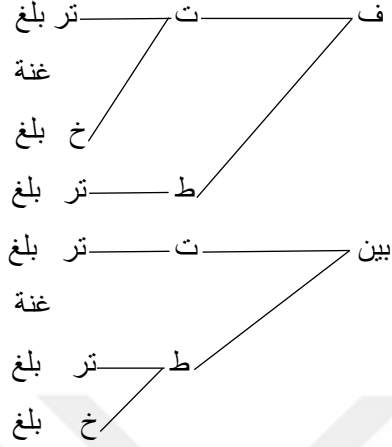
⁴⁶⁶ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kirâati's-Seb' li'l-Îmâmi's-Şâtıbî*, 158.

⁴⁶⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

⁴⁶⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

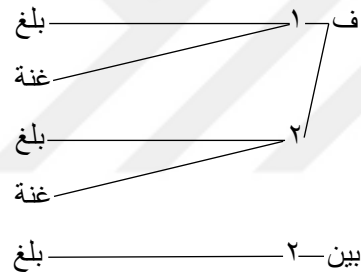
⁴⁶⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ (٢١٦) لِلْأَرْقِ

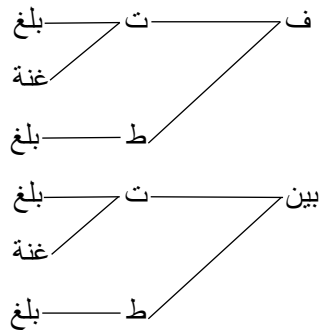
Ezrak için meddi lîn'in tul'ü ile birlikte ğunne gelmemektedir.⁴⁷⁰

وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ (٢١٦) لِلدَّوْرِي

Müellif nesr halindeki eserinde alınmayan vecihlerin tariklerin zikretmemesinden kaynaklı olduğunu ifade etmiştir.⁴⁷¹

وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ (٢١٦) لِلْأَرْقِ

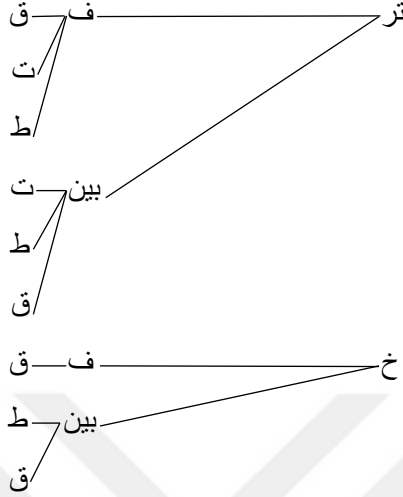
Ezrak için meddi lîn'in tul'ü ile birlikte ğunne gelmemektedir.⁴⁷²

⁴⁷⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

⁴⁷¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 31b-32a.

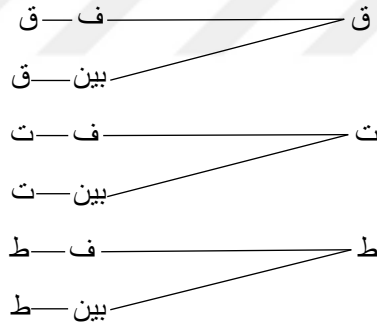
⁴⁷² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ (٢١٧) للازرق

Nakil ile birlikte gelen meddi bedelin hükmü için bakınız; 8. ayet. Tefhim ile birlikte tulün gelmemesinin hükmü için bakınız; 103. ayet.⁴⁷³

كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ (٢٢٠-٢١٩) للازرق

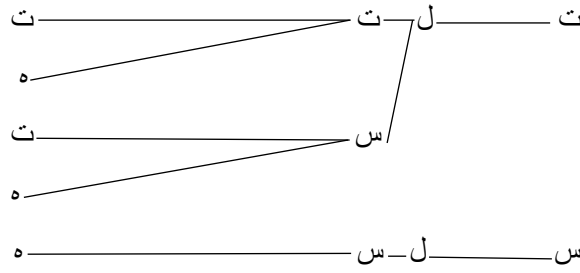

Ezrak için kasr'la birlikte beyne'nin alınmamaktadır. Bu ayette kasr'la birlikte beyne alınmasının sebebi; meddi bedel olarak med ettiğimiz kelimeye nakilden dolayı hulf meydana gelmiştir. Bu vb. ayetlerde kasr'la birlikte beyne vechi alınmaktadır.⁴⁷⁴

⁴⁷³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

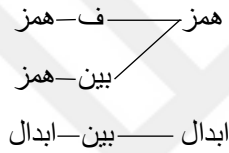
⁴⁷⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ ﴿٢٢٠﴾ لحمزة

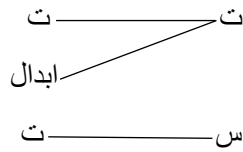
Hamza'nın tariklerinden Şezâî sekit vechi ile birlikte tahkik vechini rivayet etmemiştir. Bu ayetteki son vecihte onun kanalı ile bize ulaşmıştır. Bu yüzden sakini muttasılın sekti ile birlikte vakıfta Hamza için tahkik gelmez.⁴⁷⁵

نَسْأَلُكُمْ حَرْثَ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ ﴿٢٢٣﴾ للدوري

Dûrî için bu ayette toplamda dört vecih vardır. Dördüncü vecih ibdal ile birlikte feth vechidir. Müellif nesr halindeki yazma eserinde dört vecih⁴⁷⁶ şematik haldeki eserinde üç vecih⁴⁷⁷ olarak almış ve Dûrî için ibdal vechini rivayet eden *Tebsıra* isimli eserin zahirinden iki vecih de çıkmaktadır.⁴⁷⁸ Günümüz de okutulan eserin taş baskısında da yine dört vecih alınmaktadır.⁴⁷⁹

لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ ﴿٢٢٦﴾ لحمزة

Hamza için gerekli tahfifât için 23. ayete bakınız.⁴⁸⁰

⁴⁷⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

⁴⁷⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 33a.

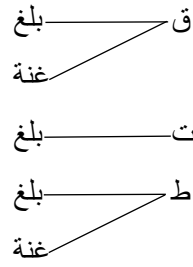
⁴⁷⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

⁴⁷⁸ Mekî b. Ebi Talib, *et-Tebsıra fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:297.

⁴⁷⁹ Paluvi Hamid bin Abdulfettah, *Zübdetül İrfan fi Vucuhil Kuran*, 1:298.

⁴⁸⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

فَإِنْ فَأَوْ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (٢٢٦) للازرق

Ezrak'ın tariklerinden ğunneyi rivayet eden *Teysîr*⁴⁸¹, *Şâtibiyye*⁴⁸², *Tebşıra*⁴⁸³, *Câmiu'l-Beyân*⁴⁸⁴ ve *Vecîz*⁴⁸⁵ isimli eserler sadece tul ve kasr vecihlerini rivayet etmişlerdir. Bu nedenle tevessut vechi ile ğunne vechi gelmemektedir.⁴⁸⁶

الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَاِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٍ بِاِحْسَانٍ وَلَا يَجِلُّ لَكُمْ اَنْ تَاْخُذُوا مِمَّا اَتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا (٢٢٩) للازرق

Ezrak için bu tertip Şeyh Ali el-Mansûrî'nin tertibidir.⁴⁸⁷

⁴⁸¹ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teysîr fi'l Kiraati's Seb'*, 1:77.

⁴⁸² Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kırâti's-Seb' li'l-Îmâmi's-Şâtîbî*, 157.

⁴⁸³ Mekki b. Ebi Talib, *et-Tebşıra fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:367-68.

⁴⁸⁴ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kiraati's Seb'*, 291-300.

⁴⁸⁵ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kiraat'is-Semâniyye*, 1:97.

⁴⁸⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8a.

⁴⁸⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 26a.

لحمزة وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا ﴿٢٣١﴾

ت — نقل
ابدال
س — نقل
ابدال

Hamza için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmıştır.⁴⁹¹

فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا....وَأِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَزِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا اتَّيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ ﴿٢٣٣﴾ للازرق

تغ — ق
ت — ق
ط — ق
تر — ق
ت — ق
ط — ق

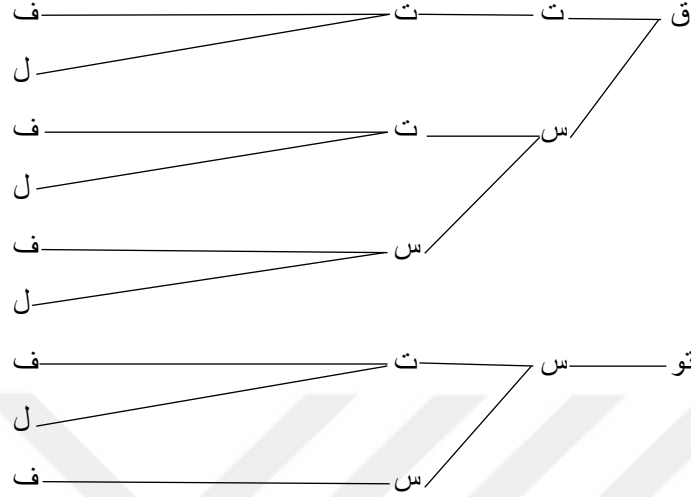
Ezrak için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmıştır.⁴⁹² Müellif eserinin Fatih nüshasında ve şematik haldeki Marmara nüshasında altı vecih zikretmiştir. Fakat Marmara nüshasında Şâtıbiyye tarikinden tağlîz ile birlikte kasr vechinin gelmediği söyleyerek ayette beş vechin caiz olduğunu yalnız altı vechi alanlara da mani olmadığını dile getirmiştir.⁴⁹³

⁴⁹¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8b.

⁴⁹² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8b.

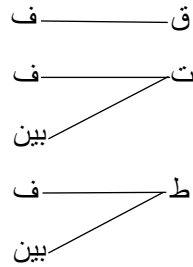
⁴⁹³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 34b.

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً (٢٣٦) لحمزة

Hamza için kasrla birlikte ihtimal dâhilindeki bütün vecihler alınmıştır. Fakat lâ-i tebriyeden tevessut vechini rivayet eden *Mübhic*⁴⁹⁷ isimli eser Hamza için hemze-i münekkireden sadece sekti rivayet etmiştir.⁴⁹⁸ Ayrıca tevessut ile birlikte mutlak olarak sekti rivayet eden Şezâî tariki vakıfta imale vechini rivayet etmemiştir.⁴⁹⁹

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَأِ مِنْ بَنِي إِسْرَآئِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى (٢٤٦) للازرق

Ezrak için bu vb. ayetlerde Ebu Amr ed-Dânî⁵⁰⁰, Şâtıbî⁵⁰¹ ve onlara tabi olanlar إِسْرَآئِيلَ kelimesinde sadece kasrı rivayet etmişlerdir. Bu sebeple bu vb. ayetlerde 5 vecih ortaya çıkmaktadır.⁵⁰²

⁴⁹⁷ Hayyat Ebul Hasen Ali b. Muhammed b. Ali b. Faris, *el-Cami fil kıraatil aşr ve kıraati Ameş*, 1:215.

⁴⁹⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 35b.

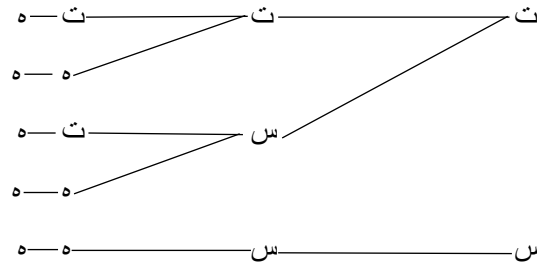
⁴⁹⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 35b.

⁵⁰⁰ ed-Dânî Ebû Amr, *et-Teyşîr fi'l Kıraati's Seb'*, 1:77.

⁵⁰¹ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kırâati's-Seb' li'l-İmâmi's-Şâtıbî*, 158.

⁵⁰² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8b.

قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أَخْرَجَنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَانِنَا (٢٤٦) لحمزة

Hamza için vakıf halinde hemzenin teshili ile okunan med vecihleri *Tayyibe*'nin 174. beytindeki genel hüküm gereğince teshil vechi hem med ile hem de kasr ile okunmaktadır.⁵⁰³ Böylece ayette toplam 10 vecih vardır.

فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ (٢٤٩) لابي عمرو

Ebu Amr için “هو والذين” gibi iki vav’ın idğamında hulf vardır. Ebu Amr’ın idğam-ı misleyn de idğam eden tariklerinin bir kısmı bu kelimedede idğamı rivayet etmiş diğer kısmı ise izharı rivayet etmiştir.

فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ (٢٤٩) ليعقوب

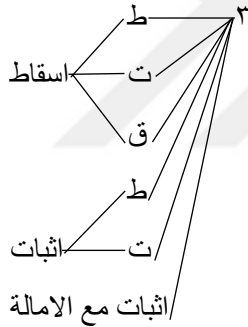
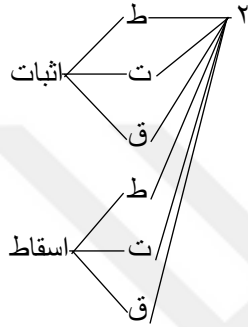
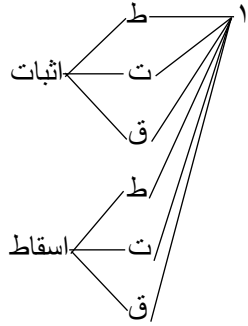

Şeyh Yakup için ihtimal dâhilindeki bütün vecihler alınmaktadır.⁵⁰⁴

⁵⁰³ İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetün Neşr Fil Kıraatil Aşr*, s.43, 170. beyit. Buradaki hüküm “Herhangi bir sebepten dolayı sebebi med teğayyür edip eseri baki kalırsa med, eseri baki kalmazsa kasr evla olur.” Detaylı bilgi için Mehmet Rüştü Aşıkkutlu, *Tayyibe Şerhi* (Basılmamış Eser) sayfa 146.

⁵⁰⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8b.

وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ (٢٥٥) لهشام

Bu vb. ayetlerde Hişam'ın tarikleri Hulvânî ve Dâcûnî med ve شاء kelimesinin imalesi konusunda ihtilaf halindedirler. Meddi muttasıldan 1 ve 2 meddi Hulvânî 3 meddi hem Hulvânî hem Dâcûnî rivayet etmektedir. شاء kelimesinde imaleyi ise sadece Dâcûnî rivayet etmiştir. Ayet sonunda gelen hemzelerin tahfîfâtı ise iki tarikten de rivayet edilmektedir.⁵⁰⁵

⁵⁰⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8b.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَيْهُ اللَّهُ الْمُلْكَ (٢٥٨) للازرق

ق ف

بين

ت ف

بين

ط ف

بين

Ezrak için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmıştır.⁵⁰⁶

قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ (٢٥٩) لابي عمرو

ط ————— ادغام مد

ت

ق

ت ————— ادغام توسط

ق

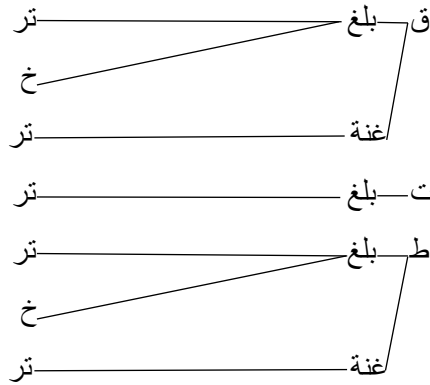
ق ————— ادغام قصر

Ebu Amr için bu vb. idğam gerçekleştikten sonra meddi arıza dönüşen ayetlerde idğam vechini med, tevessut ve kasr ile birlikte okumak caizdir.⁵⁰⁷ Meddi arız da idğam vechi alınırken meddi lîn en fazla meddi arız kadar med edilir. Bu vecihler rivayet olarak sahih olup günümüz kıraat ilminde okunan suretlerde herhangi biri alınıp diğerleri suretlere yazılmayıp geriye bırakılmaktadır.

⁵⁰⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9a.

⁵⁰⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 8b.

وَأَنْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَ آيَةً لِلنَّاسِ وَأَنْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا (٢٥٩) للازرق

Ezrak bu ayetteki ننشزها kelimesini ز harfini ر harfine tebdil ederek ننشزها şeklinde okumaktadır.⁵⁰⁸ Ayrıca Ezrak için ğunne rivayet eden Hüzeli ve İbnü'l-Bâziş zammeli ra harfinde sadece terkik rivayet etmişlerdir.⁵⁰⁹ Bu sebeple ğunne ile tefhim gelmez. Bunun yanı sıra Ezrak'ın tariklerinden ğunneyi rivayet eden *Teysîr*⁵¹⁰, *Şâtıbiyye*⁵¹¹, *Tebşıra*⁵¹², *Câmiu'l-Beyân*⁵¹³ ve *Vecîz*⁵¹⁴ isimli eserler sadece tul ve kasr vecihlerini rivayet etmişlerdir. Bu nedenle tevessut vechi ile ğunne vechi gelmemektedir.⁵¹⁵

⁵⁰⁸ Pâluvî Hamid bin Abdulfettah, *Zübdetü'l İrfan fi Vucûhi'l Kuran*, s.37.

⁵⁰⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9a.

⁵¹⁰ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teysîr fi'l Kırâati's Seb'*, 1:77.

⁵¹¹ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kırâati's-Sab' li'l-İmâmi's-Şâtıbî*, 157.

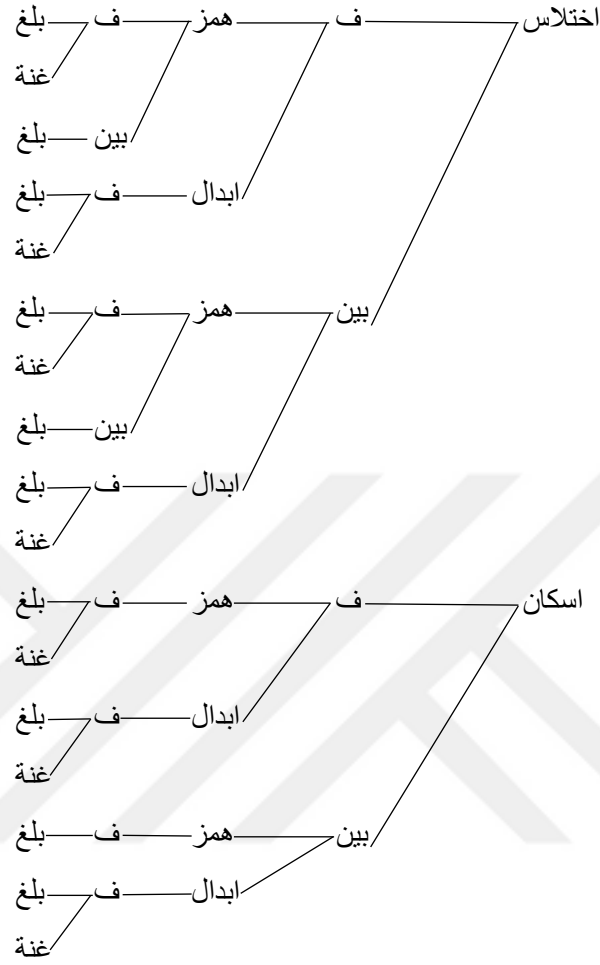
⁵¹² Mekî b. Ebi Talib, *et-Tebşıra fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:367-68.

⁵¹³ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kırâati's Seb'*, 291-300.

⁵¹⁴ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kırâat'is-Semâniyye*, 1:97.

⁵¹⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 39a.

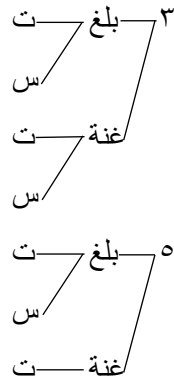
وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أُولِمُ تُوْمِنُ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قُلُوبِي ﴿٢٦٠﴾ لَآبِي عمرو

Ebu Amr için بلى kelimesinin beynesi ile birlikte ğunne vechi alınmamaktadır.⁵¹⁶ Bunun sebebi mezkûr kelimenin beyne vechi Dûrî rivayetinden gelmekte olup ilgili rivayetin beyne okuyan tarikleri ğunne ile okumamışlardır. Ayrıca iskân vechi ile بلى kelimesinden beyne vechi gelmemektedir. Bunun sebebi ise iskân vechini Sûsînin beyne vechini Dûrînin rivayet etmesidir.

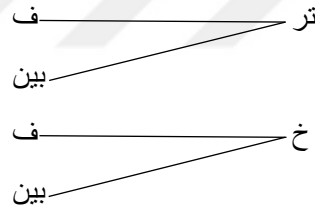
⁵¹⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9a.

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتَّبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنْأً وَلَا آدَى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ﴿٢٦٢﴾ لَا بَأْسَ ذَكَوَانِ

İbn-i Zekvân için 5 med ile birlikte sekiz vechi *İrşad*⁵¹⁷ isimli eserde rivayet edilmiştir. Yalnız *İrşad*'ta ğunne rivayet olunmamıştır. Bu nedenle İbn-i Zekvân için 5 med ve sekizle birlikte ğunne alınmamaktadır.⁵¹⁸ Nesr halindeki *Mürşidü't-Talebe* de Ahmed er-Rüşdî bu ayetteki vecihlerin İbn-i Zekvân için Bakara Suresi 91. ayette geçen vecihlerle aynı olduğunu ifade etmiştir.⁵¹⁹ Zikri geçen ayette İbn-i Zekvân için benzer vecihler bulunmamaktadır. Müellifin kastettiği ayet 154. ayet olma olasılığı kuvvetle muhtemeldir. Çünkü aynı vecihler aynı sırayla mezkûr ayette geçmektedir.

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَدَىٰ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾ لِلْأَزْوَاقِ

Ezrak için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁵²⁰

⁵¹⁷ Kalanisi Ebü'l-İzz Muhammed b. el-Hüseyn b. Bündâr el-Vâsîfî, *İrşadü'l-mübtedî ve tezkiyetü'l-müntehî*, 1:110.

⁵¹⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 36b.

⁵¹⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9a.

⁵²⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9a.

قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَدْوَى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾ لحمزة

ت

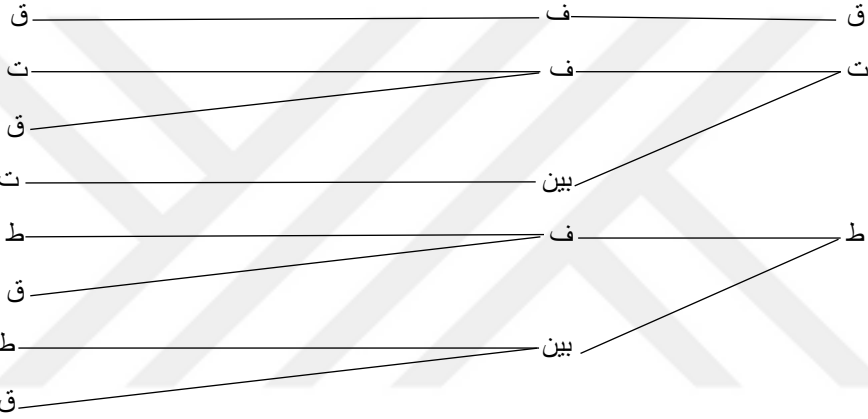
س

ط ه

ق ه

Hamza için vakıfta rivayet ettiği bütün vecihler alınmaktadır. Teshil vechi tul ve kasr ile birlikte alınmaktadır.⁵²¹

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ﴿٢٦٤﴾ للزريق

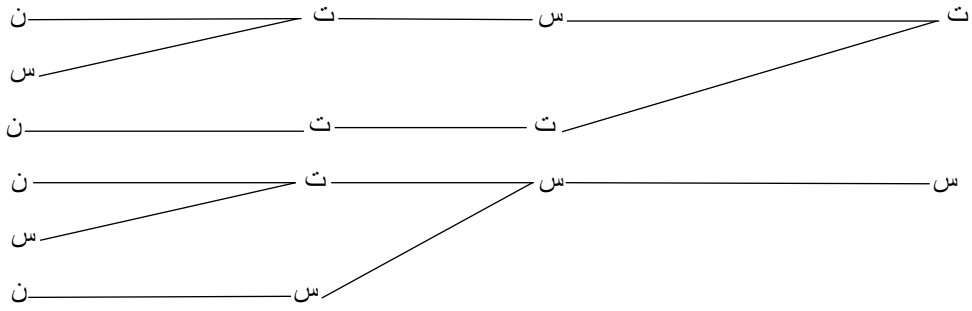

Ezrak için nakille birlikte gelen medd-i bedelin hükmünü 8. ayette söylemiştik. Bu vb. yerlerde Ezrak için hulf dolayısıyla meddi bedelden tevessut ve tul alınırken nakil ile değişikliğe uğrayan medd-i bedelden bu vecihlere ilaveten kasr vechi de alınmaktadır. Bunun yanı sıra Ezrak için beyne vechi medd-i bedelin kasrı ile birlikte alınmamaktadır.⁵²²

⁵²¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9a.

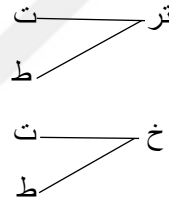
⁵²² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9a.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ (٢٦٤) لحمزة

Hamza için ayetin gerisindeki lam-ı tariftan sekite alınmadığı zaman vakıftaki tahrîrâtı için de sekite vechi de alınmamaktadır. Bu ayette Ahmed er-Rüşdî mensûr eserinde Hamza için 5 vecih rivayet etmiş medd-i muttasıldaki sekite vechini almamıştır.⁵²³ Şematik haldeki yazma ve taş baskı halinde olan eserlerinde ise 6 vecih rivayet ederek yukarıdaki medd-i muttasıldan sekite vechini içeren son vecihte dâhil edilmiştir.⁵²⁴

لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (٢٦٤) للازرق

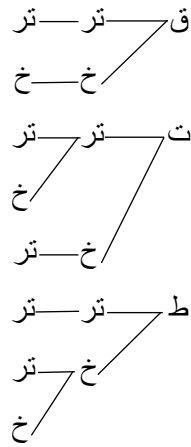
Ezrak için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁵²⁵

⁵²³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 39a.

⁵²⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9a. Ayrıca bakınız: *Zübdetü'l-İrfân*, s.302.

⁵²⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9a.

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا (٢٦٩) للازرق

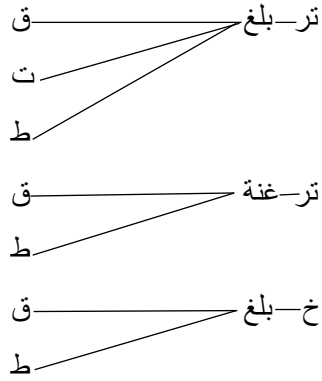
Bu ayette Ahmed er-Rüşdî mensûr eserinde 7 vecih rivayet etmektedir.⁵²⁶ Şematik haldeki yazma nüshada ve taş baskıda 8 vecih rivayet etmiştir.⁵²⁷ Mensûr Mürşid'te rivayet edilmeyen vecih tevessut ile birlikte birinci kelimedenden terkîk ikinci kelimedenden tefhîm alınan 4. vecihtir. Bu vechi Ali el-Mansûrî ve Yusuf Efendizâde *el-Îtilâf* isimli eserinde rivayet etmişlerdir. Ahmed er-Rüşdî'de mezkûr vechi hocasına okuduğunu rivayet etmiştir.⁵²⁸

⁵²⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 39a.

⁵²⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9a. Ayrıca bakınız: *Zübdetü'l-İrfân*, s.302.

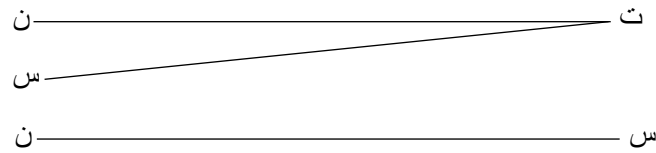
⁵²⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 39b.

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهُا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ (٢٧١) للازرق

Ezrak'ın tariklerinden ğunneyi rivayet eden *Teyşîr*⁵²⁹, *Şâtubiyye*⁵³⁰, *Tebsıra*⁵³¹, *Câmiu'l-Beyân*⁵³² ve *Vecîz*⁵³³ isimli eserler sadece tul ve kasr vecihlerini rivayet etmişlerdir. Bu nedenle ğunne vechi ile tevessut vechi gelmemektedir. Ayrıca Ezrak'tan tefhîm vechini rivayet eden *Tezkira*⁵³⁴ ve *Unvân*⁵³⁵ isimli eserler ğunne vechini rivayet etmemişlerdir. Bu nedenle de tefhîm vechi ile ğunne vechi gelmemektedir.⁵³⁶ Ayrıca bu ayetin 5 ve 7. vecihleri taş baskı da tevessut olarak yazılmıştır. Ezrak için ğunne ve tefhîm vecihleri ile tevessut vechinin gelmediği göz önüne alındığı zaman bunun sehven yazılmış olduğu açıktır.⁵³⁷

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُخْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ (٢٧٣) لحمزة

Hamza'nın tariklerinden meddi muttasılda sekti rivayet eden Şezâî vakıfta sadece nakli rivayet etmiştir. Müellif mensûr eserinde bu ayeti zikrederken okuyucuyu 210. ayete yönlendirerek aynı vecihlerin orada mevcut olduğunu oradan bakması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca kolaylık için şematik halini yan tarafa yazmıştır.⁵³⁸

⁵²⁹ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teyşîr fi'l Kırâati's Seb'*, 1:77.

⁵³⁰ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kırâati's-Seb' li'l-İmâmî's-Şâtîbî*, 157.

⁵³¹ Mekki b. Ebi Talib, *et-Tebsıra fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:367-68.

⁵³² ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kırâati's Seb'*, 291-300.

⁵³³ Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kırâat'is-Semâniyye*, 1:97.

⁵³⁴ İbni Galbun Ebû'l-Hasen Tâhir, *et-Tezkire fi'l-kırâ'âti's-semân*, 219.

⁵³⁵ Sarakusti Ebû Tâhir İsmâîl b. Halef b. Saîd, *el-Unvân fi'l-kırâ'âti's-seb'*, 1:58.

⁵³⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 39b.

⁵³⁷ Paluvi Hamid bin Abdulfettah, *Zübdetül İrfan fi Vucuhil Kuran*, 1:302.

⁵³⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 39b.

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ للازرق

ق ————— تنغ
ت ————— تنغ
ط ————— تنغ
تر —————

Ezrak için terkîk vechi sadece tûl vechi ile rivayet edilmektedir.⁵³⁹

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾ للازرق

ف ————— تنغ
تر —————
بين ————— تنغ

Ezrak için beyne ile terkîk vechi alınmamaktadır. Müellif mensûr eserinde bu ayeti zikrederken okuyucuyu 54. ayete yönlendirerek aynı vecihlerin orada mevcut olduğunu oradan bakması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca kolaylık için şematik halini yan tarafa yazmıştır.⁵⁴⁰

فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ ﴿٢٨٢﴾ لابي عمرو

بلغ ————— ف ————— ف ————— ل
بين ————— بين ————— بين ————— ل
غنة ————— ف ————— ف ————— ل
بين ————— بين ————— بين ————— ل

Ebu Amr için ihtimal dâhilindeki bütün vecihler alınmaktadır.⁵⁴¹

فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ ﴿٢٨٢﴾ لحمزة

ت ————— ن
س —————
س ————— ن

Hamza'nın tariklerinden meddi muttasılda sekti rivayet eden Şezâî vakıfta sadece nakli rivayet etmiştir. Müellif mensûr eserinde bu ayeti zikrederken okuyucuyu 210. ayete yönlendirerek aynı vecihlerin orada mevcut olduğunu oradan bakması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca kolaylık için şematik halini yan tarafa yazmıştır.⁵⁴² Bu ayet taş baskıda mevcut değildir.

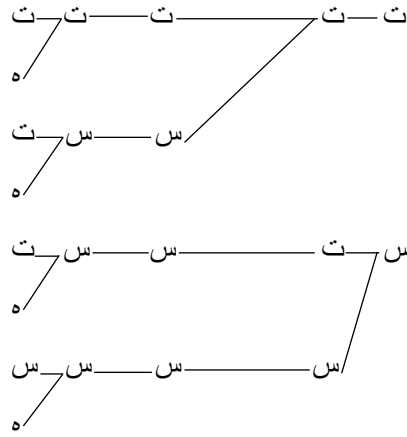
⁵³⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 39b.

⁵⁴⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 40a.

⁵⁴¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9a.

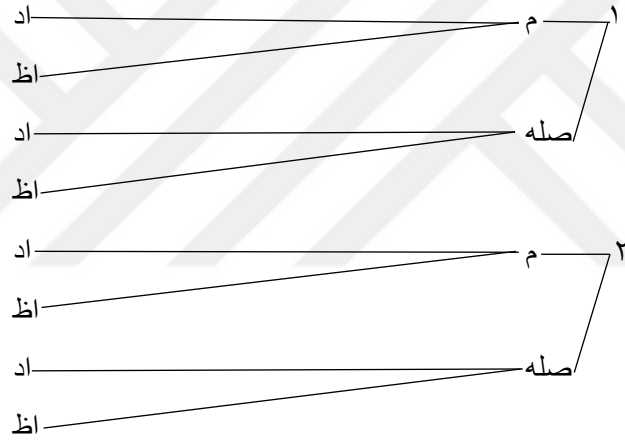
⁵⁴² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 40a.

وَلَا تَسْمَوُا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلٍ ﴿٢٨٢﴾ لِحَمْزَةٍ

Hamza için vakıfta rivayet ettiği bütün vecihler alınmaktadır. Teshil vechi tul ve kasr ile birlikte alınmaktadır.⁵⁴³

وَأَنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبُكُم بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرْ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ ﴿٢٨٤﴾ لِقَالُونَ

Kâlûn için ihtimal dâhilindeki bütün vecihler alınmaktadır.⁵⁴⁴

وَأَنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبُكُم بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرْ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ ﴿٢٨٤﴾ لَا بِنَ كَثِيرٍ

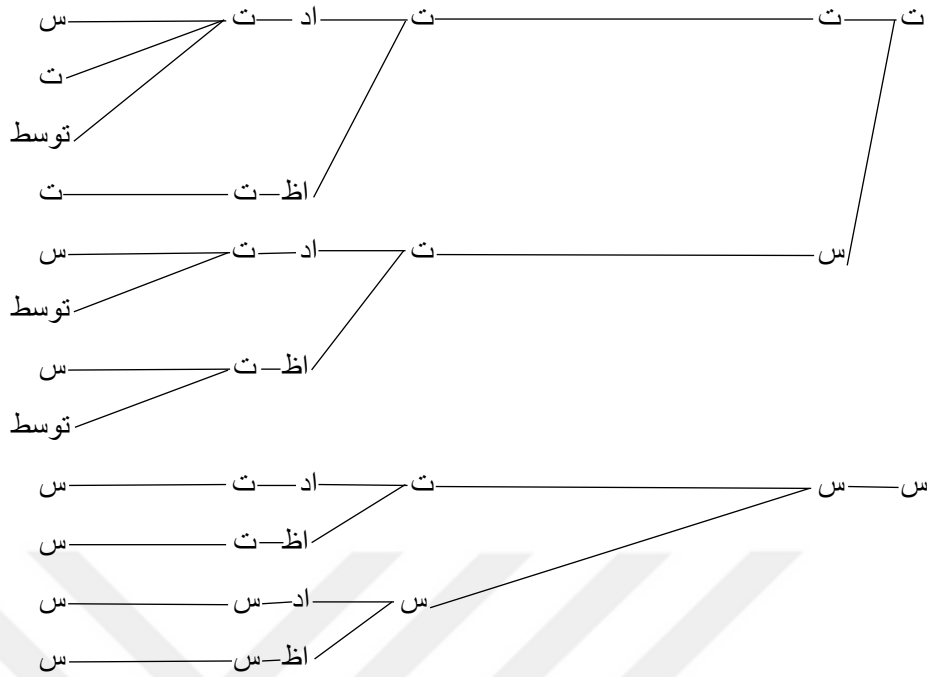
İbn-i Kesîr için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır. Yalnız bu suret şematik olan Marmara nüshasında alınmamış, mensûr haldeki yazmada mevcuttur.⁵⁴⁵

⁵⁴³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9b.

⁵⁴⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 9b.

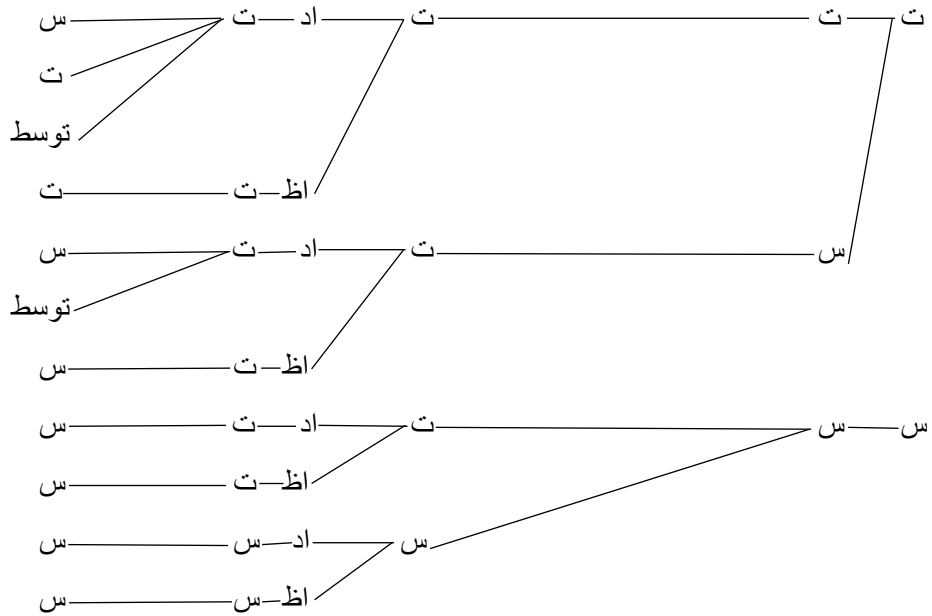
⁵⁴⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 40b.

مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخَفُّوهُ يُحَاسِبُكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾ لَخَلَفَ

Halef için tahkîk vecihleri ile izhârı rivayet eden İbn-i Mihrân شَيْءٌ kelimesinde sadece tahkîk rivayet etmiştir. Ayrıca med sekitleri ile birlikte شَيْءٌ kelimesinde tevessut ve tahkik vecihleri alınmamaktadır.⁵⁴⁶

مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخَفُّوهُ يُحَاسِبُكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾ لَخَلَدَ

Hallâd için tahkîk vecihleri ile izhârı rivayet eden İbn-i Mihrân شَيْءٌ kelimesinde sadece tahkîk rivayet etmişlerdir. Hallâd Halef'ten farklı olarak hemze-i münekkireden sekite vechi ile birlikte gelen izhâr vechinde شَيْءٌ kelimesinde tevessut vechini rivayet etmemiştir.⁵⁴⁷

⁵⁴⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 41a.

⁵⁴⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 41a.

أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ (٢٨٥) للزرق

ق — بلغ
غنة
ت — بلغ
ط — بلغ
غنة

Ezrak'ın tariklerinden ğunneyi rivayet eden *Teysîr*⁵⁴⁸, *Şâtıbiyye*⁵⁴⁹, *Tebsıra*⁵⁵⁰, *Câmiu'l-Beyân*⁵⁵¹ ve *Vecîz*⁵⁵² isimli eserler sadece tul ve kasr vecihlerini rivayet etmişlerdir. Bu nedenle tevessut vechi ile ğunne vechi gelmemektedir. Müellif mensûr eserinde bu ayet vecihlerini vermek yerine okuyucuyu 26. ayete yönlendirmiştir.⁵⁵³

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا (٢٨٦) لحمزة

ت — ت — ن
س
س — س — ن
س — لخلاد

Bu ayetteki 4. vecih sadece Hallâd için rivayet edilmiştir. Müellif mensûr eserinde bu ayet vecihlerini vermek yerine okuyucuyu 26. ayete yönlendirmiştir.⁵⁵⁴ Fakat mezkûr ayet ile bu ayet arasında farklılıklar vardır. Mezkûr ayette üzerine vakfedilen hemze lam-ı tarifli iken bu ayetteki hemze hemze-i münekkiredir. Hamza lam-ı tarif üzerine vakfederken nakil ve sekit olmak üzere iki vecihle vakfeder. Hemze-i münekkire üzerine vakfederken ise nakil, tahkîk ve sekitten oluşan üç vecih üzerine vakfeder. Bu ayette Hamza için geriden tahkîk alınırken vakıfta nakil, tahkîk ve sekit vecihleri alınmalıdır. Dolayısı ile bu ayette Halef için 4, Hallâd için 5 vecih caizdir. Taş baskıda da tahkîk vechi eklenerek 5 vecih olarak yazılmıştır.

⁵⁴⁸ ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *et-Teysîr fi'l Kiraati's Seb'*, 1:77.

⁵⁴⁹ Ebû Şâme el-Makdisî, *İbrâzü'l-Meânî min Hırzî'l-Emânî fi'l-Kirâati's-Seb' li'l-Îmâmî's-Şâtıbî*, 157.

⁵⁵⁰ Mekki b. Ebi Talib, *et-Tebsıra fi'l-kirâ'âti's-seb'*, 1:367-68.

⁵⁵¹ ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kiraati's Seb'*, 291-300.

⁵⁵² Ehvâzi Ebu Ali Hasan b. Ali, *el-Vecîz fi'l-Kiraat'is-Semâniyye*, 1:97.

⁵⁵³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 41b.

⁵⁵⁴ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 41b.

2.5.1.3 Mürşidü't-Talebe'de Furkan Suresinin Tahrîrât İlmi Açısından

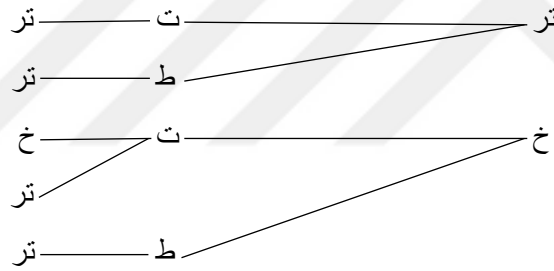
Değerlendirilmesi

Bu başlığın altında Ahmed er-Rüşdî'nin Mürşidü't-Talebe adlı eserinde Furkan suresinde yaptığı tahrîrât vecihleri incelenecektir.

Bakara suresinden sonra Furkan suresinin seçilmesi Mısır tarikinde meratibi erbâ tariki ile okunan Bakara suresine ilaveten mertebeteyn tariki ile okunan bir süreninde incelenmesi gerektiği içindir.

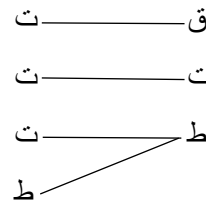
Meratibi erbâ tariki ile mertebeteyn tariki arasındaki fark kıraat imamlarının med miktarlarıdır. Burada med miktarlarının tahrîrât vecihlerine etki edip etmediği üzerinde durulacaktır.

لِّلْعَالَمِينَ نَذِيرًا (۱)..... شَرِيكَ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا (۲) لِلْأَرْقِ

Râ harfi fetha ile tenvinli olduğu zaman Ezrak hulfle terkik rivayet etmiştir. Bu ayette de bu kaideye uygun olarak 5 vecih rivayet edilmiştir.⁵⁵⁵

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا..... (۳) لِلْأَرْقِ

Ezrak için bu tertip Şeyh Ali el-Mansûrî'nin tertibidir.⁵⁵⁶

⁵⁵⁵ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 28b.

⁵⁵⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası), vr. 26a.

وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا (٥) للازرق

ف ————— تر
 بین —————

ف ————— خ
 بین —————

Ezrak için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁵⁵⁷

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا (١٠) لرويس

[illegible]

Ruveys için 5 vecih alınmaktadır.⁵⁵⁸

وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ (١٧) لهشام

١ فصل مع التسهيل

فصل مع التحقيق

عدم فصل مع التحقيق ————— ٣

Hişam için bu ayetteki fasıl⁵⁵⁹ ile birlikte olan vecihler Huluvânî'den rivayet edilmiştir. Fasıl ile birlikte teshîl vechi İbn-i Abdân tarikinden tahkîk vechi ise el-Ezraku'l-Cemmâl tarikinden rivayet edilmiştir. Huluvânî medd-i munfasılda hem kasrı hemde meddi rivayet etmiştir. Bu ayet mertebeteinde olmasından dolayı Huluvânî için 2 med alınmamaktadır.⁵⁶⁰

⁵⁵⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 29a.

⁵⁵⁸ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 29a.

559 Fasıl: **عَلَيْكُمْ** gibi iki hemze yanyana gelip aynı kelimede bulundukları zaman Huluvânî birinci hemze ile ikinci hemze arasına bir elif ziyede ederek birinci hemzeyi med ile okuduğu vechin adıdır.

⁵⁶⁰ Mısır tariki Şeyh Atâullâh mesleğinde Meryem suresine kadar oolan bölüm merâtibi erbâ Meryem suresinden sonraki kısım ise mertebeteyn tarikleri ile icra edilmektedir.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ للازرق

ف — تر
خ —
بين — تر
خ —

Ezrak için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁵⁶¹

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾ للازرق

ق — تر
خ —
ت — تر
خ —
ط — تر
خ —

Ezrak için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁵⁶²

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ للازرق

خ — تر
خ —
تر — تر

Râ harfî fetha ile tenvinli olduğu zaman Ezrak hulûfle terkik rivayet etmiştir. Bu ayette de bu kaideye uygun olarak 3 vecih rivayet edilmiştir.⁵⁶³

⁵⁶¹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 29a.

⁵⁶² Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 29a.

⁵⁶³ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 29a.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾ لِلْأَزْرَقِ

تر — تر
خ —
خ — تر

Ezrak için hem fetha ile tenvinli hem de ötreli râlarda hulf vardır. Ezrak için ötrelielerde tefhim vechini rivayet eden *Tezkira*⁵⁶⁴ ve *Unvân*⁵⁶⁵ isimli eserler fethalı kelimelerde sadece terkik rivayet etmişlerdir. Bu ayette de bu kaideye uygun olarak 3 vecih rivayet edilmiştir.⁵⁶⁶

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ لِلْأَزْرَقِ

تر — تر
خ — تر
خ —

Râ harfi fetha ile tenvinli olduğu zaman Ezrak hulfle terkik rivayet etmiştir. Bu ayette de bu kaideye uygun olarak 3 vecih rivayet edilmiştir.⁵⁶⁷ Yalnız bu ayette 54. ayetin aksine birinci kelimede mukaddem vecih terkik vechidir.

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ لِحَمْزَةٍ

ت — ت — ت — ت — ت
س — س — س — س — س
س — س — س — س — س
س — س — س — س — س
س — س — س — س — س

Bu ayet Hamza'nın kademe uygulamasına⁵⁶⁸ en güzel örneklerden biridir. Hamza için alınabilecek tüm vecihler alınmaktadır.⁵⁶⁹

⁵⁶⁴ İbni Galbun Ebü'l-Hasen Tâhir, *et-Tezkire fi'l-kırâ'âtî's-şemân*, 219.

⁵⁶⁵ Sarakusti Ebû Tâhir İsmâil b. Halef b. Saîd, *el-Unvân fi'l-kırâ'âtî's-seb'*, 1:58.

⁵⁶⁶ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 29a.

⁵⁶⁷ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 29a.

⁵⁶⁸ Hamza lâm-ı târif, hemze-i münekkire, sâkin-i muttasıl, medd-i muttasıl ve medd-i muttasıl'da sekiz ile okur. Lâm-ı târifte mukaddem vecih sekt vechi diğerlerinde mukaddem vecih tahkik vechidir.

⁵⁶⁹ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 29a.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا (٥٨) للزرق

ف — تر

خ

بين — تر

خ

Ezrak için ihtimal dâhilindeki tüm vecihler alınmaktadır.⁵⁷⁰

⁵⁷⁰ Ahmet er-Rüşdî, *Mürşidü't-Talebe* (Marmara Nüshası, Şematik), vr. 29a.

SONUÇ

Kıraatlerin sıhhati kıraat ilminde mevcut kıraatler ve o kıraatleri rivayet eden tarikler vesilesi ile belirlenmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından sonra ashtapan, tabiinden ve daha sonraki dönemlerde yaşayan kariler kıraatlerin korunmasına büyük önem göstermişlerdir. Hz. Ebubekir ve Hz. Osman dönemlerinde Kur'an mushaf haline getirilirken en az iki şahitle rivayet edilen ayetler alınmıştır. Bu şartlar ileriki dönemlerde dahada geliştirilerek bir kıraatin sahih sayılabilmesi için üç şartta ittifak edilmiştir. Bu üç şartı İbnü'l-Cezerî şöyle sıralamıştır. "Nahiv vecihlerine uyan, resmi muhafılardan birine bile ihtimalli olan ve senedi sahih olan herşey Kur'an'dır." diyerek sahih kıraatin şartlarını dile getirmiştir.

Hicri 4. asırdan sonra sahih ve şaz kıraatlerle ilgili pek çok eser yazılmıştır. Bu eserlerin arasında yedi, sekiz, dokuz, on, on bir, on dört gibi elliye ulaşan imamın rivayetlerine yer veren eserler mevcuttur. İbnü'l-Cezerî'ye kadar olan eserler genelde bir imam ve iki tarikin rivayetlerini ihtiva eden eserlerdi. Tahrîrât ilmine dair pek fazla eser yoktu. İbnü'l-Cezerî *Tayyibe* ve *en-Neşr* isimli eserleri bine yakın tarik ihtiva ederek tahrîrât ilminde geniş bir kapı açtı. Kendisinden önce de pek çok tariki toplayan eserler mevcut olmasına rağmen İbnü'l-Cezerî'yi farklı kılan hangi vechin hangi vecihle birlikte gelip gelmeyeceğini ve bunların hangi tariklerden ve kaynak eserlerden kaynaklı olduğunu ortaya koymasıydı.

İbnü'l-Cezerî kendisinden sonra gelen döneme öncülük ederek tahrîrât ilmi alanında yapılan çalışmaların yayılmasını sağladı. Hatta kendisinden sonra yazılan eserler *en-Neşr*'in rivayetlerine birebir uyup uymama konusunda ihtilafa düştüler. İbnü'l-Cezerî'nin rivayetlerine birebir uyan kişiler ruhsat ekolünü kurarak eserlerindeki rivayetleri bu usüle uygun olarak yazdılar. Diğer bir ekol olan azîmet ekolü temsilcileri ise İbnü'l-Cezerî'nin rivayetlerine büyük önem göstermekle birlikte *en-Neşr*'de senedi olmayan ve kaynaklarda farklı şekilde geçen rivayetleri almayıp eserlerinde ana kaynakların rivayetlerine yer vermişlerdir.

Çalışmamızın konusu olan Ahmed er-Rüşdî Bakara ve Furkan surelerinin tahlilini yaptığımız *Mürşidü't-Talebe* adlı eserini Mustafa el-İzmîrî'nin *Bedâiu'l-Burhân* isimli eseri, Yusuf Efendizâde'nin *el-İtilâf fî Vucûhi'l-İhtilâf* isimli eseri ile Ali el-Mansûrî'nin *Tahrîru't-Turuk ve'r-Rivâyât* isimli eseri üzerine bina etmiştir. Bu eserlerden Mustafa el-İzmîrî'nin *Bedâiu'l-Burhân* isimli eseri ile Yusuf Efendizâde'nin *el-İtilâf fî Vucûhi'l-İhtilâf* isimli eseri azîmet ekolü üzerine Ali el-Mansûrî'nin *Tahrîru't-Turuk ve'r-Rivâyât* isimli eseri ise ruhsat ekolü üzerine telif edilmiş eserlerdir.

Çalışmamızda Ahmed er-Rüşdî'nin *Mürşidü't-Talebe* adlı eserinin nesr ve şematik haldeki Marmara nüshaları ile *Zübdetü'l-İrfân* ve *el-İtilâf fî Vucûhi'l-İhtilâf* ile birlikte basılan taş baskısı mukayese edilmiştir. Bu mukayese sonucunda üç nüshanın büyük oranda benzediği yalnız bazı yerlerde farklılıklar olduğu çıkarımı elde edilmiştir. Nüshalar arasında bulunan bu az farklılıklar vecih sayılarında, med mertebelerinde ve bir ayetin vücuhâtının yazılıp yazılmaması konusunda karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamızda ulaşılan bulgulardan biriside Ahmed er-Rüşdî eserinin başında Muhammed b. Tayfûr es-Secâvendî'nin eserinde belirttiği vakıf yerlerine riayet edeceğini bildirmektedir. Fakat 219 ve 220. ayetleri birleştirmek gibi bazı yerlerde vakıf kurallarını terk etmektedir.

Müellifin eserini kıraat ve tahrîrât ilmi ile uğraşan herkesin okuyup anlayabileceği sade bir dille yazdığı görülmektedir. Bu da eserin ders kitabı olarak okutulmasının sebeplerinden biridir.

Ahmed er-Rüşdî eserini kaleme alırken azimet ekolünü benimsediğini dile getirmiştir. Fakat eserini yazarken bir iki yer dışında İbnü'l-Cezerî'nin rivayetlerine uygun olarak telif etmiştir. Bu yönüyle ruhsat ekolüne daha yakın bir eser olduğu söylenebilir. Günümüzde Mısır tarikinin ruhsat ekolünü temsil eden Şeyh Atâullah mesleğinin takrip usulünün ana kaynağı olması da ruhsat ekolü rivayetlerine neredeyse tamamen uygun olduğuna bir işarettir.

KAYNAKÇA

Abdu'l-Alî el-Mes'ul. *Mu'cemu mustalahâti 'ilmi'l-kırâati'l-Kur'âniyye vemâ yeteallak bihî*. 1. bs. Kahire: Daru's-Selâm, 2007.

Abdurrâzık b. Ali b. İbrâhîm Mûsâ. *Teemmülât fî Tahrîrâtîl Kırâat*, t.y.

Akdemir Mustafa Atilla. "Kıraat İlminde Tahrîrât Meselesi" 6, sy 2 (2018): 83-112.

Akkuş Murat ve Fityan Abdulselam. "Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî'nin 'Urcûze fî Vakfî Hamza' Adlı Risâlesi ve Tahlili" 5, sy 1 (2021).

Akyüz Abdullah. "Osmanlı Kıraat Âlimleri". İstanbul Üniversitesi, 2016.

Aslan Ömer. "Osmanlı Âlimlerinden Ahıskalı Beyzâde Mustafa Efendî ve Sülûka Dair Risâlesi" 1 (2017).

Aslantalay Kamuran. "Yusuf Efendizâde'nin 'Înâyetü'l-Meliki'l-Mün'im li-Şerhi Sahihi Müslim' adlı eserinin tahkîk ve değerlendirilmesi (Tahâret, hayz ve namaz kitapları)". Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2023.

Atıyye Kâbil Nasr. *Ğâyetü'l-Mürîd fî İlmi't-Tecvîd*. 1. bs. 1 c. Riyad: Mektebetü'l-Harameyn, 1988.

Avacı Hüseyin b. Muhammed. "Akdül Leali fil kıraatis seb'il avali", sy 8 (t.y.): 21-76.

———. "Bustânü'l-hüdât fî'htilâfi'l-e'immeti ve'r-ruvât li Ebi Bekir el-Cündî". Camiatül İslamiyye, 1995.

Bostan Osman. *Ahmet er-Rüşdî ve Mürşidü't-Talebe Eserinin Kıraat İlmindeki Yeri*. 1. bs. C. 1. 1 c. Ankara: Fecr Yayınları, 2022.

———. "en-Neşr Merkezli Çalışmalar (Tahrîrât Örneği)", sy 52 (2022): 207-34.

Bursalı Mehmet Tâhir Efendi. *Osmanlı Müellifleri*. 1. bs. 3 c. İstanbul: Meral Yayınevi, t.y.

Cemâleddin Muhammed Şeref. *Tahrîrâtü Tayyibetün Neşr alâ mâ câe fî umdetül İrfân lil-İzmirî*. 2. bs. C. 1. 1 c. Tanta: Daru Sahabetü lit Türesi, t.y.

Dimyati Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Abdilganî. *İthaf-ü Füzalai'l-Beşer fi'l-Kıraati Erbaate Aşer*. 4. bs. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2011.

Ebi Ali Hasen b. Muhammed b. İbrahim el-Bağdadi. *er-Ravza fil Kıraati İhdâ Aşer*. C. 1. 1 c., 1994.

Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî. *Sahîhu'l Buhârî*. Editör Mustafa Deyyib el-Begâ. 5. bs. 7 c. Şam: Daru İbni Kesir, 1993.

Ebû Cafer Ahmed b. Ali b. Ahmed b. Halef el-Ensârî el-Gırnâtî. *el-İknâ' fi'l-kırâ'âti's-seb'*. Editör Abdülmecid Katamiş. 1. bs. 2 c. Şam: Darul Fikr, 1982.

Ebû Şâme el-Makdisî. *İbrâzü'l-Meânî min Hurzi'l-Emânî fi'l-Kırâati's-Seb' li'l-İmâmi's-Şâtibî*. 2. bs. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2020.

Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Ebû Bekr Atîk b. Halef el-Kureşî es-Sıkkîlî. *et-Tecrid li buğyeti'l mürid*. 1. bs. C. 1. 1 c. Umman: Daru Ammar, 2002.

ed-Dani Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân. *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kıraati's Seb'*. 1 c. Beyrut: Darul Kütübül İlmiyye, 2005.

ed-Dânî Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân. *et-Teysîr fi'l Kıraati's Seb'*. 1. bs. C. 1. 1 c. Kahire: Daru İbni Kesir, 2015.

Ehvazi Ebu Ali Hasan b. Ali. *ev-Veciz fil Kıraatis Semaniyye*. 1. bs. C. 1. 1 c. Beyrut: Daru Garbul İslami, 2002.

Gökdemir Ahmet. "Osmanlı Kıraat Eğitiminde Tarikler, Meslekler ve Mesleklerin Temel Eserleri". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sy 13 (2019): 91-123.

Hamid Mustafa. *el-Mu'cemül Vasît*. 4. bs. C. 1. 1 c. Kahire: Mektebetüş Şurûgud Devliyye, 2004.

Hayyat Ebul Hasen Ali b. Muhammed b. Ali b. Faris. *el-Cami fil kıraatil aşr ve kıraati Ameş*. Editör Halid Hasan Ebul Cûd. C. 1. 1 c. Daru İbni Hazm, t.y.

Hemedani Ebû'l-Alâ' Hasen b. Ahmed b. Hasen el-Attâr. *Gâyetü'l-ihtîşâr fi'l-kırâ'âti'l-'aşr li-e'immeti'l-emsâr*. Editör Eşref Muhammet Fuat Talat. 1. bs. C. 1. 1 c. Cidde: Cemaatül Hayriyye, 1994.

Hocazâde Ahmet Hilmi. “Ravdatu’l-Kurrâ” 6, sy 148 (t.y.).

Huzai Ebul Fazl Muhammed b. Cafer el-Huzai. *el-Münteha fil kıraati hamsete aşr.* Editör Muhammed Şefaât Rabbani. C. 1. 1 c. Medine: Mücemma Melik Fahd, 2013.

Hüzelî Ebü’l-Kasım Yusuf b. Ali b. Cübâre. *el-Kâmil fi’l-kıraat.* Editör Cemal b. Seyyid b. Rifai eş-Şayib. 1. bs. C. 1. 1 c. Müessesetü Sema, 2007.

İbni Belime Ebu Ali el-Hasan b. Halef b. Abdullah. *Telhısu’l İbârât.* 1. bs. C. 1. 1 c. Cidde: Daru Kable lis Sekafetil İslamiyye, 1988.

İbni Galbun Ebü’l-Hasen Tâhir. *et-Tezkire fi’l-kırâ’âti’s-şemân.* 1. bs. 2 c. Cidde, 1991.

İbni Sivar Ebu Tahir Ubeydullah b. Ömer. *el-Müstenîr fi’l-kırâ’âti’l-‘aşr.* Editör Ahmet Tahir Uveys. C. 1. 1 c., t.y.

İbnü’l-Cezerî Ebu’l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed. *en-Neşr fi’l-kırâ’âti’l-‘aşr.* 4. bs. 2 c. Beyrut: Darul Kütübül İlmiyye, 2011.

———. *Gâyetu’n-Nihâye.* 1. bs. 2 c. Lübnan: Darul Kütübül İlmiyye, 2006.

———. *Tayyibetü’n-Neşr Fi’l-Kıraati’l-Aşr.* Editör Muhammed Temim ez-Zubi. C. 1. 1 c., t.y.

İbnü’l-Vecîh Ebu Muhammed Abdullâh b. Abdilmü’min b. el-Vecîh el-Vasiti. *el-Kenz fil kıraatil aşr.* Editör Halid Meşhedani. 1. bs. Kahire: Mektebetüs Sigatü Diniyye, 2004.

İbrahim Mustafa. *el-Mu’cemül Vesîd.* 4. bs. C. 1. 1 c. Mısır: Mektebetü Şuunid Devliyye, 2004.

Îhâb Ahmed Fikrî. “Günümüz Kıraat Tedrisatında (Tayyibe Merkezli) Tahrirat Çalışmalarının Yeri”, 1:500. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021.

İzmiri Mustafa b. Abdurrahman b. Muhammed. *Bedaiul Burhan ala Umdetül İrfan fi Vucuhil Kur’an.* Editör Meryem İbrahim Cendelî. 1. bs. C. 1. 1 c. Beyrut: Darul Kütübül İlmiyye, 2008.

Kalanisi Ebü’l-İzz Muhammed b. el-Hüseyn b. Bündâr el-Vâsitî. *İrşâdü’l-mübtedî ve tezkiyetü’l-müntehâ.* Editör Ömer Hamdân el-Kübeysî. 1. bs. C. 1. 1 c. Mekke, 1984.

Kâtip Çelebi. *Keşfü'z-zunûn 'an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. 2 c. Lübnan: Daru İhyaüt Tüрасil Arabi, t.y.

Kayravani Muhammed b. Süfyan. *el-Hâdî fi'l-kırâ'âti's-seb'*. 1. bs. C. 1. 1 c. Kahire: Daru ibadurrahman, 2011.

Koyuncu Recep. *Kıraat İlminde Tahrîrât Mustafa el-İzmîrî ve 'Umdetü'l-'İrfân İsimli Eseri (Edisyon Kritik)*. 1. bs. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021.

Mehmed Süreyya. *Sicilli-i Osmanî*. 6 c. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

Mekkî b. Ebi Talib. *et-Tebşıra fi'l-kırâ'âti's-seb'*. 2. bs. C. 1. 1 c. Bombay, 1982.

Mersafi Abdülfettâh b. es-Seyyid Acemî. *Hidâyetü'l-karî ilâ tecvîdi kelâmi'l-Bârî*. 2 c. Kahire: Daru Mecdil İslam, 1988.

Mihran Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Mihrân en-Nîsâbü'rî. *el-Gaye fi'l-kırâ'âti'l-'aşr*. Editör Muhammed Gıyâs el-Canbâz. 2. bs. C. 1. 1 c. Riyad: Daru Şevafün Neşr, 1990.

Muhammed b. Abdurrahman Halîcî. *Şerh-u mukarribi't-tahrîr li'n-neşri ve't-tahbîr*. 1. bs. C. 1. 1 c. Kahire: Mektebetüş Şamiliyye, 2009.

Muhammed b. Muhammed b. Halîl b. İbrahim ed-Dabbâh. "Fethu'l-'aliyyi'r-Rahmân fî şerhi Hibeti'l-Mennân". Yüksek Lisans Tezi, Câmi'atü Ümmi'l-Kurâ, 2013.

Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi. *Umdetü'l Hullân Fî İzâhi Zübdetü'l İrfân*. İstanbul: Hanefiyye Kitabevi, t.y.

Muhammed Mütevellî. *er-Ravdu'n-Nadîr fî Tahrîri Evcühi'l Kitâbi'l Münîr*. Editör Halid Hasan Ebul Cûd. 1. bs. C. 1. 1 c. Tanta: Daru Sahabetü lit Tüрасi, 2006.

Nebil b. Muhammed İbrahim. *İlmü'l-Kıraat*. 1. bs. C. 1. 1 c. Riyad: Mektebetü Tevbe, 2000.

Nüveyrî Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Muhammed. *Şerhu Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kıraati'l-'Aşr*. Editör Cemalettin Muhammed Şerif. 1. Baskı. 3 c. Tanta: Daru Sahabetü lit Tüрасi, 2004.

Paluvi Hamid bin Abdulfettah. *Zübdetül İrfan fî Vucuhil Kuran*. C. 1. 1 c. İstanbul: Hanefiyye Kitabevi, t.y.

Ruayni Ebu Abdullah Muhammed b. Şureyh er-Ruaynî el-İşbili. *el-Kâfî fi'l-kırâ'âti's-seb'*. 1. bs. 1 c. Lübnan: Darul Kütübül İlmiyye, 2000.

Sarakusti Ebû Tâhir İsmâîl b. Halef b. Saîd. *el-'Unvân fi'l-kırâ'âti's-seb'*. C. 1. 1 c., 1984.

Sehavi Alemüddin Ebü'l-Hasen Alemüddîn Ali b. Muhammed b. Abdüssamed. *Cemâlü'l-kurrâ' ve kemâlü'l-ikra*. Editör Abdulhak Abduldayim Seyfûlgazi. 1. bs. C. 1. 1 c. Beyrut: Kütübüs Sekafiyye, t.y.

Sıbtu'l-Hayyât Ebu Muhammed Abdullah b. Ali b. Ahmed. *el-Mübhic fi'l-kırâ'âti's-semân*. Editör Abdülaziz b. Nasır es-Sebr. 2 c., 1984.

Sıkıllı Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Ebû Bekr Atîk b. Halef el-Kureşî. *Müfredetü Yakub*. 1. bs. C. 1. 1 c. Riyad: Edvaüs Selef, 2007.

Şatıbi Kâsım b. Fîrruh. *Hırzü'l-emânî ve vechü't-tehânî*. Editör Muhammed Temim Ez Zubi. 1. bs. C. 1. 1 c. Kahire: Mektebetül Mevrid, 2011.

Şehrezuri Ebü'l-Kerem el-Mübarek b. el-Hasen b. Ahmed eş-Şehrezûrî el-Bağdâdî. *el-Mişbâhu'z-zahir fi'l-kıraati'l-'aşri'l-bevâhir*. Editör İbrahim b. Said b. Hamed ed-Düsri. 4 c. Riyad: Daru Hazara, t.y.

Taberi Ebu Ma'ser Abdülkerim b. Abdussamed. *et-Telhıs fil kıraatis seman*. C. 1. 1 c., t.y.

TDV İslam Ansiklopedisi. 50 c. Ankara, 2003.

Temel Nihat. *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*. 5. bs. C. 1. 1 c. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 2020.

Temimi Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs b. Mücâhid. *Kitabü's Seb'a*. Editör Şevki Dayf. 1. bs. C. 1. 1 c. Mısır: Darul Mearif, 2014.

Tugantay Mustafa. "Ali el-Mansûrî'nin Kıraat İlmindeki Yeri ve Tahrîru't-Turuk ve'r-Rivâyât Adlı Eserin Tahlîli". Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2018.

Türkmen Ömer. "Ebu't-Tayyib İbn Galbûn'un Kıraat Tercihlerini Derleme ve Değerlendirme (el-İrşâd Adlı Eseri Bağlamında)", sy 20 (2021): 258-80.

Yusuf Efendizade. *el-İtlâf fi Vücu'ih'il İhtilâf*. 1. bs. C. 1. 1 c. Konya: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınevi, 2022.

Yüksel Ali Osman. *İbn Cezeri ve Tayyibetü'n Neşr*. 3. bs. C. 1. 1 c. İstanbul: İFAV, 2016.

